BISKUP JOSIP LANG - PRIJATELJ SIROMAHA

Zbornik radova

ZAKLADA BISKUP JOSIP LANG

Biskup Josip Lang – prijatelj siromaha

Biskup Josip Lang – prijatelj siromaha

Zbornik radova sa simpozija prigodom
80. godišnjice smrti biskupa Josipa Langa

Glavni urednik
Mijo Nikić

Urednici
Antun Cvek i Marija Cvitanović

Lektura
Vlatko Ivanić

Fotografije i naslovnica
Ratimir Delorko

Izdavač
Zaklada "Biskup Josip Lang"
Palmotićeva 33, Zagreb

Tisak
Crograf, Zagreb

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb

UDK 262.12 Lang, J.(063)

BISKUP Josip Lang – prijatelj siromaha / <uredili> Antun Cvek i Marija Cvitanović. – Zagreb : Zaklada biskup Josip Lang, 2005. Bibliografske bilješke uz tekst.

ISBN 953-99832-4-X

1. Cvek, Antun 2. Cvitanović, Marija
I. Lang, Josip – Život i djelo – Zbornik
II. Biskupi — Hrvatska — Biografije

451004024

ISBN 953-99832-4-X

Urednici
Antun Cvek i Marija Cvitanović

Biskup Josip Lang – prijatelj siromaha

Zbornik radova sa Simpozija održanoga
6. studenoga 2004. u Zagrebu,
prigodom 80. godišnjice smrti
biskupa Josipa Langa

zaklada biskup josip lang

Zagreb, 2005.

Sadržaj

Predgovor

Zbornik pod imenom Biskup Josip Lang – prijatelj siromaha, zbirka je govora koji su izrečeni na simpoziju organiziranom prigodom 80. godišnjice uspomene blažene smrti biskupa Josipa Langa, 6. studenoga 2004. u Zagrebu. Simpozij, koji je okupio desetak stručnjaka i poznavatelja života i djela biskupa Josipa Langa, organizirala je Zaklada "Biskup Josip Lang", koja je osnovana 2002. godine s nakanom i željom da pomaže starim, bolesnim, nemoćnim i napuštenim osobama, dakle svima onima za koje je i biskup Josip Lang imao puno srca i želje da im olakša patnje i ublaži teško siromaštvo. Biskup Josip Lang (1857. – 1924.) je bio pomoćni zagrebački biskup od 1915. do 1924. godine. Po naobrazbi veoma učen, doktorirao je u Rimu, ali je uvijek zadržao jednostavnost i skromnost Božjeg čovjeka koji želi služiti najsiromašnijima. Nije ni čudo da su nakon njegove smrti ljudi odmah govorili: "Umro je svetac".

U ovom Zborniku osvijetljen je život biskupa Langa i prikazano njegovo pastirsko, odgojiteljsko i karitativno-socijalno djelovanje u Zagrebu i Zagrebačkoj nadbiskupiji. Ja bih želio u ovom predgovoru navesti riječi biskupa Antuna Bauera koji je u jednoj izjavi 1927. godine obrazložio zašto je baš Josipa Langa, svoga svećenika, predložio svetom Ocu da ga imenuje pomoćnim zagrebačkim biskupom: "Što sam Langa odabrao za posvećenog biskupa pomoćnika, osim njegove znanstvene spreme, potakao me poglavito njegov sveti i kreposni život, te sam držao da će postavljen na visoko mjesto još jače i čednije djelovati primjer njegova svetog života i pridobivati vjernike za Boga. Kad sam ga pozvao k sebi i priopćio mu svoju nakanu sav se stresao i prenerazio, te bacivši se na koljena molio me da to ne učinim. Sve moje obrazlaganje i nagovaranje nije pomoglo i tek kad sam mu rekao da je to moja odlučna volja, a jamačno i volja Božja kojoj se treba pokoriti, nije se dalje otimao i sav potresen otišao je od mene".

Zahvaljujem se svim predavačima koji su s raznih vidika osvijetlili život i djelo biskupa Josipa Langa i potrudili se da napišu svoja predavanja koja su objavljena u ovom Zborniku koji vam, dragi čitatelji, predajemo u

ruke sa željom da što bolje upoznate biskupa Josipa Langa, da zahvalite Bogu za taj veliki dar našoj Crkvi i našem hrvatskom narodu, te da se svi skupa oduševimo idealima koji su nosili biskupa Langa – da svoj život posve predamo Bogu i nesebično služimo braći i sestrama koji su u nevolji. Blagopokojnog biskupa Josipa Langa preporučujmo Bogu da ga što prije Crkva uzdigne na čast oltara kako bi još jače mogao zasjati njegov lik i potaknuti druge da i oni poput njega istroše sebe služeći Bogu i ljudima.

P. Mijo Nikić, SJ

dr. Stanislav Vitković,
prebendar Prvostolne crkve zagrebačke i rektor crkve Krista Kralja

Život i djelo biskupa Josipa Langa

Kad sam prije kakvih desetak godina, kao vicepostulator kauze, danas blaženoga Ivana Merza, tada još Sluge Božjega, pohodio Kongregaciju za kauze blaženika i svetaca i ondje susreo podtajnika Kongregacije, našega sunarodnjaka, monsinjora dr. Fabijana Veraju, pokazao mi je jednu drvenu škrinjicu koja je zapečaćena stajala u njegovoj radnoj sobi. Rekao je: "Evo tu su spisi kauze biskupa Langa, dijecezanskog procesa koji se vodio i završio u Zagrebu i koji sada čeka nastavak, drugi stupanj na Kongregaciji u Rimu." Bila je dobro zapečaćena, ta drvena škrinjica, i na nju se pomalo počela hvatati prašina. Danas, nakon deset godina, mislim da je taj sloj prašine još deblji. Crkveno sudište Zagrebačke nadbiskupije, koje je osnovao blaženi Alojzije Stepinac, zagrebački nadbiskup, a kojem je nekad predsjedao blagopokojni biskup Josip Lang, uz sudjelovanje vicepostulatora biskupa Nežića, završilo je svoj dio posla; ispitivanje svjedoka, proučavanje spisa i sve što spada na dijecezanski informativni postupak. Po završetku tog postupka, kako to propisuje Crkveno pravo, sva je dokumentacija, u zapečaćenoj škrinjici poslana u Rim na Kongregaciju, biskup Josip Lang stekao je naslov sluge Božjega. Do danas, ništa se više nije pokrenulo, Istina je da u Zagrebu izlazi *Vjesnik biskupa Langa,* koji uređuju bogoslovi Zagrebačke bogoslovije, no, to je premalo u pravcu čvršćih i odlučnijih koraka prema proglašenju blaženim i svetim sluge Božjega, koji se napose istakao svojom ljubavlju i brigom za siromašne i odbačene. Ne smijemo zaboraviti, da je naš Sveti otac Ivan Pavao II, govoreći u Zagrebačkoj katedrali, u prigodi svog prvog pohoda Hrvatskoj i Zagrebu, 10. rujna 1994. godine, govoreći o hrvatskim velikanima duha, na prvome mjestu spomenuo zagrebačkog pomoćnog biskupa Josipa Langa. To nam daje razmišljati, i to nas potiče na akciju, sada kada se spominjemo osamdesete obljetnice smrti biskupa Josipa Langa, u njegovoj kanoničkoj kuriji, na Kaptolu broj 10, na svetkovinu Svih Svetih, 1. studenog 1924. godine. Nemojmo dopustiti da prašina, koja prekriva škrinjicu u Rimu, prekrije i sjećanje na ovog velikana duha, neka tome posluži i ovaj sim-

pozij, da štovanje biskupa Langa oživi i proširi, da jednoga dana dođe do njegove beatifikacije, do službenog i svečanog priznanja njegove proslave u nebu, gdje ga je sigurno nebeski Otac već odavno proslavio, bez obzira na ove neprilike i zastoje u procesu njegove beatifikacije.

Životni put Josipa Langa počinje u Lepšiću kraj Ivanić Grada. Njegov otac Karlo, koji je podrijetlom bio gradišćanski Hrvat, zakupio je mlin u Lepšiću. Oženio se djevojkom Marijom iz obrtničke obitelji Cof. Otac joj je bio pekar u Ivanić Gradu i njihovo se obiteljsko gnijezdo svilo upravo u Lepšiću. Tu se 25. siječnja 1857. godine, bila je nedjelja, rodio njihov sin, kojemu nadjenuše ime Josip. Još istog su ga dana odvezli kolima u župnu crkvu svetog Maksimilijana u Posavskim Bregima. Naime, Lepšić je pripadao, a i danas pripada, župi Posavskim Bregima, premda je, možda, prostorno bliži Ivanić Gradu. Ondje je Josip primio krštenje, postao djetetom Božjim, članom Crkve i baštinikom Božjih obećanja. Obitelj se nakon kratkog vremena preselila iz Lepšića na Sveti Ksaver u Zagrebu, gdje su također u to vrijeme postojali mlinovi na vodu, pa zatim u Breganu i napokon u Novake, blizu Jastrebarskog. Prve godine života malog Josipa protekle su u vedrom ozračju jedne kršćanske, skladne, ali i dobrostojeće obitelji. Situacija se drastično promijenila kad je Josip bio u osmoj godini života, naglom i neočekivanom smrću njegova oca Karla. Između Josipa i njegova oca vladala je doista nježna ljubav, veliko povjerenje, otac Karlo kao da je naslućivao da je to dijete *ad maiora natus*, da je rođen za velike stvari. Međutim, kad je otac iznenada umro, obitelj se našla bez oca, bez supruga, bez hranitelja. Vrlo brzo, našla se u siromaštvu i neimaštini. Otac je bio dobra srca, koji je pomagao na sve strane, posuđivao je novac bez ikakvih potvrda, tako da su ljudi bez savjesti, iskoristili njegovu smrt, da ne vrate dugove, obitelj se najednom našla u neočekivanoj bijdi, a majka nije bila dorasla novoj situaciji. Mali Josip počeo trpio je neimaštinu, ali i nedostatak majčine ljubavi. Majka je od njega tražila da radi, da pomaže u obitelji, i da bude izvrstan učenik u školi, a bio je neishranjen, loše obučen, i vrlo brzo, zapravo bez doma, jer je majka otišla voditi kućanstvo župniku u Kloštru Ivaniću. Tamo je tada bio dijecezanski župnik, a postojao je i franjevački samostan. Danas franjevci vode i župu u Kloštru Ivaniću. Josip je jednostavno bio siroče, bez oca, bez prave majčinske ljubavi, koju je očekivao i trebao, a koju nije dobivao, siroče napokon i u materijalnom smislu. Nakon završene osnovne škole pošao je u gimnaziju. Sreća je bila što je kum bio dobar prema njemu, brinuo se, pomagao mu, tako da je imao barem neki oslonac i obitelj u koju je mogao zaći i osjećati se kao kod kuće. No postavljalo se pitanje što s njegovim školovanjem. Bio je

slabog zdravlja, tome je svakako uzrok i to što je bio slabo ishranjen i što je živio u lošim ujvetima. Nije bio za zanat, bio je, naime, izvrstan učenik i svi su govorili da on treba ići u školu. Ali, kako ga školovati? Na koji način? Majka je uspjela dobiti potporu kardinala Mihalovića, zagrebačkog nadbiskupa, koji ga je primio u orfanotrofij, što doslovno znači sirotište, bila je to ustanova u kojoj su se školovali, prije svega, svećenički kandidati, na razini srednje škole odnosno gimnazije. Tu je bilo dvije vrste pitomaca. Jedni, za koje je plaćala njihova obitelj, kao što je to kasnije bio blaženi Alojzije Stepinac, dakle, iz imućnih, bolje stojećih obitelji, a drugi koji su bili zbilja prava siročad, kojima njihova obitelj nije mogla ništa, ili gotovo ništa, pomoći, i koji su onda živjeli na račun Zagrebačke nadbiskupije. Među takve je pripadao i mladi Josip Lang. Tako je osjetio i poniženje onoga koji živi, kako se to kaže, *od tuđe milosti*. U orfanotrofiju uvjeti života bili su daleko od idealnih. Ali tu je Lang mogao steći vrlo solidnu naobrazbu na razini gimnazije, osobito iz klasičnih jezika i drugih humanističkih znanosti, filozofije i dr.

Nakon velike mature, Lang jasno vidi svoje zvanje, Isus ga zove u svoju službu, zove ga u svećenike. Javlja se kardinalu Mihaloviću za svećeničkog pripravnika Zagrebačke nadbiskupije. Kardinal Mihalović, koji je već imao informacije o Langu, znajući da je izvrstan učenik, ali i da je za svoje godine veoma zrela, sređena i duhovna osoba, šalje ga na studij u Rim, na Papinsko sveučilište Gregorijanu, kao pitomca zavoda Germanikum Hungarikum, u koji su se slali svećenički kandidati s područja tadašnje monarhije. Lang je, već prije, u Zagrebu upoznao jednog, također osobito svetog svećenika, duhovnog i učenog, a uz to i velikog hrvatskog rodoljuba, doktora Matiju Stepinca. On mu je bio duhovnik, duhovni savjetnik, s kojim je ostao povezan do smrti. Poslije Stepinčeve smrti Lang je napisao knjigu o tom svom velikom duhovnom ocu i svojem prijatelju. Ta je knjiga upravo objavljena u pretisku.

Došavši u Rim, mladi Lang u zavodu Germanikum susreće odgojitelje, oce isusovce, koji su bili i profesori na Papinskom sveučilištu Gregorijana. U Germanikumu je živio i proslavljeni, kasnije proglašen i hrvatskim blaženikom, a kasnije još i svetim, mučenik vjernosti Crkvi i svetom Ocu, Marko Križevčanin, koji je ponosno napisao, tamo u Zavodu Germanikum, Marcus Crisinus Croata, Hrvat. Tamo su studirali i drugi naši, kasnije ugledni, ljudi iz crkvenog života, kao nadbiskup Stadler, a kasnije znamo i naši kardinali blaženi Alojzije Stepinac i Franjo Šeper. Lang najprije studira tri godine filozofiju, i prema ondašnjem običaju, polaže doktorat filozofije na Gregorijani. Zatim nastavlja studij teologije. Međutim, kod njega se javlja poteškoća, pri-

je svega, u zdravstvenom stanju. Morao je mnogo učiti da bi na tom sveučilištu postigao dobre rezultate. Morao se naprezati. U to se vrijeme nije putovalo kući za blagdane, ni za Božić, ni za Uskrs, ni preko ljeta, a zapravo se i nije imao kamo vratiti, kuće nije ni imao. Javili su se kod njega još i neki drugi problemi, prije svega skrupuloznost, i onda su ga, nakon pete godine, kada je već studij bio pri kraju, poglavari poslali kući. A to *poslati kući* zapravo je značilo, uvijeno, da je otpušten iz Germanikuma. Vraćao se kući u potpunoj neizvjesnosti, zaustavio se u Asizu na grob svetog Franje i tamo je zamolio gvardijana da ga primi za kandidata u Treći red svetoga Franje ili Svjetovni red svetog Franje. Kasnije je u Zagrebu dovršio taj novincijat i položio zavjete i postao, u Trećem redu svetoga Franje, brat Franjo. Upravo taj pohod grobu svetoga Franje i primanje u Treći red, unijelo je opet mir u njegovu dušu, koja je bila silno uzburkana i uznemirena, jer jednostavno nije znao što će biti s njim. Po povratku u Zagreb, opet je naišao na veliko razumijevanje svoga nadbiskupa, kardinala Mihalovića. Posavjetovavši se s dr. Matijom Stepincem, kardinal Mihalović odlučio je mladoga Langa, ne samo ne odbaciti, nego ga odmah zarediti za subđakona, đakona i svećenika. Za svećenika ga je zaredio zagrebački pomoćni biskup Janko Pavlešić u rujnu 1883. godine. Služio je Mladu misu, po izričitoj želji kardinala Mihalovića, u nadbiskupijskoj kapeli Svetog Stjepana, u prizemlju nadbiskupijskog dvora, u istoj kapeli u kojoj je kasnije, 1924. godine, nakon svoje svetačke smrti, bio izložen na odru. Na svoje mladomisničke slike, Josip Lang je napisao: *Veliča duša moja Gospodina* i *Slatko srce Marijino budi moje spasenje*. Tu se vidi njegova pobožnost prema Majci Božjoj, koja ga je oblikovala od djetinjih dana, pa preko mladih, svećeničkih dana, sve do njegove smrti.

Prvu službu dobio je mladi svećenik Josip Lang u Zlataru, kao kapelan. Tamo je kapelanovao svega godinu dana. Ali je ostavio dubok trag, kao ispovjednik, kao propovjednik, a visoko ga je cijenio i njegov župnik. Nakon nekoga vremena iz Germanikuma su ga pozvali da se vrati u Rim i da zaokruži svoj studij, te da doktorira i teologiju, kao što je doktorirao i filozofiju. Ali, Lang nije više želio natrag u Rim, odlučio je raditi na području svoje Nadbiskupije. Kasnije mu je zagrebački Teološki fakultet dodijelio počasni doktorat teologije. Nakon godinu dana kapelovanja u Zlataru, imenovan je duhovnikom na raspolaganju časnim sestrama milosrdnicama. Tu je godinama radio, i zato je posebno potrebno naglasiti njegovu povezanost s ustanovama časnih sestara Milosrdnica svetoga Vinka Paulskog. Sigurno je sveti Vinko, osobno i preko svojih sestara, na njega izvršio utjecaj, jer Lang je, mogli bismo mirno reći, bio naš hrvatski Vinko Paulski na prijelazu iz devet-

naestog u dvadeseto stoljeće. Prvo je radio u bolnici kao duhovnik. Za vrijeme njegove službe niti jedan bolesnik nije umro bez svetih sakramenata i bez njegove nazočnosti. Lang je tražio od sestara da ga probude u svako doba noći, potraže u svako doba dana, kako bi bio nazočan kod bolesnika u agoniji, kod onih koji su prelazili i prolazili svoju zadnju smrtnu borbu. On bi bio prisutan, a svakoga bi bolesnika nagovorio da se ispovijedi, da primi svetu pričest kao poputbinu, da primi bolesničko pomazanje i, kažu sjvedoci, uz je svakog je umirućega glasno zazivao ime Isusovo. Doista su umirali u miru s Bogom, u vedrini i pouzdanju. To je bilo veliko polje Langova duhovnog rada i to, dakako, prema svima, a najviše prema onima koji su bili siromašni i koji su jedva mogli, ili nisu mogli, platiti liječnje u bolnici.

Nakon nekog vremena, Lang je premješten na novu službu, profesora u Ženskoj učiteljskoj školi, opet u okviru Samostana sestara milosrdnica. U isto vrijeme, bio je i na službi u crkvi Svetoga Vinka Paulskog u Frankopanskoj ulici. Kada čovjek uđe u te crkve Svetoga Vinka Paulskog, ovu i onu u Sarajevu, osjeti neku posebnu atmosferu, nešto posebno, nešto osobito. Tu je Lang djelovao kao svećenik, osobito kao ispovjednik. Počeo je ispovijedati u Zlataru kao kapelan, nastavio kao kapelan bolnice Sestara milosrdnica i sada je opet bio traženi ispovjednik. Njegove su ispovjedaonice opsjedali pokornici. Osim toga, držao je i propovjedi, zanosne propovjedi koje okupljale mnoge slušatelje. Radio je kao profesor na Ženskoj učiteljskoj školi i predavo, prije svega, pedagogiju. Još danas postoji njegova skripta iz pedagogije. Mogu reći, s ponosom, da je moja rođena baka, tatina mama, bila također njegova učenica u toj Ženskoj učiteljskoj školi sestara milosrdnica. Osim pedagogije, Lang je predavao, po potrebi, i druge predmete, kao recimo njemački jezik, povijest i dr. Temeljna mu je ipak bila pedagogija i tu je doista blagotvorno djelovao na svoje učenice, koje su kasnije postale hrvatske učiteljice širom naše domovine.

Godine 1900. zagrebački nadbiskup više nije bio kardinal Mihalović, nego, možemo reći, Langov zemljak nadbiskup dr. Juraj Posilović, koji je bio rodom iz Ivanić Grada, a prije toga bio je Senjski biskup, pa je promaknut u Zagreb. Poziva k sebi doktora Josipa Langa i kaže mu: "Vi ste tako lijepo djelovali kod sestara milosrdnica, ali vrijeme je već da preuzmete i neku još odgovorniju dužnost!" Budući da je iz zagrebačke bogoslovije, dotadašnji duhovnik, a to je bio nitko drugi nego doktor Matija Stepinac (1840-1921) bio premještan u Varaždin za kanonika, jer ga mađaroni i mađarske vlasti, koje su tada imale veliki utjecaj i kod imenovanja i biskupa, pa i kanonika i drugih dostojanstvenika, nisu htjele potvrditi ni za biskupa, ni za kanonika, ta-

ko ga je nadbiskup Posilović premjestio u Varaždin za duhovnika sestara uršulinki i za kanonika Varaždinskog. Bilo je otvoreno mjesto duhovnika na bogosloviji, a nadbiskup Posilović ga je pitao: "Hoćete li to ili biti profesor na fakultetu?" Lang je odgovoro: "Preuzvišeni, kako vi odredite, ja sam voljan prihvatiti ili ovu ili onu službu!" Tada mu je, srećom, nadbiskup Posilović povjerio službu duhovnika naše bogoslovije, dakle duhovnog vođe, savjetnika, a mnogima i osobnog ispovjednika, budućih svećenika. Lang je tu službu vršio do 1908. godine, prenoseći iz punine svoga srca svećeničkim kandidatima ono duhovno bogatstvo kojim je on doista obilovao. Ono što je Langa osobito obilno odlikovalo, a tu se ugledao u svog prethodnika Matiju Stepinca, bilo je to, da se nije miješao ni u pitanja ekonomije, ni u pitanja discipline, nego se držao svoje duhovničke službe, i zato je uživao veliko povjerenje svojih bogoslova koji su se kod njega ispovijedali, koji su kucali na njegova vrata i dolazili tražiti duhovnu pomoć i savjet.

Godine 1908. nadbiskup Posilović imenuje doktora Josipa Langa rektorom, ravnateljem bogoslovije. Dakle, najodgovornijim poglavarem u oblikovanju svećeničkih pripravnika. Nadodati ću jednu: doktor Lang je pisao nadbiskupu Posiloviću i predlažio da se na Katoličkom teološkom fakultetu, koji je bio u sklopu Sveučilišta Franje Josipa I, uvede predmet sociologija, kako bi se svećenički pripravnici što više senzibilizirali za socijalna pitanja. Kako ne bi jedino rješenje bilo: gladnome pružiti komad kruha i milostinju, već da se razmišlja o tome kako socijalna pitanja rješavati na duži rok, u skladu sa socijalnom enciklikom *Rerum novarum* Pape Leona XIII.

1912. godine organizirali su studenti zagrebačkog sveučilišta demonstracije i to najviše zato što se pročulo da će se u Rijeci osnovati jedna talijanška biskupija, čime bi Rijeka bila priznata kao nehrvatski grad. To su bile demonstracije u kojima su sudjelovali i bogoslovi, unatoč zabranama. Oko toga je nastao skandal, državne su vlasti vršile pritisak da se napravi reda. Zahtjevalo se da se dobar dio bogoslova otpusti, one koji su sudjelovali u tim demonstracijama, međutim, biskup Lang, koji u to vrijeme još nije bio biskup, nego rektor bogoslovije, odlazi koadjutoru doktoru Baueru (još je bio živ nadbiskup Posilović, ali radi bolesti nije više upravljao Nadbiskupijom nego koadjutor dr. Bauer) i nudi mu svoju ostavku, Želio je da smjeni njega, a neka bogoslovi ostanu, neka nitko od njih ne bude otpušten. Tako je i bilo. Nakon toga Lang odlazi u kuriju kao kanonik i župnik Svete Marije. Bio je kanonik od 1980. godine, a župnik od 1912. godine, a 1914. godine imenuje ga nadbiskup Bauer, nakon smrti nadbiskupa Posilovića, svojim generalnim provikarom i predlaže ga Papi Benediktu XV. i kralju Franji Josipu kao bis-

kupskog kandidata. 1915. godine imenovan je biskupom, a posvećen je na Uskrs.

Posebno je poznato da je biskup Lang bio prijatelj siromašnih i ne samo prijatelj, bio je i sam siromašan. Kako se moli u Litanijama svetoga Josipa *Ljubitelj siromaštva,* on je sam živio siromašno i kao kanonik i kao biskup i sve što je imao dijelio bi siromasima, ali on je siromasima bio prijatelj, on nije samo davao od svoga, on je školovao siromašne studente i srednjoškolce. Lang im je na svaki mogući način nastojao vratiti dostojanstvo, da se osjećaju kao ljudi, kao osobe dostojne poštovanja. To je njegovo najveće djelo. Iscrpio se u tome. Treba spomenuti i njegovu borbu protiv žutog pokreta, u obrani jedinstva katoličke crkve i vjernosti Svetom Ocu, također i njegove propovjedi, njegove ispovjedi. Ispovijedao je i kao biskup, svaki dan u katedrali. Iscrpljen, Lang je u 68. godini, na blagdan Svih Svetih, 1924. godine umro. Prvotno je bio pokopan na Mirogoju, a onda je prenesen, 1925. godine, u župnu crkvu Svete Marije na Dolcu, u kojoj je bio župnikom. Tamo i sada njegovo tijelo u Bogu počiva.

Marija Cvitanović

Dobrota i milosrđe biskupa Langa – primjeri iz njegova života

Mojim izlaganjem želim pokazati kako je biskup Lang provodio u djelo 25. poglavlje Matejeva evanđelja.

> "'Jer bijah gladan, i dadoste mi jesti; bijah žedan, i napojiste me; bijah putnik, i primiste me; bijah go, i obukoste me; bijah bolestan, i pohodiste me; bijah u tamnici, i dođoste k meni.' Tada će mu reći pravednici: 'Gospodine, kad te vidjesmo gladna pa ti dadosmo jesti, ili žedna pa ti dadosmo piti? Kad li te vidjesmo kao putnika i primismo te? Ili gola pa te obukosmo? Kad li te vidjesmo bolesna ili u tamnici te dođosmo k tebi?' Kralj će im odgovoriti: 'Zaista, kažem vam, meni ste učinili sve što ste učinili jednome od moje najmanje braće.'" (Matej 25, 35-40)

Već u najranijem djetinjstvu shvatio je Josip Lang da je smisao života ljubav prema Bogu i bližnjemu. Ljubav koja služi vjerno, iskreno i strpljivo. Posebna ljubav su mu bili oni najmanji, znao ih je prepoznavati kao što ih je i Krist prepoznavao. Oni neznatni, mali, bolesni, bogalji, izgubljeni i nemoćni bili su njegova najdraža braća. Znao je slušati njihove jecaje, osluhnuti njihove čežnje i otrti suze. Za njega nije bilo čovjeka u kojem nije gledao Krista; Krista kojega je ljubio u iskrenom sjedinjenju s onima kojima je darivao sebe, svoje srce, svoju ljubav – bližnjima. U svakom poslu koji je radio davao je drugima cijeloga sebe. Kao duhovnik bolnice probdio je noći i noći s bolesnima, trpio s njima, molio s njima, pomagao njihovim dušama da čiste i svijetle dođu pred Lice Svevišnjega. Kao duhovnik bogoslova i časnih sestara, profesor i rektor, neumorno je u duše mladih sijao sjeme dobrote, poniznosti i ljubavi. Ovaj veliki prijatelj siromaha i odgojitelj duša odgajao je za ljubav.

U ovo sam dobro upućena, jer sam imala izuzetnu čast, za potrebe naše Zaklade, učiniti skraćeno i prepravljeno izdanje knjige *Naš veliki Lang* p. Ante Katalinića (Zagreb, 1970.). Molimo Boga da nam dade milost za onu nutarnju preobrazbu naših srca da bismo što bolje i više slijedili primjer našega

dobrog biskupa Langa. Primjer bezuvjetne ljubavi prema svakom bratu čovjeku. Tako kap po kap dobrote, pod Svjetlom Ljubavi, Bogom našim, može postati duga koja nas s Nebom spaja.

Langove povorke ostavljenih

Lang nije mogao podnijeti tuđu patnju, nije htio odstupiti od evanđelja: "Sve ono što želite da ljudi vama čine, činite tako i vi njima. U tome se, naime, sastoji zakon i proroci" (Mt 7,12). Pred svakim Langovim stanom stvarale su se povorke ostavljenih; povorke patnika i nemoćnika u kojima je gledao Krista. Prve povorke su nastajale pred samostanom u Frankopanskoj dok je bio duhovnik sestara, druga pred Teološkim fakultetom, kada je postao rektorom, treća pred zgradom na Kaptolu 10, kada je postao biskupom. Siromasi su točno znali kada će dobiti mjesečnu plaću. Stali bi u red, jedan do drugoga, preko dvorišta ili preko pločnika, već prema tome gdje je stanovao, zatim preko stubišta, sve do njegove sobe. Nitko od ukućana to nije mogao spriječiti pa nitko nije ni pokušavao.Jedna njegova bivša učenica, kasnije učiteljica, pisala je:

> "Došla sam s dvorišne strane pred zgradu u Frankopanskoj i imala što vidjeti. Od uličnih vrata pa preko dvorišta dugačkog petnaestak metara sve do unutrašnjih kućnih vrata i dalje stepenicama sve do prvog kata, još dalje hodnikom sve do Langove sobe, s lijeve i desne strane, jedna uz drugu, stajale su siromašne žene. Uto izađe Lang sve prebroji i vrati se u svoju sobu. Izračuna novac. Tada je, naime, primio mjesečnu plaću, što je siromasima bilo jako dobro poznato. Lang ponovo izađe iz sobe. S dubokom poniznošću naklonio bi se svakoj siroti i ne gledajući ih u lice dijelio im je novac. Bilo je to vrlo dirljivo gledati."[1]

Nisu ga siromasi čekali samo kada bi primio plaću. Čekali su ga svaki dan. Vrlo bi ljubazno s njima razgovarao, a znao bi se i zaustaviti u razgovoru s njima. Davao je i posljednje što je imao, ne samo novac već i hranu i svoju obuću i odjeću. Dobro je znao da su naši bližnji svi ljudi i da je ljubav prema Bogu nedjeljiva od ljubavi prema bližnjima. Dok je bio rektor u bogosloviji, pomagao je bijednike na sve moguće načine. Jedan svećenik piše:

1 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2. preuređeno izdanje, preradila M. Cvitanović, izd. Zaklada "Biskup Josip Lang", Zagreb, 2004., str. 58-59.

"Cijelo vrijeme dok sam bio u sjemeništu, dobivala je po odredbi presvijetloga jedna udovica, iz bolje kuće, jelo iz naše kuhinje, što bi ostalo od kleričkog stola. Ta udovica je bila bez ikakvih prihoda, imala je mnogo djece a stidjela se prosjačiti. (...) Dr Lang je gotovo svaki dan dolazio pred kuhinju provjeriti da li je gospođa dolazila i da li je šta dobila..."[2]

Nije teško zaključiti što je moglo ostati nakon ručka ako se zna da nisu samo siroti i udovice bili briga dobrog rektora. Posebnu je pažnju posvećivao đacima i studentima. Pomogao im je na više načina, a nekima je u sjemeništu darivao svu prehranu. Mnogo studenata se hranilo u sjemeništu bez ikakve protuusluge. Vanjski školarci bi za vrijeme ručka i večere dvorili sjemeništarce, poslije toga bi i sami ručali, odnosno večerali. Postojala je još jedna skupina školaraca koju je Lang pomagao: bili su to đaci – koralisti. Pjevali su u katedrali i to im se plaćalo, ali je nekima Lang i privatno davao pripomoć. Siromašnim učenicima i studentima bi često dao sve što bi imao i od odjeće i obuće. Postoji i treća povorka ostavljenih. Kada je Lang postao kanonikom, dodijeljena mu je kanonička kurija broj 10. Bila je to najmanja, najstarija i najtrošnija kurija. Zašto je izabrao baš tu zgradu? Želio je da i sam sa svojim siromasima bude siromašan. Osim toga, želio je biti u blizini euharistijskoga Isusa; naime, samo mala ulica dijelila je njegovu kuriju od franjevačke crkve. Iz sobe u kojoj je stanovao, na prvome katu, sa svoga prozora mogao je neprestano gledati na prezbiterij crkve gdje se nalazio veliki oltar s Isusom u svetohraništu. Zbog toga nije nikada htio mijenjati svoju kuriju s nekom drugom, većom i ljepšom, pa ni onda kada je postao biskupom. Langova kanonička kurija bila je doslovno opsjedana siromasima. Pratili su ga već putem kada se vraćao iz katedrale, a kod kuće, kao i svuda prije toga, čekali su ga u redovima. Ne bi uzeo zajutrak dok ih ne bi saslušao i pomogao. Otišao bi koji put na prvi kat kako bi donio još novca, kojemu starcu čašicu vina i komad kruha. Milostinju nikada nije dijelio hladno, službeno, kao u kakvu uredu. I milostinju, i pripomoći, i potpore, i kada se radilo o velikim svotama, sve je dijelio i darivao s najvećom poniznošću, blagošću i ljubavlju. Svakom starcu prosjaku i prosjakinji bio je Lang duhovni otac i osobni prijatelj. Sa svima, ako su to htjeli, upuštao se u razgovor, savjetovao, tješio. Mnogi od njih bili su ponosni što mogu kad god žele razgovarati s tako uglednim kanonikom i biskupom. Neki od ostavljenih, da se radilo samo o novcu, ne bi možda k njemu ni dolazili, barem ne tako često. Ali susresti se

2 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2. preuređeno izdanje, str. 59.

s Langom bio je za njih ugodan doživljaj jer su i bez posebna reflektiranja opažali da u njima cijeni i poštiva njihovo ljudsko dostojanstvo. Još više – da ih ljubi. Bez prosjaka Lang nije mogao provesti ni jedan dan, ma gdje bio. Tako je bilo i u Beču kada je u siječnju 1915., kao biskupski kandidat, došao na službeno ispitivanje u nuncijaturu. S njim su još bili i drugi kandidat Premuš i svjedoci Strahinšćak i Rittig. Kada su došli u Beč, sva su četvorica odsjela u istome hotelu. Nakon službenoga ispitivanja Lang je iskoristio sve slobodno vrijeme za razgledavanje bečkih crkava i adoriranje pred Presvetim. Došlo je vrijeme večere, a Langa nije bilo. Dugo su ga čekali, no njega nije bilo. Već su bili zamišljeni. Držali su da se vjerojatno izgubio i zaboravio ime hotela. U jednom trenutku opazio ga je dr. Premuš. Pozvao ih je da dođu na vrata i vide taj dirljiv prizor. Lang na čelu skupine, a oko njega i za njim čitav niz prosjaka i bogalja. Neki na štakama, neki pogureni, grbavi, a svi u dronjcima, sve staro i nemoćno. Prizor iz evanđeoskoga filma. Kristovsko-besmrtan prizor. To je Lang. Povorka je dopratila Langa do hotela, a onda se razišla, bez riječi. Ni Lang nije ništa rekao. Ni njegovi kolege iz Zagreba nisu ništa rekli. A što su imali reći? Pa to je Lang, uvijek isti. Što je vuklo bogalje za Langom? Ili im je dao obilne darove ili ih je privukla njegova svetost. Gotovo sigurno i jedno i drugo. Uostalom, jedno i drugo zapravo je jedno. Ljubav. Čista, žarka, nehinjena. Nevina djeca i siromasi instinktivno i spontano osjećaju, raspoznaju gdje je Bog, gdje je Krist. Ti su ubogari u Beču svaki dan gledali svašta, no nikada nisu vidjeli kako izgleda Krist, utjelovljena Ljubav, njegova savršena slika. A kada su jednoga dana i to vidjeli, krenuli su za njim, jednostavno zato što ih je fascinirala, što ih je dotaknula ljubav. Bogalji su se razišli, a Lang je sjeo među svoje Zagrepčane kao da ničega nije ni bilo. Njemu to, naime, nije bilo ništa novo. Lang se je stalno kretao između dvije posve udaljene skupine ljudi. Kretao se u društvu bijednih, siromašnih i ostavljenih, ali i u visoku društvu, u prvom društvu svojevoljno, od srca, u drugom nužno i po službi. Ali Langom su bili oduševljeni i jedni i drugi. Nadbiskup Bauer piše:

> "U saobraćaju s odličnicima bilo crkvenim bilo svjetovnim, bio je jednako ponizan i umiljat kao i sa svim ljudima, ali servilizma nikada nije pokazivao. Da bi ikada pokazivao kakav ponos na biskupsku čast i to dao osjetiti, nisam nikad opazio ili čuo; to je sasvim isljučivala njegova iskrenost i velika poniznost koja ga je resila od najmanje mladosti pa do smrti... nikad i nigdje nije se pokazala u njemu težnja za kakvom što većom ingerencijom u upravi biskupije. Čitava njegova pojava, u prilikama života, na ulici, kod kuće, na sastancima i napose u crkvi, odavala je potpuno

nadvladanu i ukroćenu narav, te je iz njegova vladanja i govora uvijek sjajila svetost. Kod njega je, čini mi se, sve nadvisivala ljubav prema Bogu i bližnjemu, a najjače ljubav prema siromasima, s kojima je uvijek dijelio sve što je imao. Svojim posvećenim biskupima davao sam, dok nisu dobili državnu plaću, pa tako i biskupu Langu, mjesečnu nagradu od petsto kruna. Ali biskup Lang je tu svotu uz nećkanje i gotovo na silu primio samo nekoliko puta, onda je nikako više nije htio primati, pa sam ja tu svotu ulagao za dječačko sjemenište."[3]

S bokcima, kljastima, sa siromašnim staricama i starcima, u poderanu odijelu, hodao je Lang i po Kaptolu i po zagrebačkim ulicama. Nije se on toga sramio niti mu je tko zamjerao. Naprotiv, zbog toga je u srcima svih građana raslo divljenje. Povorke ostavljenih u maršu, s Josipom Langom na čelu, obilježile su čitav njegov svećenički život. Bilo je to jedino prvo mjesto za koje se zdušno zalagao i silno ga želio. Znao je Put, a napose Cilj. Nisu samo povorke ostavljenih bile ljubav i briga Josipa Langa. Nemoćne, ostavljene, zapuštene i gladne tražio je i obilazio po čitavu gradu. Pridigao je i materijalno i duševno ne stotine, nego i tisuće onih koji bi inače bili klonuli, propali i izgubili se u životnom labirintu.

Nemoćna starica u potkrovlju

Prigušeno bolno stenjanje i nemoćno naricanje ječalo je mračnim i hladnim potkrovljem. U jednom ograđenom kutu, na bijednom krevetu ležala je bolesna starica. Srušio se na nju čitav njezin život. Olovan pritisak osjećala je na svim udovima svoga iznemogla tijela. Zurila je u gredu na kojoj su se i u mraku razabirali obrisi paučine, teški od nalegle prašine. Čula je kako miševi nešto grickaju. Zahvatila ju je tupa i nemoćna apatija, rezignacija. Još joj se nekoliko suza otkotrljalo niz obraze pa su i one presahnule. Jecaji su joj zamrli u grlu, sve boli kao da su ishlapile. Dušom joj se prelio samo jedan osjećaj – potpuna ostavljenost i osamljenost. Odbačena i od svih napuštena, u mračnu i hladnu potkrovlju dočekat će smrt. A ipak se to nije dogodilo. Neka dobra duša ispričala je njezinu tešku sudbinu biskupu Langu. Od toga se časa u njezinom životu sve preokrenulo. Najprije joj je riješio materijalne brige: plaćao je za nju stan i donosio hranu. Najdragocjenija po-

3 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2. preuređeno izdanje, str. 63-64.

moć bila joj je duhovna. Dobri biskup dolazio je svako jutro u njezino potkrovlje i donosio joj sv. pričest. Dolazeći k njoj morao je skakati s grede na gredu, jer tavan nije imao poda. Skakutao je obazrivo, ali i prilično brzo, vidjelo se da je vješt u tome. Nije mu bilo prvi put. To je svjedočenje jedne sestre milosrdnice. Tko zna koliko još ima sličnih primjera. Kao biskup mogao je odrediti nekoga drugog, mlađega da dolazi ovoj starici, ali nije. Nije odredio nikoga drugog, jer su tavani, podrumi i kućerci na periferiji bila mjesta gdje su bili oni najpotrebniji, siromasi koji su imali živu vjeru. Jedan njegov bivši ministrant dugo se i jasno sjeća tih posjeta bolesnoj sirotinji. Često ga je pratio bolesnicima. U ono vrijeme sveta je pričest nošena bolesnicima javno. Lang je, u roketi sa štolom, pred prsima nosio Presveto, a ministrant u rukama zvonce i svijeću.

Smrt starog radnika

Već spomenuti ministrant nikada nije zaboravio umirućega siromašnog starog radnika i Langovu nazočnost toj smrti. Bilo je potresno. Osjećao se kao da gleda i dodiruje nadnaravno. Bog je bio nazočan. Teški trenuci. Lang se s majčinskom ljubavlju nadvio nad umirućega. Zazivao je u pomoć Boga, Majku Božju i sve svece po redu. Klečao je pred bolesnikovim uzglavljem. Svoju glavu približio je licu umirućega. Nije se obazirao na bolest umirućeg, je li zarazna ili nije. Blago, do krajnosti diskretno, molio se glasno Bogu da ozdravi tog čovjeka ili, ako je njegova sveta volja, neka njegovu dušu uzme k sebi u raj, neka mu oprosti grijehe. Dok se molio, veoma se obazirao i na rodbinu koja je plakala i naricala. Sjećao se ministrant da su ponekad odlazili i bogatašima, odakle se vraćao s džepovima punim kolača. Pratio je Langa siromasima, a on ga je, za nagradu, zvao i onda kada je trebalo posjetiti i bogate. Mislio je dobri Lang na svakoga, pa i na mladoga siromašnog ministranta.

Kada bi za posjete bolesnicima opazio da je u njihovim sobicama hladno, rješavao je i to. Rekao bi: "Uredit ćemo to". Malo poslije njegove posjete ubrzo bi uslijedila i druga. Uvijek je imao nekoga tko bi mu u tome pomagao. Dugo je to bio jedan trećoredac Miško. Nositi sirotinji drva u podrume i na tavane bila je Miškova posebna služba. I sam je bio siromah. Često je jeo u kuriji biskupa Langa, a za uzvrat zagrijavao je, za ljute zime, sirotinjske podrume i tavane Langovim drvima. Često bi, zimi, kasni večernji prolaznici mogli vidjeti zanimljiv prizor: biskup Lang ide k bolesniku, a za njim dobri

Miško nosi naručaj drva.

"Što ste učinili jednome od moje najmanje braće, meni ste učinili" (Mt 25,40). To su Kristove riječi. Nama je teško otkriti tu Kristovu najmanju braću. Lang ih je znao pronaći.

Prosjakinja iz Vlaške

Župnik u crkvi Sv. Petra, dr. Lončarić, pratio je biskupa Langa. Prolazili su Vlaškom ulicom. Približili su se Kaptolu. Neka starija žena zatražila je milostinju, prosila je. "Presvijetli, nemojte ništa davati, to je neka moralno propala žena, u Zagrebu kao takva javno poznata", prišapnuo je dr. Lončarić Langu.

I biskup Lang je prošao mirno, nije dao ništa. Lang i Lončarić išli su još neko vrijeme zajedno, onda su se oprostili i rastali. Svatko je krenuo na svoju stranu. "Slučajno sam se okrenuo za biskupom", pripovijedao je poslije župnik kanoniku B., "i opazio da se je vratio i dao onoj ženi milostinju". Bilo je i nekih koji su zamjerali Langu na ovoj prevelikoj dobroti, držali da se dopušta izrabljivati i da tako samo podgrijava ljudske slabosti. Na taj prigovor odgovorio je kanonik Pećnjak koji je Langa dobro poznavao. "Nije bio naivan da ne bi znao da ga mnogi siromasi izrabljuju, ali je rekao da voli udijeliti mnogima i nepotrebnima nego uskratiti jednome potrebnome." Langova ljubav prema onima koji trpe bila je strpljiva, dobrostiva, dosjetljiva i nije poznavala granice.

"Sinko, evo ti moje cipele..."

Ispričat ćemo jedan slučaj iz života biskupa Langa pa ćemo ponovno razumjeti što je sv. Pavao mislio kada je napisao ove riječi: "Ljubav je strpljiva, ljubav je dobrostiva" (1 Kor 13,4). Jedan je bivši poštar bio svjedok sljedećemu događaju. Ožujak je, snijeg se topio. U Jurišićevoj ulici, na pola puta od glavne pošte prema Jelačićevu trgu, opazio je poštar pred sobom biskupa Langa. Biskup je prošao pored skupine od nekoliko mladića, grijali su se na blijedu suncu kada je jedan od njih okrenuo glavu prema biskupu i opsovao. "Sinko, nemoj psovati, moli se Bogu!" odgovorio je biskup mladiću, koji je bio vrlo siromašno odjeven, i dade mu određenu svotu novca. Biskup je krenuo dalje i došao do Jelačićeva trga. Tu se opet susreo s nekim bespos-

ličarom, čovjekom od tridesetak godina. Nije imao cipela, noge su mu bile umotane u nekakve krpe. I taj poče grditi biskupa i psovati. "Idi sinko u miru", rekao je biskup i dao mu novaca. Čovjek je uzeo novac, ali je nastavio s pogrdama. Konačno reče:

"Lako je tebi, ti si obuven, a ja se smrzavam." "Ako je tako, sinko, evo ti moje cipele", odgovori biskup, izuje cipele i dade ih čovjeku. Ovaj, iznenađen, ne vjerujući svojim očima, uze cipele i zašuti. Poštar je, zadivljen, snebivajući se od čuda nad ovakvim činom ljubavi, čekao što će dalje biti. Ništa. Kao da se ništa nije dogodilo, kao da nikoga nema na ulici, biskup se ponizno i mirno uputio prema svojoj kući, na Kaptolu, u čarapama. Po snijegu koji se topio!

I lonac i kokoš

Jedna siromašna žena, vidjelo se po njoj da živi u bijedi, došla biskupu Langu i ispriča kako joj kod kuće leži bolesna majka, starica, kojoj bi trebalo da nešto za okrijepu, a što i odakle? Na sreću, biskupova sestra, inače Langova domaćica, nije bilo kod kuće, skoknula je na trg nešto kupiti. Na štednjaku se kuhala kokoš. Kako će siromašnoj i bolesnoj starici to dobro doći, mislio je biskup u sebi. Uzeo je papir, prihvatio lonac i kokoš... "Gdje je lonac? A gdje je kokoš?", pitala je sestra biskupa kada se vratila kući i vidjela da na štednjaku nema ničega. "Bolesna starica, nisam imao što drugo dati", ispričavao se biskup. Sestra se samo prekrižila i nije ništa rekla.

Zimski kaputi

Kako su nestala dva topla zimska kaputa? Jednostavno. Prvi slučaj. Biskup izlazi iz katedrale. Jedan siromah, pred crkvom, trese se od zime. Biskup svuče svoj kaput i dade mu ga. Kući je došao bez kaputa. "Negdje vam je ostao kaput?" pitala je nećakinja Marica. "Ne! Ama što ćeš, neki je siromah pred crkvom drhtao od zime pa sam mu ga dao". Drugi slučaj. Bilo je sve već spremno da biskup otputuje u Veliku Goricu. Tamo će blagosloviti zvona. Biskupova sestra požuri na prvi kat, priđe ormaru da izvadi zimski kaput. U ormaru kaputa nema. "Gdje je zimski kaput? Nema nigdje kaputa", vikala je uzrujano. "Tiho, tiho, sestrice draga", govorio je biskup. "Došao mi je neki siromašni student. Da si samo vidjela kako je zubima cvokotao od zime, jad-

nik, bio sam sretan da ga mogu zaodjenuti svojim kaputom"."Ali ovako hladno jesensko vrijeme, a ti se nemaš čime zaogrnuti", vikala je dalje sestra. "Smiri se, ima dosta kaputa u dućanu", mirno je odgovorio dobri biskup Lang.

Studentski dom – besplatno

Lang se brinuo za svakoga tko je živio u oskudici, ali su njegova posebna briga bili đaci i studenti. Dolazili su iz provincije u Zagreb na školovanje, roditelji su im bili siromašni pa su u gradu jedva spajali kraj s krajem. Živjeli su svakako i mučili se. Lang im je naveliko pomagao na sve moguće načine jer je znao da o stjecanju kvalifikacija ovisi njihova budućnost. Lang je pomagao tisućama mladih ljudi da se probiju u život, no o pojedinim slučajevima ne znamo baš previše jer je i ta dobra djela, kao i ostala, vješto skrivao. S jedne strane, nije htio izlagati kušnji svoju poniznost, a s druge, pazio je da ne povrijedi ponos mladih ljudi. Kada je Lang je 1908. postao kanonik, dobio je kuriju na Kaptol 10. Međutim, te godine imenovan je za rektora sjemeništa pa je i dalje ostao u sjemenišnoj zgradi. Kada je 1912. prestao biti rektor i postao župnik crkve Sv. Marije, uselio se u svoju kuriju. Najprije je svojim siromašnim đacima i studentima pružao privremeno prenoćište ili ih je uzimao na stan dok konačno njegova kurija nije dobrim dijelom postala đačko-studentski dom – besplatno. Stan je bio najteži problem za sirotinju koja se htjela školovati. Možemo još reći nešto više o tome što je sve radio za rješavanje njihovih stambenih problema. Snalazio na stotine načina. Nekima je plaćao stanarinu djelomično, nekima čitavu, neke je smještao u pojedine obitelji, neke u razne ustanove. Langova kanonička kurija bila je: stara, neugledna, malena, imala je nekoliko soba u prizemlju, nekoliko na prvom katu. Prilično duge i prostrane dvorišne prizemnice služile su kao gospodarske zgrade. Jednu je dvorišnu kućicu Lang dao preurediti u stan za studente i đake. Vjerojatno bi Lang sve dvorišne zgrade preuredio za siromašnu mladež na školovanju da nije iskrsnuo drugi problem: tko će među tom mladeži čuvati red? Pretvorilo bi se to u đačku republiku. Uostalom, neki su i stvrano mislili da je njegova kurija studentski dom! Postoji zapisana jedna zgoda:

"Gospođo, molim vas, je li tu orfanotrofij?"

"Ne, gospodine, orfanotrofij je u Vlaškoj ulici, a ovo je kuća Kaptol 10, vidite, piše."

"Je li tu đački konvikt?"

"Ne!"

"Nekakav studentski dom?"

"Ah, ne! Zabuna."

"Pa već dva-tri dana promatram. Stalno u tu kuriju ulaze i izlaze nekakvi đaci i studenti."

Gospođa se nasmijala.

"Sigurno ste kratko vrijeme u Zagrebu pa vam nije poznato. Ovo vam je kanonička kurija biskupa Langa, a ti đaci i studenti koji ulaze i izlaze, to su siromašni dečki kojima je dr. Lang ustupio sve svoje slobodne prostorije za stanovanje. Stanuju besplatno."

Posebno se zauzimao za siromašne učenice. Posredovao je da dobiju kakvu potporu. Kada u tome ne bi uspio, pomagao je sam. Jedna bivša učenica, kasnije učiteljica, pisala je:

"Bila sam djevojčica u petom razredu pučke škole, koju su vodile sestre milosrdnice. Kateheta nam je bio dr. Josip Lang. Mama siromašna i bolesna, brat bolestan. Ja više gladna nego sita. Opazila sam da se pogledi moga katehete često zaustavljaju na mojem bijednom izgledu. Bio je školski sat, vani je padala kiša, jesen. Kateheta me omjerio kratkim pogledom. Prišapnuo je nešto časnoj sestri koja se nalazila uz katedru. Sat je završio. Časna sestra mi dade znak da ostanem u razredu. Tada dođe k meni dr. Lang, primi me za ruku i bez riječi provede kroz samostanski vrt. Vlažno, kaljuža. U mojim poderanim cipelama klokotala je voda. Pokuca na vrata i uđe. Začudila sam se. Cipelarska radionica, mlade časne sestre popravljale su cipele. Dr. Lang ih ponizno i blago zamoli da mi poprave cipele. Izula sam ih i navečer ću ih preuzeti. Posudili su mi neke iz pričuve. Nakon toga odveo me kateheta do neke sobe gdje mi je dao ručak, po svoj prilici svoj vlastiti. Mjesto mene on je ostao gladan. To se ponovilo više puta. Često je nahranio mog bolesnog brata. Također nam je davao novaca za školske potrepštine."[4]

Iz ovih primjera uistinu smo se mogli uvjeriti u veliku dobrotu biskupa Langa. Ali on je radio i više od toga. Dok sam radila na ovoj knjizi na mene je najsnažniji dojam ostavio sljedeći događaj. Kako je Josip Lang tijekom života obavljao više službi jedno je vrijeme bio i duhovnik časnih sestara u Frankopanskoj ulici. Vrlo je zanimljiv sljedeći događaj.

Jedna je sestra umirala. Uzdisala je i govorila da ide praznih ruku u vječnost, da će joj duša propasti jer da je sve radila iz ljudskih obzira, a ne iz ljubavi prema Bogu. Ispovjednik ju je tješio, ali bez uspjeha. Došao je k njoj i

4 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2. preuređeno izdanje, str. 35-36.

Lang. Ni njegova je utjeha nije smirila. Konačno joj je rekao: "Umirite se, sestro. Evo, ja vam poklanjam sva dobra djela koja sam učinio od svoga djetinjstva do dana današnjega." Okrenuo se k raspelu, sklopio ruke i rekao: "Gospodine Isuse, evo, ja poklanjam duši ove umiruće sestre sva dobra djela koja sam Tvojom milošću učinio od svog djetinjstva do danas, a Ti milostivi Isuse, molim Te primi to kao da je učinila ova sestra." Nakon ovih riječi sestra se smirila i poslije nekoliko časaka mirno ispustila dušu.[5] Od toga događaja svi su doktora Langa držali svetim čovjekom. Ovaj nam postupak Josipa Langa pomaže razumjeti na što je mislio sv. Pavao kada je napisao sljedeće riječi:

> "I kada bih razdao sav svoj imetak
> I kada bih predao tijelo svoje da se sažeže
> A ljubavi ne bih imao
> Ništa mi koristilo ne bi."
> (1 Kor13,3)

Josip Lang dijelio je i darivao svoj imetak, darivao je svoje dane i noći, ali je otišao i veliki korak dalje. Dao je i ono čime na putu kroz vrijeme određujemo svoju vječnost – dao je svoja dobra djela. Nema veće ljubavi od ove. Želim na kraju još spomenuti da Josip Lang, koji je u izobilju dijelio milostinju, nije smatrao da se time mogu riješiti nagomilani socijalni problemi društva. Veoma je važna njegova uloga u razvijanju socijalne uloge Crkve, a to je već tema sljedećeg predavanja.

5 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2. preuređeno izdanje, str. 38.

Stjepan Baloban

Biskup Josip Lang – preteča socijalnog nauka crkve?

Uvod

Biskup Josip Lang, svećenik zagrebačke nadbiskupije, odgojitelj i profesor poznat je po tome što je bio *prijatelj siromaha* grada Zagreba. Listajući po literaturi o biskupu dr. Josipu Langu nailazimo na različite naslove članka i knjiga o tom nadasve obljubljenom i cijenjenom svećeniku i biskupu Zagrebačke Crkve, primjerice *Naš veliki Lang*[1] ili *Biskup – prijatelj siromašnih*[2]. Može li uz njegovo ime stajati naziv preteča socijalnog nauka Crkve? Je li ispravan naslov ovog rada: Biskup Josip Lang – preteča socijalnog nauka Crkve? Već na samom početku možemo ustvrditi, odgovor bi mogao biti i da i ne! Za biskupa dr. Josipa Langa moglo bi se reći da je preteča socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj više, pod intuitivnim vidom, jer je nekim konkretnim postupcima pokazao da je u razumijevanju daleko ispred drugih hrvatskih teologa i biskupa svoga vremena. Ne, jer on sam nije konkretno tematizirao taj, tada u Crkvi, novi teološki sadržaj.

U ovom se radu prema nekim primjerima iz života i djelovanja dr. Josipa Langa pokušava pokazati na koji način je njegovo djelovanje utjecalo na produbljivanje socijalne dimenzije kršćanstva, odnosno na produbljivanje svijesti o važnosti onoga što danas nazivamo socijalni nauk Crkve. Da bi se to postiglo potrebno je neke njegove postupke kao i način života staviti u kontekst tadašnjeg crvenog i društvenog života. Kako je veoma teško doći do nekih izvornih dokumenata iz ostavštine biskupa Langa ovdje se uglavnom služim knjigom o. Ante Katalinića, *Naš veliki Lang*, do sada najcjelovitijim prikazom života i rada toga još uvijek u Hrvatskoj neotkrivenog katoličkog socijalnog djelatnika.

1 Usp. Ante Katalinić, *Naš veliki Lang*, FTI, Zagreb, 1970.

2 Usp. Stanislav Vitković, *Biskup – prijatelj siromašnih*, u: Danica 1994. Hrvatski katolički kalendar, HKD sv. Ćirila i Metoda, 113. godište, Zagreb, 1994., str. 85-89.

Kao bogoslov u Nadbiskupijskom bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu po prvi puta sam se kao suradnik *Vjesnika biskupa Langa* susreo s tim veoma zanimljivom likom. U to vrijeme, tj. u drugoj polovici sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, nisam uspio dublje upoznati širinu i značenje socijalne dimenzije života i djelovanja biskupa Josipa Langa koju danas sve više otkrivam. Lik i djelo biskupa Josipa Langa zanimao me i zbog toga što je Josip Lang sa svojom obitelji jedno vrijeme boravio u mojem jaskanskom kraju, u Novakima, župa Petrovina, blizu marijanskog svetišta u Volavju.

1. Rektor Nadbiskupijskog bogoslovnog sjemeništa traži da se klerici uče teološki raspravljati i da im se tumači sociologija

Kao novi rektor Josip Lang u pismu od 9. studenog 1908. godine moli nadbiskupa Posilovića da se na bogosloviji za bogoslove-klerike omogući dovođenje "učitelja sociologije i vodiča dogmatskog seminara"[3]. Vodič dogmatskog seminara ili jedna vrsta repetitora prema običaju u isusovačkim školama, metodom disputa – rasprava, pomagao bi bogoslovima da što bolje shvate i razumiju dogmatiku i da se što bolje upoznaju sa suvremenom teološkom i filozofskom literaturom. Osim toga, piše rektor Josip Lang nadbiskupu Posiloviću, "nužno je da se dandanas tumači klericima i sociologija, barem što je najvažnije. Socijalno je pitanje danas pitanje goruće i suvremeno... treba dakle da ga svećenici poznaju i da se za mlada upute i oduševe za rješavanje tog pitanja"[4]. Za predavača sociologije rektor Lang predlaže svećenika E. Leopolda, doktora filozofije i teologije, "koji dobro poznaje metodu znanstvenog disputiranja, koji je u Rimu slušao sociologiju i koji je i poslije studija svoju izobrazbu neprestano proširivao"[5]. Prema pisanju Ante Katalinića u životopisu *Naš veliki Lang*, nadbiskup "Posilović udovoljio je u potpunosti rektorovoj molbi. Dogmatika se produbljivala. Uveden je novi predmet, sociologija"[6].

3 Ante Katalinić, *Naš veliki Lang...*, str. 202.
4 *Isto*, str. 203.
5 *Isto*.
6 *Isto*.

1.1 Rektor dr. Josip Lang želi svećenike intelektualce i ljude koji misle svojom glavom

Iz pisma rektora Josipa Langa nadbiskupu Posiloviću proizlazi da je njemu kao rektoru uvelike važno da njegovi bogoslovi budu snažni intelektualci, tj. budu informirani o novome što se događa u svijetu i u Crkvi i da nauče teološki razmišljati, raspravljati i braniti svoje stavove. Kao rektor nije se brinuo isključivo za duhovni život svojih pitomaca već je bio svjestan da jedno ne može dobro funkcionirati bez drugoga, duhovno bez intelektualnog.

Svećenik treba biti intelektualac koji će u društvu znati zastupati interese kršćana i Crkve.

Rektor Josip Lang želi da se u odgojnoj ustanovi, kakva je bogoslovno sjemenište, prakticira ono što se studira na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tome pridonose seminarske rasprave i javne rasprave ili disputacije. U nedjelju 12. lipnja 1910. godine bogoslovi su priredili priredbu u sklopu koje je održana i *javna disputacija*, koju *Katolički list* (broj od 16. lipnja 1910.) oduševljeno naziva "neobičnom i do sada nečuvenom stvari". Izvještaj završava riječima: "Burni pljesak, što je slijedio, bio je najbolje svjedočanstvo da je ova prva disputacija doista uspjela"[7]. Dvije godine kasnije 1912., Lang je bio primoran odstupiti sa mjesta rektora Nadbiskupijskog bogoslovnog sjemeništa[8]. Ante Katalinić navodi tri razloga koja su bila odlučujuća oko promjene sjemenišne uprave[9]. Zadržimo se ovdje ukratko na jednom razlogu koji na poseban način govori o dr. Josipu Langu kao svećeniku i odgojitelju i o dalekosežnosti njegovih odluka. 1912. godine nasilno je pod utjecajem *mađarskih vlastodržaca* umirovljeno nekoliko profesora Hrvata na Zagrebačkom sveučilištu. Nezadovoljni tim činom studenti Zagrebačkog sveučilišta organizirali su prosvjede, demonstracije, kojima su se priključili i bogoslovi jer je Katolički bogoslovni fakultet dio Zagrebačkog sveučilišta. S time nisu bile suglasne niti crkvene niti državne vlasti. U zgradi sveučilišta u ime studenata Katoličkog bogoslovnog fakulteta govor je držao i bogoslov Stjepan Bakšić. Jedan od bogoslova sudionika opisuje taj

7 *Isto.*

8 Razrješnica je izdana "27. rujna 1912. i potpisana od nadb. koadjutora dr. Antuna Bauera", *isto*, str. 207.

9 To su: "1)Protest bogoslova zbog navodnog izdvajanja Rijeke iz senjske biskupije i hrvatske crkvene pokrajine, 2) pridruženje klerika demonstracijama i štrajku zagrebačkih sveučilištaraca, 3) nezadovoljstvo nekolicine profesora teologije", *isto*.

događaj na slijedeći način (preč. Franjo Pipinić): "Na neki prozor u auli popeo se bogoslov Stjepan Bakšić i održao vatren govor. Svojim je govorom raspalio omladinu tako da su ga popeli na svoja leđa kako je bio malena rasta i ponijeli na ulicu. Mi smo tada praćeni đacima prošli kroz Frankopansku ulicu i Ilicu na Kaptol. Vratili se pjevajući Ilicom hrvatske davorije"[10]. Iako su demonstracije prošle perfektno, kako to piše Ante Katalinić, u bogoslovnom sjemeništu je bila prekršena disciplina. Prema pisanju Ante Katalinića provedena je istraga, te se slijedom toga htjelo otpustiti mnoge bogoslove sudionike demonstracija. Rektor Bogoslovije Josip Lang je zastupao mišljenje da nitko ne smije biti kažnjen. Tako je i bilo, no on je 1912. godine morao odstupiti kao rektor. Preuzeo je na sebe odgovornost kako bi zaštitio mlade ljude pred kojima je bila budućnost. Bogoslovi su to znali cijeniti. Kako bi rektoru Josipu Langu i odgojiteljima izrazili svoju zahvalnost ali i protestirali protiv onih "koji su kumovali svrgnuću, izabrali su zastupnike i poslali ih svojim bivšim poglavarima. U deputaciji bili su Stjepan Bakšić, Franjo Jambreković i Pavao Jesih"[11].

Ako pokušamo povezati prije spomenute događaje tada se mogu postaviti neka zanimljiva pitanja vezana uz jedno kasnije poznato ime. Riječ je o Stjepanu Bakšiću, u Langovo vrijeme bogoslovu i studentu teologije, a kasnije jednom od najpoznatijih hrvatskih teologa dogmatičara, profesoru Katoličkog bogoslovnog fakulteta i cijenjenom svećeniku Zagrebačke nadbiskupije. To su sljedeća pitanja: je li uvođenje dogmatskog seminara na Zagrebačku bogosloviju i organiziranje javnih rasprava-disputa potaknulo bogoslova Stjepana Bakšića da se na poslijediplomskom studiju opredijeli za dogmatiku? Što bi se dogodilo da je rektor Josip Lang podlegao pritiscima i otpustio bogoslove koji su sudjelovali u sveučilišnim demonstracijama 1912. godine među kojima je kolovođa bio upravo Stjepan Bakšić? Koliko bi izgubila hrvatska Crkva i posebno Zagrebačka nadbiskupija da je tada otpušten veliki broj bogoslova? Odgovori na ta pitanja idu sasvim sigurno u prilog dr. Josipu Langu, hrabrom i tada naprednom Rektoru[12].

10 *Isto*, str. 209-210.

11 *Isto*, str. 212.

12 Tako ga naziva A. Katalinić, usp. *isto*, str. 202.

2. Josip Lang je shvatio važnost socijalnih pitanja

U pismu nadbiskupu Posiloviću od 9. studenog 1908. godine rektor Lang moli nadbiskupa za dopuštenje da se na bogosloviji dovede učitelj koji bi poučavao pitomce o novom predmetu sociologiji. Osim dr. E. Leopolda, koji je predavao sociologiju, Lang je kao rektor pozivao razne stručnjake koji su bogoslovima govorili o tom pitanju. Među ostalima bili su i neki svećenici iz Slovenije. Na bogosloviji je djelovalo staro književno društvo *Zbor duhovne mladeži* u kojem su bogoslovi mogli iskušati svoje sposobnosti i biti aktivni sudionici raznih zbivanja. Zbor je imao tri odsjeka ili kluba: književni, socijalni i apologetski. Neposredno nakon što je postao rektor, Josip Lang je na prvom sastanku (22. 10. 1908) *Zbora duhovne mladeži* potaknuo na različite aktivnosti sva tri odsjeka. Rektor dr. Lang je tada mladim ljudima, svećeničkim kandidatima rekao:

"Bilo je godina kad je među klericima bila prava letargija, pravo mrtvilo, a bilo je godina kad se najživlje radilo. Ova letargija sama je po sebi u mladosti grdna, a onda – izvor je mnogim pogreškama. Treba raditi... Socijalno pitanje je goruće, treba da se za nj što više pripravite. Dobro Vam dolazi sve što tu u klubu čujete iz sociologije... dat će Vam pobudu, da danas-sutra što više uradite na socijalnom polju"[13].

Lang je podržavao kontakte bogoslova sa katoličkim organizacijama izvan sjemeništa, posebno sa članovima *Domagoja,* studentske katoličke mladeži, iako su mu to neki zamjerali. Domagojci su posjećivali bogoslove i oduševljavali ih za socijalni rad među narodom[14].

2.1 Pojam sociologija se odnosi na socijalno učenje Crkve

Dolazimo do glavnog pitanja: Kako to da je dr. Josip Lang 1908. godine želio da se u sjemeništu-bogoslovije uči o sociologiji? Ovdje su važne dvije stvari: sam pojam sociologija, tj. o čemu se radi i zašto je taj predmet važan za odgoj svećeničkih kandidata? Kao što je poznato Josip Lang je posjedovao višegodišnje iskustvo u odgoju. U hrvatskoj katoličkoj javnosti sve do novijeg vremena vladala je nejasnoća oko pojmova sociologija, katolička sociologija i socijalni nauk Crkve. Više je razloga zbog čega je nastala ta nejasnoća. Sociologija kao društvena znanost nastaje u 19. stoljeću. Razvoj socio-

13 *Isto,* str. 204.
14 Usp. *isto,* str. 205.

logije kao društvene znanosti u 19. i velikim dijelom 20. stoljeću, posebno u komunističkim zemljama, išao je jednim dijelom u neprijateljskom stavu prema religiji uopće, a onda i prema Crkvi.

U Katoličkoj Crkvi krajem 19. stoljeća sa prvom socijalnom enciklikom pape Lava XIII. *Rerum novarum*, od 15. svibnja 1891. godine[15] počinje se razvijati suvremeno socijalno učenje Crkve, tj. učenje Crkve o nekim za čovjeka važnim pitanjima u društvu. To socijalno učenje Crkve sa papom Lavom XIII. nije odmah dobilo neko posebno ime. Papa Lav XIII. progovara o radničkom pitanju kao socijalnom pitanju, ali ne upotrebljava pojam socijalni nauk Crkve. Naziv socijalni nauk Crkve, tj. *doctrina socialis Ecclesiae* za ono što Crkva uči i socijalnoj problematici u društvu pojavljuje se s papom Pijom XI. i njegovom socijalnom enciklikom *Quadragesimo anno* (1931. godine)[16]. Prema tome, od kraja 19. stoljeća sve do 1931. godine ne upotrebljava se naziv socijalni nauk Crkve. Ne postoji niti točna definicija što je to socijalni nauk Crkve. U takvoj situaciji u hrvatskoj Crkvi se pod pojmom sociologija ustvari shvaća socijalni nauk Crkve[17]. Teolozi upotrebljavaju pojam sociologija ili kasnije katolička sociologija kako bi, s jedne strane, suprotstavili se sociologiji kao društvenoj znanosti koja je jednim dijelom neprijateljski raspoložena prema religiji i Crkvi. Neki zapravo žele *pokrstiti* sociologiju kao društvenu znanost. S druge strane, u nedostatku odgovarajućeg naziva za socijalno učenje Crkve upotrebljava se ili pojam sociologija ili katolička sociologija. Mislim da se u tom kontekstu treba shvatiti dr. Josipa Langa koji 1908. godine tražeći predmet sociologija za bogoslove u sjemeništu misli na socijalno učenje Crkve, a ne na sociologiju kao društvenu znanost. Nejasnoće oko hrvatskog nazivlja ostati će i kasnije, jer se primjerice na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu predaje socijologija dugi niz godina sve do sredine sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća[18].

15 Usp. Lav XIII., Rerum novarum, u: Socijalni dokumenti Crkve, Marijan Valković (uredio), *Sto godina socijalnog nauka Crkve*, KS, Koncil 3, Zagreb, 1991., str. 1-30.

16 Usp. Pio XI., Quadragesimo anno, u: Socijalni dokumenti Crkve, Marijan Valković (uredio), *Sto godina socijalnog nauka Crkve*... str. 31-78.

17 U tom kontekstu je veoma zanimljivo ime dr. Vilka Anderlića koji 1912. godine piše Socijologiju, a riječ je zapravo o socijalnom nauku Crkve, usp. Vilko Anderlić, Socijologija, Biskupska tiskara, Djakovo, 1912. Više o tome: Stjepan Baloban-Vlatko Dugalić, Neke oznake solidarnosti u katoličkoj socijalnoj misli u Hrvatskoj od 1900. do 1945., u: *Bogoslovska smotra* 74(2004), br. 2, str. 515-520.

18 Usp. Jordan Kuničić, *Katolička društvena nauka. Katolička sociologija*, Zagreb, 1971.

3. Značenje socijalnog nauka Crkve u odgojnom procesu svećeničkih kandidata

Ante Katalinić je napisao o rektoru Josipu Langu da je tako djelovao kao da je bio sudionikom Drugoga vatikanskog koncila[19]. S obzirom na uvođenje predmeta sociologija na bogosloviju možemo reći da je po tome bio i dalje od Drugoga vatikanskog koncila. Zašto?

30. 12. 1988. godine Zbor za katolički odgoj objavljuje iznimno važan dokument pod naslovom: Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju[20]. To je prvi socijalni dokument posvećen isključivo socijalnom nauku Crkve kao takvom, tj. daju se upute kako bi se trebao proučavati i predavati. Socijalni nauk Crkve trebao bi obuhvatiti cijeli tijek obrazovanja pitomaca i to na učilištima, u odgojnim zavodima i ustanovama putem raznih tečajeva.

Taj dokument traži uvođenje socijalnog nauka Crkve u odgojno-obrazovni proces u sjemeništima-bogoslovijama. Spomenimo također najnoviji dokument o socijalnom nauku Crkve: *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, koji je sredinom listopada 1994. godine predstavljen u Rimu, a objavila ga je komisija *Pravda i mir*[21]. U tom za naše vrijeme najvažnijem dokumentu o socijalnom nauku Crkve govori se o važnosti socijalnog nauka Crkve za odgoj i obrazovanje kršćana općenito, u katehezi, kao i u odnosu na vjernike laike. U tom kontekstu se govori o tome kako je veoma važan socijalni nauk Crkve "u formaciji svećenika i kandidata za svećeništvo, koji u pripremni za svećeničko zvanje, trebaju dobiti odgovarajuće poznavanje učenja i pastoralne akcije Crkve na socijalnom području kao i živo zanimanje s obzirom na socijalna pitanja svojega vremena"[22] (br. 533). Osamdeset godina prije dokumenta *Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju* dr. Josip Lang 1908. godine želi u svojoj bogosloviji učitelja za sociologiju, tj. za socijalni nauk Crkve. On je već tada shvatio da je socijalno učenje Crkve bitno važno za obrazovanje svećeničkih kandidata.

19 Usp. Ante Katalinić, *Naš veliki Lang ...*, str. 202.

20 Usp. Zbor za katolički odgoj, Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju, u: Socijalni dokumenti Crkve, Marijan Valković (uredio), *Sto godina socijalnog nauka Crkve...*, str. 625-690.

21 Usp. Pontificio consiglio della Giustizia e della pace, *Compendio della dottrina sociale della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2004.

22 *Isto*, br. 533, str. 292-293.

4. Umjesto zaključka: dr. Josip Lang – čovjek s pogledom unaprijed

Dr. Josip Lang je bio čovjek koji je socijalnu dimenziju vjere promišljao i prakticirao. Previše jednostavno i jednostrano bi bilo svesti biskupa Josipa Langa na dobroćudnog čovjeka koji je sve što je imao podijelio siromasima. Ta otvorenost i spremnost na konkretnu pomoć drugom čovjeku u potrebi je bila sastavni dio njegova vjerničkog i svećeničkog života. No, čovjek u potrebi za dr. Josipa Langa nije bio samo onaj siromah ili brojni siromasi koje je svakodnevno susretao. Čovjek u potrebi je za biskupa Josipa Langa bio svaki čovjek koji se na bilo koji način našao u potrebi: materijalnoj, duhovnoj, moralnoj, društvenoj... U tom kontekstu se može govoriti o socijalnom nauku Crkve koji je dr. Josip Lang na različite načine prakticirao. Kao takav, tj. kao čovjek, svećenik i biskup, dosljedan i pravedan bio je percipiran u crkvenoj i društvenoj javnosti. O tome govori i počasni doktorat koji je primio nekoliko mjeseci prije svoje smrti.

Poznati i priznati profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu dr. sc. Stjepan Bakšić prigodom dodjeljivanja počasnog doktorata piše o biskupu Josipu Langu:

> "Dr. Josip Lang se kroz decenije u redovima hrvatskoga svećenstva broji među najučenije svećenike, čija temeljita izobrazba seže u sve grane široke teološke znanosti... Kao duhovnik bogoslovne akademske mladeži kroz osam godina dnevice drži etičko-religiozne pouke, a svake sedmice sprema teološke konferencije, s tolikom spremom, da mu po priznanju čitavoga klera zagreb. nadbiskupije u tom radu nema premca. Zasluženi literarno-bogoslovni rad te uzorno svećeničko i karitativno djelovanje biskupa Langa nailazilo je svuda na priznanje. Taj je rad posebice htio priznati i teološki fakultet u Zagrebu, zaključivši jednoglasno na svojoj sjednici od 4. lipnja o. g. (1924.) da se prigodom proslave 50-godišnjice univerze dr. Josip Lang promovira na čast doktora teologije honoris causa, smatrajući, da će tako biti počašćen ne samo teološki fakultet nego naša univerza uopće"[23].

Dr. Josip Lang je cijelog svojeg života bio čovjek s pogledom unaprijed. Vrijedi u tom kontekstu spomenuti dva slučaja: tada kada ga je rektor *Germanicuma* u Rimu 1883. godine, očito nepravedno, poslao kući i onda kada ga je zagrebački nadbiskup 1912. godine razriješio službe rektora Nadbisku-

23 Ante Katalinić, *Naš veliki Lang ...*, str. 353-354.

pijskog bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu. U prvom slučaju nije se dao slomiti, a u drugom slučaju je svojim činom spasio brojne bogoslove-studente, buduće svećenike, koji su to sasvim sigurno znali cijeniti. Kao takav, vjeran i hrabar, socijalno angažiran od jutra do mraka, može i danas biti primjer i poticaj kako u Crkvi tako i u hrvatskom društvu.

Jelena Brajša
(na osnovi audio zapisa tekst priredila Marija Cvitanović)

Solidarnost sa siromasima

Zagrebački nadbiskup Antun Bauer je u listopadu 1933. napisao okružnicu časnom kleru i vjernicima nadbiskupije u kojoj je, između ostalog, pisalo:

> "Zato je po mojoj želji već pred više vremena osnovana u Zagrebu jedna centrala, da proučava i skuplja podatke, kako bi se naš karitativni rad podigao na suvremenu visinu, te bi s malo sredstava mogli postići najveće uspjehe, pomažući zaista potrebne, pomažući što više njima, pomažući ih na način da ti bijednici zaista oćute da imamo za njih otvoreno srce... zato proglašujem ovaj statut za karitativni rad u nadbiskupiji zagrebačkoj..." (Katolički list br. 43, 26. listopada 1933.).

Na osnovi ovog, tadašnji pomoćni zagrebački biskup, bl. Alojzije Stepinac, osniva Caritas Zagrebačke nadbiskupije. Taj Caritas, moglo bi se slobodno reći, upravo je plod i djelo i biskupa Josipa Langa. Josip Lang je za vrijeme svog djelovanja na Teološkom fakultetu učinio velike pomake u razvijanju socijalnog nauka Crkve. Posebno je to radio dok je bio rektor Teologije. Lang, i sam siromašan u djetinjstvu, mnogo je suosjećao sa siromasima i pomagao im. I moj otac je bio jedan od siromašnih studenata koje je on hranio i pomagao, da bi nekako mogao doći do kraja svojih studija.Lang je istinski živio Evanđenje jer je u svakom čovjeku gledao Krista. Sve ono što učinimo siromasima i svakom čovjeku u potrebi, zapravo činimo Bogu. Imamo toliko primjera u Svetom pismu, a meni je nekako uvijek u mislima milosrdni Samarijanac, kojemu se jako žurilo, ali je imao vremena da pomogne čovjeku u nevolji; imao je malo vremena ali puno ljubavi. Znamo da smo stvoreni po Božjoj ljubavi i da bez ljubavi ničeg nema. Svi mi koji smo na neki posebni način pozvani da širimo tu ljubav, moramo biti svjesni da ne možemo i nećemo spasiti sve potrebne. Kad bi to bilo tako, onda nakon biskupa Langa više ne bi bilo siromaha po našem Kaptolu. Isto tako svi dobro znamo što je sve radila blažena Majka Tereza, ali danas u Indiji još uvijek

Jelena Brajša
(na osnovi audio zapisa tekst priredila Marija Cvitanović)

Solidarnost sa siromasima

Zagrebački nadbiskup Antun Bauer je u listopadu 1933. napisao okružnicu časnom kleru i vjernicima nadbiskupije u kojoj je, između ostalog, pisalo:

"Zato je po mojoj želji već pred više vremena osnovana u Zagrebu jedna centrala, da proučava i skuplja podatke, kako bi se naš karitativni rad podigao na suvremenu visinu, te bi s malo sredstava mogli postići najveće uspjehe, pomažući zaista potrebne, pomažući što više njima, pomažući ih na način da ti bijednici zaista oćute da imamo za njih otvoreno srce... zato proglašujem ovaj statut za karitativni rad u nadbiskupiji zagrebačkoj..." (Katolički list br. 43, 26. listopada 1933.).

Na osnovi ovog, tadašnji pomoćni zagrebački biskup, bl. Alojzije Stepinac, osniva Caritas Zagrebačke nadbiskupije. Taj Caritas, moglo bi se slobodno reći, upravo je plod i djelo i biskupa Josipa Langa. Josip Lang je za vrijeme svog djelovanja na Teološkom fakultetu učinio velike pomake u razvijanju socijalnog nauka Crkve. Posebno je to radio dok je bio rektor Teologije. Lang, i sam siromašan u djetinjstvu, mnogo je suosjećao sa siromasima i pomagao im. I moj otac je bio jedan od siromašnih studenata koje je on hranio i pomagao, da bi nekako mogao doći do kraja svojih studija.Lang je istinski živio Evanđenje jer je u svakom čovjeku gledao Krista. Sve ono što učinimo siromasima i svakom čovjeku u potrebi, zapravo činimo Bogu. Imamo toliko primjera u Svetom pismu, a meni je nekako uvijek u mislima milosrdni Samarijanac, kojemu se jako žurilo, ali je imao vremena da pomogne čovjeku u nevolji; imao je malo vremena ali puno ljubavi. Znamo da smo stvoreni po Božjoj ljubavi i da bez ljubavi ničeg nema. Svi mi koji smo na neki posebni način pozvani da širimo tu ljubav, moramo biti svjesni da ne možemo i nećemo spasiti sve potrebne. Kad bi to bilo tako, onda nakon biskupa Langa više ne bi bilo siromaha po našem Kaptolu. Isto tako svi dobro znamo što je sve radila blažena Majka Tereza, ali danas u Indiji još uvijek

skupljaju mrtve po ulicama. Zapravo, želim reći da je sirotinja uvijek među nama i da ne možemo reći da je to bilo samo nekad. Danas je ipak drugačije ili možda na sve samo nešto drugačije gledamo. U misli mi naviru sjećanja na početak djelovanja današnjega Caritasa Zagrebačke nadbiskupije. Malo ćemo se vratiti u povijest. Caritas koji je osnovao bl. Alojzije Stepinac djelovao je do završetka II. svjetskog rata. Nastankom komunističke Jugoslavije, zabranjen je rad Caritasa jer je vlast smatrala da je socijalni rad u isključivoj nadležnosti države, a ne Crkve. Ipak, duh a ni rad Caritasa nije posve nestao; postojala je nit koju sam 1967., na poticaj i uz podršku kardinala Franje Šepera, uspjela ponovno ojačati. Tako smo uz Božju pomoć i dobrotu i hrabrost mnogih od nas uspjeli 1967. ponovno organizirati Caritas. Bili su to vrlo teški dani jer je naš rad bio gotovo ilegalan, ali ga je država ipak prešutno dopuštala. Nisu zabranili naš rad, ali ga nisu ni službeno dozvolili. Naša prva aktivnost je bilo zbrinjavanje napuštene djece, po čemu smo i danas prepoznatljivi. Caritas je brinuo i za druge skupine ugroženih, kao što su obitelj s više djece, socijalno ugrožene obitelji i osobe, starije i bolesne osobe, osobe s poteškoćama u razvoju i slično.

Upravo se ove godine obilježava 35 godina od sustavne brige i skrbi za napuštenu djecu Caritasa Zagrebačke nadbiskupije, zato ću vam nešto više reći o tim počecima. Događaj koji je prethodio prihvatu prvoga djeteta duboko je urezan u moje sjećanje. Na Petrovo 1969. bila sam u katedrali. Poslije mise me je jedna časna sestra zvala da dođem u sakristiju, gdje me je čekala djevojka u visokoj trudnoći. Došla je iz Dalmacije u Zagreb i molila me da joj pomognem. Prihvatili smo je i do poroda je smjestili kod jedne gospođe. Dijete koje se uskoro rodilo nije bilo prvo u našem Caritasu. Naime, nakon samo tjedan dana, u jutro 8. srpnja 1969. našli smo dijete u kutiji od banana pred vratima našeg ureda na Kaptolu 31. Tako je od prvih početaka svog obnovljenog djelovanja Caritas Zagrebačke nadbiskupije imao tešku i povlaštenu ulogu brige o djeci. Glas o tome se vrlo brzo širio iako su nam mediji bili nedostupni. Broj djece je stalno rastao, a u Caritasovu obitelj su primana sva djeca. Tako smo već u prvoj godini rada primili šezdeset petero djece. Imali smo mnogo problema, a najveći je bio prostor. Dobrotom kardinala Kuharića i to smo postepeno rješavali. Kardinal Kuharić je bio veliki prijatelj djece. Svakodnevno ih je obilazio, a kad bi mu u posjet dolazile razne delegacije, uvijek bi ih dovodio da vide djecu. Bile su to godine kada sam toliko doživjela i iskusila kako svugdje ima dobrih ljudi i kolika je njihova snaga. Jedna dobra žena iz Centra za socijalni rad nam je pomogla da sva djeca dobiju zdravstvenu zaštitu, iako nas bivša država nije nikada priznala. Puno su

nam pomagale i mnoge dobre liječnice. Veliku smo pomoć imali i od sestara Kćeri Božje ljubavi koje su bile naše prve suradnice. Također su nam mnogo pomagale i sestre karmelićanke s Vrhovca 29.

Tijekom tri i pol desetljeća Caritas je zbrinuo oko 4300 napuštene djece. Naravno da se u tom periodu mnogo toga promijenilo. Danas Caritas brine za djecu u četiri doma i nekoliko kuća u kojima se nalaze i majke s djecom. Domovi su na Savici, Oborovu, Vugrovcu i Brezovici, a u njima sada živi i odrasta oko 400 djece. Snažni razvoj Caritasa je počeo promjenom vlasti i uspostavom samostalne države Hrvatske. Caritas je konačno izašao iz ilegale i sve više proširuje svoju djelatnost. Vrlo brzo, zbog okrutnog rata, Caritas daje veliki doprinos u zbrinjavanju stotina tisuća ljudi – prognanika i izbjeglica. Humanitarna pomoć koja stiže iz cijeloga svijeta, dijeli se potrebnima preko našeg nadbiskupskog Caritasa, a od 1992. i preko župnih Caritasa. Na ovaj način Caritas kao nevladina humanitarna organizacija, postaje prepoznatljiv po svojoj djelatnosti čime izravno svjedoči svoju pripadnost Katoličkoj Crkvi; zapravo on je dio njenog sveukupnog poslanja. Svi mi kao Crkva možemo biti ponosni kad vidimo najbijednijega, najsiromašnijega, najnemoćnijega pored sebe i pružimo mu ruku pomoći, čime postajemo milosrdni Samarijanci.

Još jednom želim naglasiti da je dobri biskup Lang bio jedan od takvih velikana. Posebno bih naglasila da je i kardinal Kuharić bio odani i pravi učenik i biskupa Langa i bl. Alojzija Stepinca. Svaki je od njih u čovjeku vidio onog u kome se nastanio Bog. Neka nam bude životna ideologija da se u svakom čovjeku rodio Bog i da je Krist dao svoj život za svakog pojedinca. Ako ovo znamo neće nam biti teško ići kroz život otvorenih očiju i prepoznavati i pomagati siromahe.

p. Antun Cvek, SJ

Pregled socijalnog apostolata kroz 35 godina

Zaklada Biskup Josip Lang ne namjerava samo nositi njegovo ime, nego s Božjom pomoću i suradnjom dobrih ljudi, nastaviti njegovo djelo jer su potrebe njegova apostolata neopisivo velike.

Što je to socijalni apostolat? Ništa novo jer ga je počeo sam Isus pružajući cjelovitu duhovnu i tjelesnu pomoć svima kojima je takva pomoć bila potrebna. Ovakva cjelovita pomoć je neophodna, jer je čovjek i duhovno i tjelesno biće. Nastavili su ga Kristovi apostoli i Crkva kroz čitavu povijest. Istina, možda je ponekad bio zanemaren, ali je u osobi biskupa Langa snažno živio.

Ukratko ću opisati djelovanje tog apostolata u Zagrebu kroz zadnjih 35 godina. Rekao bih da je počeo sasvim slučajno, ali ništa nije slučajno, sve je to plan Božje Providnosti. Počelo je jedne hladne zimske večeri kad smo kao studenti filozofije nosili božićne poklon pakete. Jedan paket je trebalo odnijeti u Voćarsku 35, u tavan jedne ruševne stare kuće. Tad smo se prvi put susreli s svijetom potpuno drugačijim od svijeta u kojem smo mi živjeli. Bio je to svijet bolesti, starosti, bijede i neimaštine koji se duboko urezao u naše duše. Bila je to ponuda Božje milosti, poziv na jedan novi život, odnosno suživot sa svima koji su ovisni o tuđoj pomoći i ljubavi. Dakle što napraviti: prihvatiti ovu ponudu ili je odbiti? Prihvatili smo Božju ponudu i kao odgovor na nju formirana je jedna grupa bogoslova koja je posjećivala i pružala duhovnu i tjelesnu pomoć nemoćnim osobama. Tako je, uoči Božića 1969 godine, započeo socijalni apostolat u Zagrebu.

Prvo djelovanje apostolata započelo je u vrijeme socijalističkog društvenog uređenja . Nije bilo zabranjeno niti potpuno dopušteno. Uglavnom se toleriralo jer tadašnje društvo njie moglo u potpunosti udovoljiti svim potrebama. Posebno se, zbog ograničenosti punih vjerskih sloboda, osjećala velika duhovna potreba. Naravno, najpotrebniji su bili stari, nemoćni i bolesni. Dakle, ne može se govoriti o zabrani, već o ograničenosti. Kad smo pr-

vi put počeli djelovati na terenu u pružanju cjelovite pomoći nemoćnima javio sam se u nadležni Centar za socijalni rad. Radilo se o jednom teškom slučaju. Referent mi je rekao: "Vi možete slobodno karitativno djelovati, samo to ne smijete koristiti u političke svrhe."Otada je počela redovna i normalna suradnja s centrima socijalnog rada koja je trajala sve do uvođenja novog *kapitalističkog* uređenja.

Istina, ovaj početni apostolat bio je apostolat u malom i, u odnosu na potrebe, samo jedna kap u moru. Ali bio je to potpuni socijalni apostolat, tj. cjelovita duhovna i tjelesna briga o nemoćnima. Potrebu za djelovanjem ovakvog apostolata nametale su sve teže prilike u kojima su se nalazile nemoćne osobe i njihov broj koji se povećavao iz dana u dan.. Tadašnja društvena briga za nemoćnog čovjeka bila je na zavidnoj visini u odnosu na današnju. I pored toga nisu ni izdaleka mogle biti zadovoljene sve potrebe, pa je i zbog toga dopušten rad socijalnog apostolata.

Prikazat ćemo djelovanje apostolata kroz tri razdoblja: prije domovinskog rata, za vrijeme rata i nakon rata, tj. u današnje vrijeme. Prije rata je za nemoćnog čovjeka bilo vrlo teško, za vrijeme rata kritično a sada dramatično. Dakako, prije rata pružala se maksimalna pomoć, koliko god je to bilo moguće. Tadašnji centri za njegu bolesnika, tj. sestre njegovateljice pružale su dvosatnu njegu i to u kući. Postojali su relativno dobro organizirani domovi zdravlja, ambulante s kućnim posjetima starima, nemoćnima i bolesnim. Primitak u bolnicu bilo koje stare i bolesne osobe nije predstavljalo problem, a u bolnici su ostajali skoro neograničeno, tj. ovisno o bolesti i potrebi za liječničkom skrbi. Nije bilo rijetko da se i boravkom u bolnici rješavao poneki socijalni slučaj. Spomenut ću samo jedan primjer. Potpuno nepokretnu osobu, koja nije imala nikog svoga, *pokupili* smo s ulice i odveli je u jednu zagrebačku bolnicu. Tamo je nisu primili, ali su je primili u bolnici *Sveti Duh*. Jedna vrata su ostala zatvrena, ali su se otvorila vrata druge bolnice, u kojoj je taj čovjek ostao sve do svoje smrti. Sigurno da naš socijalni apostolat nije mogao riješiti ovako teške slučajeve ali tad bi, unatoč svim normama i propisima, došla do izražaja briga društva, jer u pitanju je bio čovjek U to doba je izgrađeno i deset novih domova hotelskog tipa za stare i nemoćne, svaki sa stotinama ležaja, sa stacionarima, ambulantama i sl. Socijalna filozofija socijalističkog društva je smatrala da svi ljudi ne dolaze jednaki na ovaj svijet po svojim fizičkim i psihičkim sposobnostima. Iz toga je proizlazilo da će biti i onih koji su ovisni o tuđoj pomoći. Nasuprot ove filozofije stoji kapitalistička filozofija koja smatra da se svatko mora brinuti sam za sebe, dakle ne priznaju se oni koji su ovisni o tuđoj pomoći.

Za vrijeme domovinskog rata stanje nemoćnih osoba je bilo vrlo kritično. Briga društva za takve ljude se znatno smanjila, a nažalost i danas je sve manja i manja. Većina sredstava za život, pa i ona namijenjena starim i nemoćnim, bila su usmjerena prema ratnim potrebama. Vrijednost nemoćnog, starog čovjeka znatno je devalvirala. Sve veći pritisak izbjeglica i prognanika također je dijelom išao na teret nemoćnog čovjeka. Glavnu ulogu u riješavanju takvog teškog stanja odigrali su: Hrvatski Caritas, Caritas Nadbiskupije i župni karitasi, koji su primali donacije iz inozemstva, time pomagali potrebite i tako dijelom ublažili teško stanje. Bila je to materijalna pomoć, ali i dalje je nedostojala cjelovita briga o nemoćnima. Istina, na terenu su djelovali *Kap Dobrote* i *Prva karitativna grupa* pružajući cjelovitu pomoć, ali to u odnosu na potrebe nije bilo dovoljno.

Treće razdoblje socijalnog apostolata je poslijeratni period tj.sadašnje stanje. Ono je, jednostavno rečeno, dramatično. Za teško stanje okrivljavali smo rat i tješili se da će poslije rata biti puno bolje. Bogu hvala, rat je davno završio, a loše socijalno stanje i raslojavanje na svim područjima života, došlo je do kuliminacije. Neposredno prije rata donešeni su zakoni o privatizaciji kojima je legalizirana pljačka društvene imovine i osnovnih sredstava za proizvodnju. Prizvodnja je stala i četiristo tisuća radnika je ostalo bez posla. Kao rezultat toga presušili su i izvori sredstava za društvenu brigu i pomoć nemoćnima, a s druge strane potrebitih je sve više i više.

Naš socijalni apostolat djelovao je kroz navedena razdoblja u različitim oblicima, ali uvijek s istim ciljem: pružiti cjelovitu duhovnu i tjelesnu pomoć nemoćnom čovjeku. Pod okriljem ovog socijalnog apostolata je i *Prva karitativna grupa* koja djeluje od samog osnutka župe Srca Isusova u Palmotićevoj. Njeno postojanje i rad su naročito bili značajni za vrijeme socijalizma jer tad nije bilo moguće osnivati društva kao pravne osobe. Iako je radila s ograničenim kapacitetima i polulegalno, njen doprinos u pružanju cjelovite pomoći je velik i nemjerljiv.

Nakon uspostave novog društvenog uređenja osnovana je *Kap Dobrote*. Osnivačka skupština bila je za Božić 1990., a u siječnju 1991. upisana je u sudski registar kao pravna osoba. Od tada pa do danas djeluje pružajući cjelovitu pomoć najpotrebnijima.

Dakle, možemo zaključiti da je *Prva karitativna grupa* bila uistinu prva koja je izišla na teren pomažući starim i bolesnim u njihovim domovima. Nitko prije njih nije pružao cjelovitu pomoć starim i bolesnim u njihovim kućama. Na početku je to bila grupica od desetak skromnih volontera i njihov rad se može smatrati početkom socijalnog apostolata u Zagrebu.Ti dob-

ri volonteri najčešće su djelovali po privatnim kućama, bolje rečeno po podrumima i tavanima. Znamo za puno teških slučajeva u kojima naši volonteri nisu žalili ni vremena ni uloženog truda kako bi pomogli najpotrebnijima.Svećenik je redovito obilazio bolesnike, osobito za prvi petak, a preko 95% bolesnika umirući je primilo sakramente. Bio je to jedan snažan duhovni zahvat.Ova grupa djeluje još i danas, ali više na duhovnom polju, tj. svojim molitvama i žrtvama potpomaže djelovanje *Kapi Dobrote* i *Zaklade biskup Josip Lang* koji nastavljaju njezino djelo.

prim. dr. Spomenka Tomek-Roksandić
dr. Diana Mihok
dr. Ana Puljak,
dr. Goran Perko,
Hrvoje Radašević, prof.
Marija Škes, vrt. za starije osobe
Stela Vračan, vrt. za starije osobe

Unapređivanje zaštite zdravlja starijih osoba u Hrvatskoj i Gradu Zagrebu

Centar za gerontologiju Zavoda za javno zdravstvo Grada Zagreba – Referentni centar Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih ljudi

Centar za gerontologiju ZZJZGZ – Referentni centar Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih osoba obavlja najsloženije zadaće i poslove kroz četiri područja redovite gerontološke djelatnosti (NN 121/03, čl. 100., 107., 108., 109., 16.; NN 82/02, Sl.gl. Grada Zagreba 22/04, NN 28/05, NN 58/05), a sukladno i po CROSTAT-u i EUROSTAT-u program redovite gerontološke djelatnosti CGZ ZZJZGZ-a provodi se po sljedećim područjima:

1. prati, proučava, evaluira, nadzire, izvješćuje i planira projekciju budućih zdravstvenih potreba i funkcionalne onesposobljenosti starijih ljudi za institucijskom i izvaninstitucijskom zdravstvenom skrbi po županijama Hrvatske i Grada Zagreba vođenjem Registara zdravstvenih potreba i funkcionalne onesposobljenosti starijih ljudi s po županijama Hrvatske i Grada Zagreba sa Podregistrom za Alzheimerovu bolest i Podregistrom stogodišnjaka Hrvatske te Podregistrom Gerontoloških centara po županijama Hrvatske i Grada Zagreba; osnova Programa PZP-a gerijatrijskih osiguranika: Evid. list. br.1., 1.1., 2., 2.2., 3. i 4.

2. pruža stručno-metodološku pomoć, koordinira, nadzire te provodi

instruktažu i edukaciju provoditelja zaštite zdravlja starijih ljudi i PZP-a gerijatrijskog osiguranika (djelatnost Gerontoloških centara, djelatnost gerijatrijskih bolnica, gerijatrijskih i psihogerijatrijskih odjela, dnevna bolnica za starije ljude, djelatnost primarne zdravstvene zaštite za starije ljude, specifične primarne zdravstvene zaštite u domovima i centrima za rehabilitaciju, njegu, radnu terapiju i pomoć starijim ljudima, djelatnost dnevnih centara /domaćinstava u lokalnoj zajednici gdje taj stariji čovjek živi i stvara); koordinacijska djelatnost županijskih Centara za gerontologiju Zavoda za javno zdravstvo uz koordinacijsku gerontološkoprofilaktičku djelatnost Gerontoloških centara, djelatnost Gerontološke tribine, gerontološki tečajevi, gerontološki edukacijski treninzi, te radionice i stvaraonice promocije i praktične primjene aktivnog zdravog starenja i očuvanja funkcionalne sposobnosti starijih ljudi te unaprijeđivanja pozitivnog zdravstvenog ponašanja individualnog starijeg čovjeka i primjena Programa prevencije rizičnih čimbenika nastanka bolesnog starenja;

3. aktivno sudjeluje, predlaže, evaluira, izvješćuje o posebnostima provedbe ukupnih i pojedinačnih Programa zdravstvenih mjera i postupaka u zaštiti zdravlja starijih ljudi kao i provedbe Programa osnovnih preventivnih zdravstvenih mjera primarne, sekundarne i tercijarne prevencije za starije ljude stručno-metodološki definirane Osnovnim obuhvatom primjene preventivnih mjera za interesne i ciljne vulnerabilne skupine starijih ljudi;

4. aktivno sudjeluje i provodi znanstveno-istraživačku i publicističku gerontološko-edukacijsku djelatnost (gerontološki znanstveni projekti u inozemstvu i tuzemstvu; izradba gerontoloških pamtilica, brošura, letaka, priručnika i dr.) u svrsi unapređivanja zaštite zdravlja starijih osoba u Hrvatskoj.

Voditeljica Službe za gerontologiju ZZJZGZ-a je prim.mr sc. dr. Spomenka Tomek Roksandić, spec.javnog zdravstva – gerontolog uz koju neposredno radi gerontološko zdravstveni analitičar Marija Škes, vrt. za starije ljude a u sklopu cijele Službe djeluju sljedeći Odsjeci sa gerontološkim stručnjacima– suradnicima: Odsjek za vođenje Registra praćenja zdravstvenih potreba starijih osoba po županijama Hrvatske i Grada Zagreba kojega

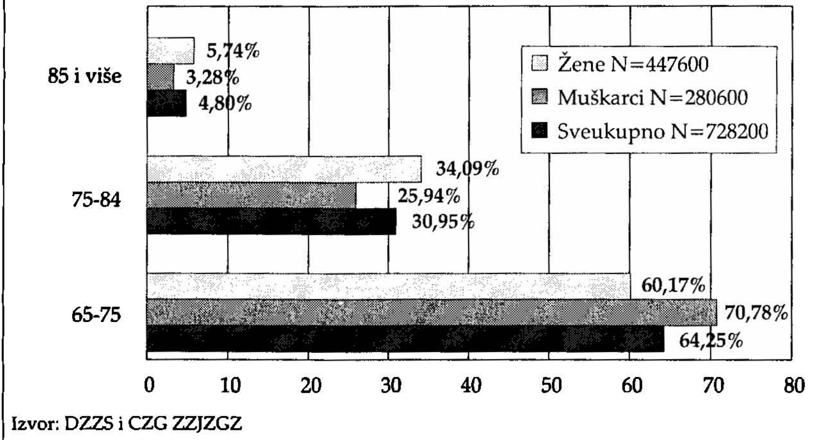
vodi dr. Goran Perko spec.epidm. – gerontolog sa suradnicom Ljerkom Kurtović – gerontološko zdravstveni statističar, zatim Odsjek preventivne gerontološke djelatnosti u kojemu rade dr. Diana Mihok – gerontolog i dr. Ana Puljak spec.javnog zdravstva – gerontolog uz višeg radnog teraputa za starije ljude Stelu Vračan – gerontološko zdravstvenog analitičara. Zatim djeluje Odsjek za vođenje Registra funkcionalne onesposobljenosti starijih osoba kojega vodi gerontokineziolog Hrvoje Radašević, prof. uz gerontološko – zdravstvenog statističara. Služba za gerontologiju ZZJZGZ-a redovito izvješćuje o provedbi četiri područja gerontološke djelatnosti Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi kao i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, a čiji se rezultati redovito objavljuju u gerontološkim publikacijama kao npr. : Gerontološki zdravstveno statistički pokazatelji za Hrvatsku 2002./2003. godine i Gerontološki centri 2004. zagrebački model uspješne prakse za starije ljude II dopunjeno izdanje 2005 godina.

Prim. mr. sc. Spomenka Tomek – Roksandić, dr. med. spec. javnog zdravstva – gerontolog, voditeljica Referentnog centra Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za zaštitu zdravlja starijih ljudi Hrvatske imala je izlaganje na temu:

Unapređivanje zaštite zdravlja starijih osoba u Hrvatskoj i Gradu Zagrebu

Gerontološki pokazatelji o zdravstvenim potebama i funkcionalnoj sposobnosti starijih osoba po županijama Hrvatske i Grada Zagreba koji se prate i proučavaju te evaluiraju u Centru za gerontologiju ZZJZGZ u svrsi su izradbe primjerenih programa zaštite zdravlja starijih ljudi a u cilju zadovoljavanja njihovih zdravstvenih potreba. Kako bi program zaštite zdravlja starijih osoba bio primjeren skrbi starijih nužna je i trajna izobrazba iz gerontologije i gerijatrije kako stručnjaka koji skrbe u zaštiti zdravlja za starije osobe tako i samih volontera koji skrbe u udrugama za starije. Znači nužna je trajna doedukacija u skrbi za starije kako bi ta skrb i pomoć, u kojoj, između ostalih, vrlo uspješno djeluje i Zaklada "Biskup Josip Lang" s patrom Cvekom na čelu udruge "Kap dobrote". Time pomoć starijem čovjeku postaje primjerenija njegovim zdravstvenim potrebama, učinkovitija te dostupnija i ne dovodi do neracionalne gerijatrijske potrošnje. Zdravstvene i socijalne potrebe su u porastu i postaju sve većim zbog gerontoloških demografskih pokazatelja starenja pučanstva Hrvatske a što potvrđuju i gerontološki

Slika 1. Procjena udjela starijih osoba od 65 i više godina u ukupnom staračkom pučanstvu po spolu u ranijoj, srednjoj i dubokoj starosti u Hrvatskoj (N=728200, 2003. god.)

pokazatelji zapadnih država svijeta.Ako analiziramo udio osoba starijih od 60 godina te usporedimo 2002. i 2025. uočljivo je kako ih je u 2002.godini bilo 21.5 % u ukupnoj populaciji Hrvatske, a po predviđanjima i po projekciji 2025. godine iznositi će skoro 30 %.

Ono što je bilo potvrđeno po projekciji u 2003. godini, i što je u izrazitom porastu staračkog pučanstva (slika 1), u Hrvatskoj i poglavito u Gradu Zagrebu je stanovništvo u srednjoj i dubokoj starosti. Dakle, najbrže rastuća dobna skupina je skupina 85 godišnjaka i to je ona dobna skupina, uz skupinu stanovništva srednje starosti (od 75-84 godine), kojoj je zdravstvena i socijalna skrb najpotrebnija. Ako govorimo o Gradu Zagrebu, u starijoj populaciji prevaliraju žene (koje žive sedam i pol godina duže od muškaraca) tako da su upravo one te koje zahtijevaju zdravstvenu njegu i pomoć. Kako i sam pater Cvek često ističe, potrebe za dobrovoljnim radom u pružanju pomoći starijim onemoćalim ljudima svakim danom sve su veće i svatko tko se uključi u taj rad zaista čini ono Božje, dobro djelo. Ako to iskažemo brojkama, vidimo da Grad Zagreb ima najveći udio ukupnog staračkog pučanstvo: čak 16.72% u odnosu na primjerice Split, u kojem taj udio iznosi 9.55 % ili na Osijek u kojem taj udio iznosi 7.2 %. Kada imamo utvrđene ali i praćene gerontološke pokazatelje o potrebama tog staračkog pučanstva, možemo i realizirati primjereni program, međutim nužna je i trajna evalua-

cija provedbe programa. To nalaže i sam Zakon o zdravstvenoj zaštiti u Hrvatskoj svojoj pozitivnom legislativom sukladno europskoj u kojima eksplicitno govori da plan zdravstvene skrbi u Hrvatskoj upravo mora biti temeljen na analizi stanja zdravlja i zdravstvenih potreba pučanstva, poglavito vulnerabilnih skupina kao što su djeca i starije osobe.

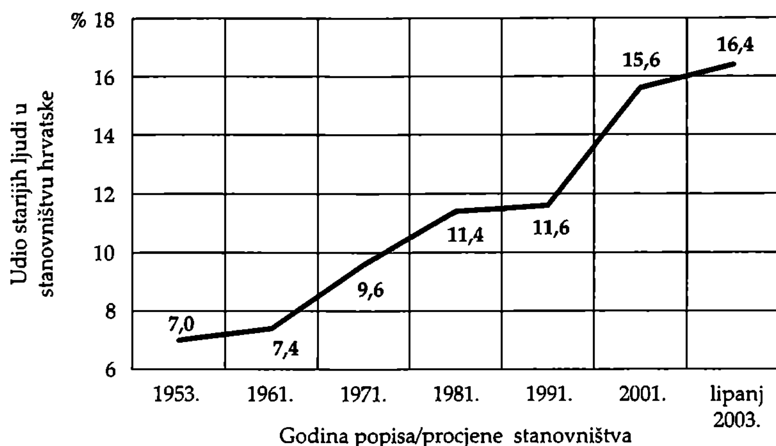
Zdravstvene potrebe i funkcionalna sposobnost starijih osoba po županijama Hrvatske i Grada Zagreba po Registru njihovog praćenja proučavanja i evaluacije ukazuju na sve veću potrebu razvoja izvaninstitucijske skrbi za starije kojom se omogućuje očuvanje funkcionalne sposobnosti starije osobe za obavljanje svakodnevnih aktivnosti življenja u vlastitoj obitelji u njegovom prebivalištu.To dokazuje i ostvarena djelatnost Gerontoloških centara kako u Gradu Zagrebu tako i u Hrvatskoj a koja omogućuje provodbu programa trajne tjelesne, psihičke, radne i rekreacijsko okupacijske aktivnosti za starije ljude do usluga dnevnog boravka, osiguranja obroka i savjetodavnih usluga psihološke, zdravstvene i socijalne pomoći do usluga gerontoservisa, gerontodomaćica pa sve do posudionica gerontotehnoloških pomagala za starije i primjenu preventivnih zdravstvenih mjera primarne, sekundare i tercijarne prevencije za starije. Dakle, Gerontološki centri su izvaninstitucijska skrb za starije osobe koji mogu ali i ne moraju biti lokacijski povezani sa postojećim domom za starije i nemoćne osobe, a u odnosu na specificirane djelove svoje djelatnosti po osnovi utvrđenih zdravstvenih potreba starijih u njegovom prebivalištu. To dokazuje i konkretan primjer djelovanja udruge "Kap dobrote" koju vodi pater Cvek a koja namjenski uz evaluaciju provedbe pruža potrebitu pomoć starijim osobama u njegovom prebivalištu. Razumljivo da djelatnost te udruge mora biti stručno nadzirana i evaluirana kroz osnovni sustav zdravstvene i socijalne skrbi za starije kao što je potreba i djelovanja svake druge udruge. Ta Koordinacija provedbe unapređivanja zaštite zdravlja starijih osoba može se uspostaviti upravo sustavom umreženja Gerontoloških centara i Centara za gerontologiju zavoda za javno zdravstvo kako po županijama Hrvatske tako po četvrtima Grada Zagreba i lokalne zajednice gdje ti stariji ljudi žive a koja uključuje i djelatnost udruga u skrbi za starije. Cilj ovakve skrbi je neovisnost o institucijskom nepotrebnom gerijatrijskom smještaju, odnosno primjerenom korištenju različitih djelatnosti Gerontološkog centra, od pružanja njege, osiguranja obroka u kući starog čovjeka, preko dnevnog boravka pa sve do programa rekreacije, psihičke i radne aktivnosti za stare ljude, ne zaboravljajući i djelatnost radionica i stvaraonica u kojima starije osobe prenose svoja znanja, umjeća i vještine na mlađe osobe Ono što je važno naglasiti je da i

sami stari ljudi, kroz gerontološke centre, mogu pružiti pomoć drugim starim ljudima, kao i prenijeti svoje znanje i vještine na mlađe generacije. U središtu skrbi je sam stari čovjek strogo poštujući gerontološki individualan pristup u njegovoj skrbi, a uključeni su obitelji, prijatelji, poznanici, susjedi, vjerske i humanitarne udruge, udruge umirovljenika, čitav niz programa, od zdravstvene skrbi s primarnom zdravstvenom zaštitom, polikliničko konzilijarnom zdravstvenom zaštitom sve do gerijatrijske i psihogerijatrijske skrbi sa nacionalnim i županijskim centrima za gerontologiju i gerontoloških centara u lokalnoj zajednici prebivanja starije osobe. Implikacijski rastući udio hrvatskog staračkog pučanstva diktira i razvoj gospodarstva, te većim zapošljavanjem mladih u skrbi za starijeg čovjeka. Time se otvaraju i nove mogućnosti koje već i danas dolaze do izražaja u skrbi za stare, od managera za starije, pravnika, gerontokineziologa, arhitekta, nutricioniste, viših fizioterapeuta i viših radnih terapeuta za starije ljude, gerontogoga, gerontotehnologa, gerontodomaćica pa sve do neizbježnih socijalnih gerontologa. Znači u gerontološkoj skrbi unapređivanja zaštite zdravlja starijih osoba ne sudjeluju samo zdravstveni gerontolozi i gerijatari, psihogerijatri i gerontostomatolozi već se ostvaruje i razvija interdisciplinarni gerontološki pristup uz trajnu izobrazbu iz gerontologije i gerijatrije kao prestižnih znanstvenih disciplina.

Unatoč sadašnjem pritisku koji vrši Monetarni fond sa Svjetskom bankom o iznosima mirovina u Hrvatskoj gerontološki pokazatelji ukazuju o glavnom problemu starijih osoba a to je osamljenost uz prisutnu ekonomsku nemoć većeg dijela umirovljeničke Hrvatske Naime, broj korisnika mirovina u 2003. godini u Hrvatskoj je bio 1.014.381 osoba. Međutim, samo 51% odnosi se na starosne umirovljenike. Ostalih 50%, odnosi se na obiteljsku mirovinu i na prijevremenu starosnu mirovinu, a veliki udio, čak 23% odnosi se na invalidske mirovine uzrokovane bolešću u mlađim starosnim dobnim skupinama. Ovdje postavljamo pitanje učinkovite provedbe uz njezinu evaluaciju programa primarne, sekundarne i tercijarne prevencije za starije ljude što bi se sigurno odrazilo na primjereniji udio invalidskih mirovina.

Republika Hrvatska je, po starosti stanovništva, među europskim zemljama s vrlo starom populacijom. Demografski pretkazatelji starosti hrvatskog stanovništva ukazuju na tendenciju stalnog apsolutnog i relativnog porasta udjela starijih ljudi u ukupnom pučanstvu. Tako je udio osoba starijih od 65 godina od 11,6 posto 1991. g. porastao na čak 16,4 posto – procjena 30. lipnja 2003. godine, kao što je vidljivo na slici 2.

Slika 2. Struktura udjela starijih ljudi od 65 i više godina u stanovništvu Hrvatske u razdoblju 1953. - 2003. godine

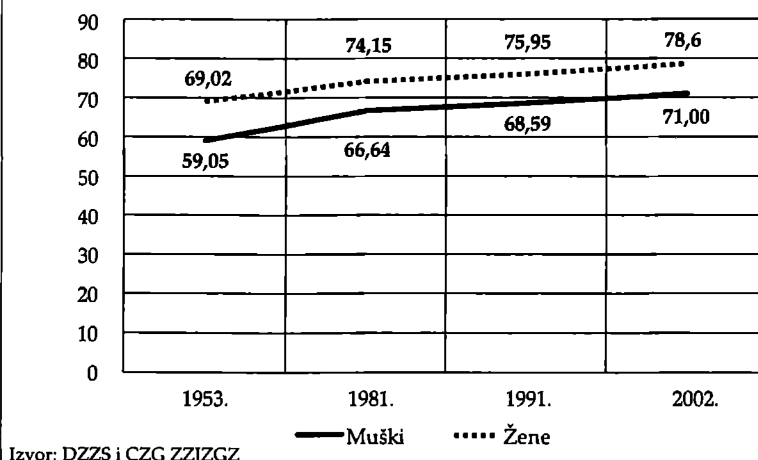
Izvor: DZZS i CZG ZZJZGZ

Demografske projekcije pokazuju da će do 2025. godine u Hrvatskoj udio starijih od 60 i više godina dosegnuti visokih 27,4% s daljnjim porastom očekivanog trajanja života koje za 2002. godinu iznosi 78,6 godina za žene i 71,0 godine za muškarce.

U Republici Hrvatskoj se očekivano trajanje života kretalo od 59,05 godina za muškarce i 69,02 godine za žene u 1953., u 1981. je poraslo na 66,64 godina za muškarce i 74,15 godina za žene, do 68,59 godina za muškarce i 75,95 godina za žene u 1991. godini (slika 3.).

U analizama UN-a i Svjetske zdravstvene organizacije, ističu važnost praćenja udjela radnoaktivnog pučanstva u odnosu na udio starosnih umirovljenika. Ako analiziramo na taj način, u popisnoj 2001. i kroz procjenu za 2003. godinu, mi danas imamo jednog umirovljenika na 1.07 radnoaktivnog stanovnika. Prema tome, postavlja se jako važno pitanje i ekonomske sigurnosti onih koji su zaista cijelo vrijeme ulagali u sustave, a sada im je njihovo ekonomsko stanje većim dijelom upitno s obzirom na vrlo mali udio radnoaktivnog pučanstva.

Jedan od pokazatelja starenja populacije je i omjer ekonomske ovisnosti o financijskoj potpori u mlađoj i starijoj dobi. Ukupan omjer ovisnosti čini broj osoba mlađih od 15 godina plus osobe stare 65 i više godina na stotinu osoba u dobi od 15 do 64 godina. Taj omjer porastao je sa 46 posto 1992. g. na zabrinjavajućih 49 posto 2002. g. što nas svrstava u skupinu zemalja s naj-

višim udjelom ekonomski ovisnog kontingenta stanovništva

Problem starenja pučanstva Hrvatske osobito dolazi do izražaja kad se promatra omjer ekonomske ovisnosti o financijskoj potpori u starijoj dobi, kada nastupa mirovina, a koji se definira kao omjer broja ekonomski ovisnih starosnih umirovljenika (muški od 65+ g. i žene od 60+ g.) i broja osoba u radno aktivnoj dobi (muški od 15 do 64 g. i žene od 15 do 59 g.). Taj omjer porastao je sa 23,02% u 1991. g. na zabrinjavajućih 30,32% 2003. g. (tablica 1.).

Gerontološko-javnozdravstvena analiza ukazuje kako na jednog hrvatskog umirovljenika u 2003. godini dolazi nešto više od jednog radno aktivnog stanovnika (N=1,07). To je zbog ukupnog broja od 1 014 381 hrvatskih umirovljenika u 2003. godini koji čine i mlađi umirovljenici i do 64 g. (muški) tj. i do 59 g. (žene), a što uključuje umirovljenike s prijevremenom starosnom mirovinom (N= 36 416), invalidskom mirovinom (N=236 132) i obiteljskom mirovinom (N=224 264) dok je starosnih umirovljenika samo 517 569, koji ukupno dolaze na 1 087 710 radno aktivnih osoba.

Taj odnos radno aktivnog i umirovljeničkog pučanstva Hrvatske je alarmantno te ima zabrinjavajuće implikacije na gospodarski sustav Hrvatske što zahtjeva dodatni njegov ubrzani razvoj, a poglavito preustroj primjene mirovinske reforme kao trajnog procesa te obvezujuću primjenu Programa preventivnih zdravstvenih mjera za starije.

Zdravstvene potrebe u skrbi za starije ovise o funkcionalnoj sposob-

Tablica 1. Omjer ekonomski ovisnog starosnog umirovljeničkog kontigenta i radno aktivnog hrvatskog pučanstva (1991., 2001., 2003. g.)

Godina	Radno aktivno stanovništvo m (15-64) + ž (15-59)	Muški 65+ (– nep.)	Žene 60+ (– nep.)	Ukupno m (65 i više) + ž (60 i više)	Ekonomski ovisni starosni umirovljenički kontigent*
Procj. lipanj 2003.	2848800	280600	583100	863700	30,32
Popis 2001.	2828632	265108	569781	834889	29,52
Popis 1991.	3077538	199239	509302	708541	23,02

* Kontigent umirovljenih stanovnika
(m (65 i više) + ž (60 i više)) / radno aktivno pučanstvo (m(15 – 64) + ž (15 – 59)) × 100
Izvor: DZZS i CZG ZZJZGZ

nosti starijeg čovjeka kao individualnog bolesnika u odnosu na njegovo zdravstveno stanje. Dakle, nju je potrebno procijeniti ispitujući koliko je stariji čovjek pokretan, da li je sasvim pokretan, da li je ograničeno pokretan ili koristi trajno invalidska kolica, odnosno je li trajno nepokretan, ležeći gerijatrijski pacijent. Uvijek je važno voditi računa i o psihičkoj samostalnosti, što znači da netko može biti trajno nepokretan, a potpuno lucidan, dakle, sasvim samostalan kad je psihički status u pitanju. S druge strane, netko može biti sasvim pokretan, a trajno nesamostalan, odnosno imati trajne psihičke poteškoće. Da je tome tako, kad je u pitanju funkcionalna onesposobljenost, u odnosu na fizičku pokretljivost, govore i gerontološki pokazatelji u odnosu na uzrok invalidnosti. Na prvom mjestu kao uzrok invalidnosti u Hrvatskoj je bolest. Na drugom mjestu su invalidi rada, domovinski rat i njegove posljedice kao uzrok, zatim invalidnost od rođenja, prometne nesreće, te na kraju II. svjetski rat i ostali uzroci. Ako funkcionalnu sposobnost analiziramo kroz korištenje zdravstvene i socijalne skrbi, u obiteljskoj medicini, u jednoj ordinaciji kad su 65 godišnjaci u pitanju, prevaliraju funkcionalno sposobni i funkcionalno samostalni, međutim kad je u pitanju jedan dom za starije ljude onda je situacija obrnuta, odnosno imamo više funkcionalno onesposobljenih. Po hrvatskim gerontološkim istraživanjima, u kojima su se sami stari ljudi izjašnjavali što osjećaju kao svoj glavni problem (a ponudili smo im nekoliko mogućih odgovora: i poteškoće zdravstvene, i ekonomske poteškoće itd.), oni su sami navodili kao svoj glavni problem a to

je upravo bila osamljenost. To dodatno potvrđuje potrebu primjene Programa primarne, sekundarne i tercijarne prevencije za starije, kako bi se spriječilo patološko starenje i kako bi stariji ljudi ostvarili zdravu i aktivnu starost uz očuvanje njihove funkcionalne sposobnosti a što između ostalog omogućuje djelatnost Gerontoloških centara izvaninstitucijske skrbi za starije a u koju je uključena i djelatnost udruga u skrbi za starije.

Dr. Diana Mihok – gerontolog, voditeljica Odsjeka preventivne gerontološke djelatnosti u Centru za gerontologiju ZZJZGZ-a imala je sljedeće izlaganje:

Suodgovornost za prevenciju bolesnog starenja i neke specifičnosti fiziologije starenja.

Nažalost danas još nismo izumili lijek, niti način da zaustavimo starenje i smrt, ali na sreću moguće je udruženim snagama djelovati na bolesno starenje.

Što je to u stvari bolesno starenje?

Možemo govoriti o normalnom fiziološkom starenju, no ukoliko je to starenje ubrzano i popraćeno s mnogim bolestima, onda je to bolesno starenje. Način na koji živimo, kako razmišljamo, što jedemo, koliko se krećemo određuje tempo i način na koji ćemo stariti. Čimbenici negativnog zdravstvenog ponašanja, odnosno rizični čimbenici. koji mogu dovesti do bolesti ili poremećaja. su termini koji označavaju ponašanje na negativan način koje može ugroziti zdravlje pojedinca.

Tko je sve odgovoran za zdravo starenje pojedinca? Govorimo o, interdisciplinarnoj suodgovornosti za to zdravo starenje.

Možemo pojednostavniti i konstatirati kako je za zdravo starenje suodgovorno zapravo cijelo društvo. Što to znači? U centru je naravno sama starija osoba, koja je odgovorna za svoje zdravlje. Zatim imamo odgovornost zdravstvenih djelatnika svih profila, osobito gerontologa i gerijatara, zatim liječnika opće medicine, onda socijalnih radnika, obitelji, psihologa, fizioterapeuta, pravnika za starije, viših radnih terapeuta za starije, kineziologa, gerontotehnologa, gospodarstvenika i naravno udruga za starije među kojima je i udruga "Kap Dobrote" .

Što se tiče suodgovornosti zdravstvenih profesionalaca, odnosno volontera možemo prvo navesti njihovu odgovornost za primarnu, sekundarnu i tercijarnu prevenciju bolesnog starenja. Dakle, kako zdravstveni radni-

Slika 4. Negativno zdravstveno ponašanje u ordinaciji obiteljske medicine OMKT1 (2003. god,: N=133)

Negativno zdravstveno ponašanje	Broj korisnika	%	
1. Neodržavanje higijene i higijene okoliša	11	8,4	5
2. Fizička neaktivnost	24	18	2
3. Psihička neaktivnost	1	0,7	
4. Neprihvaćanje radne terapije	5	3,8	
5. Debljina	20	15	3
6. Alkoholozam	16	12	4
7. Pušenje	6	4,5	
8. Nepridržavanje uputa liječnka	30	22,6	1
9. Nekontrolirano uzimanje medikamenata	4	3	
10. Pijenje crne kave više od dvije šalice	4	3	
Nema negativog ponašanja	12	9	

Izvor: DZZS i CZG ZZJZGZ

ci i volonteri u udruzi mogu pridonijeti smanjenju bolesnog starenja, tj. utjecati na druge kako bi oni bili zdraviji te duže i kvalitetnije živjeli.

Prvo i osnovno, možemo istaći odgovornost za profesionalnu stručnu osposobljenost, tj. odgovornost za posjedovanje raznih znanja i vještina profesionalaca ili volontera. Za njihovo usvajanje potrebna je kontinuirana edukacija, osobito iz područja gerontologije i gerijatrije.

Liječnici provode zdravstveni odgoj, zdravstveno savjetovanje i informiranje i to je njihova primarna profesionalna dužnost, jer su oni odgovorni za zdravlje starijih osoba. Oni koji rade s ljudima u udruzi, imaju dio suodgovornosti za zdravlje starijih osoba s kojima rade. Liječnici bi ustvari trebali više komunicirati sa udrugama i volonterima, kao i obrnuto te također i sa socijalnim radnicima i ostalim stručnjacima koji skrbe o starijim osobama, tako da svi zajedno mogu vršiti pozitivniji utjecaj na što veći broj starijih ljudi.

Veoma je važna zatim sljedeća odgovornost za praktičnu provedbu pomoći starijima. Naravno to je kršćanska dužnost svakog čovjeka, no oni koji se profesionalno obvežu na to, imaju još i veću odgovornost prema sebi, Bogu i prema drugima. Dakle, tu se radi o fizičkoj pomoći, psihološkoj pomoći i duhovnoj pomoći.

Sljedeća odgovornost je odgovornost za praktičnu primjenu holističkog, suosjećajnog pristupa prema starijem čovjeku. Što to znači? Nažalost, živimo u današnjem vremenu kada je medicina i suviše subspecijalizirana tj.ima dosta segmentalan pogled na čovjeka. Kada se čovjek razboli ili kada osjeća neke smetnje otići će liječniku. Tada će jedan liječnik pogledati njegovo oko, drugi nogu, psihijatar će ga možda saslušati, ali nažalost zbog malo vremena i nekih drugih čimbenika mali broj liječnika će zaista gledati na čovjeka kao cjelovitu osobu na holistički način. Ono što je svakom od nas potrebno kada smozdravi, a pogotovo kad smo pacijenti je zadovoljenje potrebe da nas netko sasluša, razgovara sa nama i cjelovito nas tretira. Dakle, važan je holistički pristup profesionalaca i volontera sagledavanju fizičkog, psihičkog i duhovnog zdravlja starije osobe.

No s druge strane postoji opasnost da terapeut, liječnik ili volonter učini tu osobu o kojoj se brine, suviše ovisnom o sebi. Tada možemo govoriti o odgovornosti za stvaranje ovisnosti pacijenta o terapeutu i o ovisnosti o pomoći volontera bez poticanja pacijenta na samoodgovornost.

Sljedeća je svjesnost o odgovornosti zdravstvenog djelatnika ili volontera za njegova vlastita zdravstveno-rizična negativna ponašanja, koja mogu utjecati na starijeg čovjeka Što to znači? Ukoliko starija osoba ode liječniku koji puši i pije, čak možda baš i u isto vrijeme dok je sa osobom i on joj pri tome govori kako je to jako štetno za njeno zdravlje i kako bi bilo dobro da to ona prestane raditi, tada liječnik nije uvjerljiv u tome.Dakle on je na neki način negativni model, negativni uzor za tu osobu. Vidimo jedan nesrazmjer između verbalne i neverbalne poruke koju on daje. Tako naravno i oni u udruzi koji rade sa ljudima isto tako mogu biti njihov pozitivan model i pozitivan uzor, ukoliko poruke koje im daju jesu usklađene sa stvarnim pozitivnim primjerom koji oni demonstriraju svojim životom, pojavom i znanjem.

Sljedeća važna suodgovornost je samoodgovornosti pojedinca za svoje negativno zdravstveno ponašanje i bolesno starenje. Kako bi svatko od nas mogao bilo što promijeniti u svom zdravstvenom statusu on mora prvo biti svjestan, odnosno imati nekakvu informaciju ili znanje o tome što je sve rizično za njegovo zdravlje. S druge strane mora imati svjesnost o vlastitoj odgovornosti za svoj svakodnevni životni stil i navike te njihov utjecaj na razvoj bolesti i starenje.

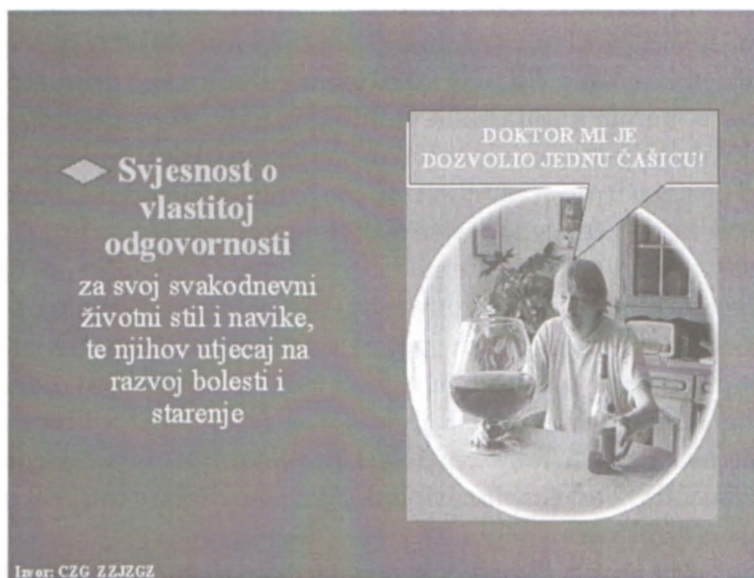
Većina ljudi teoretski dobro poznaje rizične čimbenike za svoje zdravlje, no nikad nije na odmet njihovo stalno ponavljanje. Rizični čimbenici za bolesno starenje su :fizička neaktivnost, psihička neaktivnost, loše prehram-

bene navike, debljina, pušenje, pretjerana konzumacija alkohola, loša adaptacija na stres, pretjerana konzumacija kave, neodržavanje osobne i okolišne higijene, pretjerani boravak u zatvorenom prostoru sa nedostatkom izlaganja sunčevoj svjetlosti i prirodnim ljekovitim činiteljima okoliša i kao mnogi drugi.

Svatko od nas može imati određeno znanje, informaciju, i može biti svjestan kako ono što radi možda nije dobro za njegovo zdravlje, no sve to zajedno još nije dovoljno kako bi se on zaista odlučio za mijenjnje svog ponašanja. Dakle, usprkos svjesnosti, mi ništa ne činimo, prema tome imamo odgovornost za inertnost i nemijenjanje svog negativnog zdravstvenog ponašanja, usprkos tome što znamo što bi trebali činiti.

Možemo zatim govoriti o odgovornost za lošu komunikaciju sa liječnikom i ostalima, kao i o odgovornosti za nepoštivanje propisa liječenja i uputa liječnika i ostalih stručnjaka ili volontera.

Poslije toga slijedi odgovornost za nekontrolirano, nepravilno uzimanje lijekova. Mnogi stariji ljudi tijekom starenja možda imaju neke psihičke probleme ili smetnje, postaju više zaboravni ili slično. Tada je jako važno da tijekom propisivanja lijekova liječnik bude vrlo jasan u davanju uputstava samom pacijentu kao i njegovoj obitelji. Naravno i oni koji skrbe volonterski o tom pacijentu moraju biti upoznati s tim, kako bi mu mogli biti od pomoći, odnosno kako bi vršili ulogu dodatne kontrole tijekom uzimanja lijekova i pružanja sigurnosti starijoj osobi.

Dalja odgovornost je odgovornost starije osobe za samopomoć, samoliječenje, tj. samomedikaciju.

U suodgovornosti za sprečavanje bolesnog starenja veliku ulogu ima poznavanje nekih *specifičnosti* fiziologije starenja.. Tijekom fiziološkog starenja, organizam podliježe raznim promjenama, tako npr. u cijelom organizmu dolazi do atrofije mnogih organa i mišića i kože i sl.

U probavnom sustavu dolazi do smanjenja peristatike jednjaka i crijeva, dakle, smanjena je njihova pokretljivost. Iz tog razloga starije osobe tijekom godina počinju sve teže gutati i s vremenom čak i gube želju za hranom. Ta smanjena pokretljivost u crijevima dovodi i do kroničnog zatvora, što je dosta često kod starijih ljudi. Sljedeći razlog za zatvor su sami mišići trbuha i crijeva koji su atrofirali, zatim dehidracija, odnosno, gubitak tekućine u tijelu starije osobe te konačno i činjenica da se premalo kreću. Ako se osim toga dodatno još i loše hrane, tj. ne uzimaju dovoljno žitarica, voća i povrća tj. one hrane koja ima dovoljno vlakana u sebi, onda to još više pogoršava problem zatvora.

U starijoj dobi možemo vidjeti dva problema vezana za prehranu, a to su pothranjenost i debljina. Do otprilike 60-te godine osobe eventualno mogu imati problem sa debljinom, ali nakon 60-te godine češće nailazimo na problem pothranjenosti.

Sljedeće što se dešava tijekom starenja su promjene na raznim osjetilima. Do promjena osjeta za okus dolazi radi atrofije jezika i smanjenja osjetljivosti receptora za okus. Iz tog razloga se starija osoba može žaliti da hrana više nema tako dobar okus kao nekada te tako npr. suprug može optužiti svoju suprugu kako ona više nije tako dobra kuharica kao prije, što naravno nema veze sa njenim kulinarskim vještinama nego sa njegovim promjenama u osjetu okusa. Isto tako može biti promijenjen i osjet njuha, jer dolazi do smanjenja broja receptora za njuh te to može biti jedan od dodatnih razloga što starije osobe ne prepoznaju više tako dobro miris ni okus hrane, pa im se može desiti, a pogotovo ako sami žive, da pojedu pokvarenu hranu. To može dovesti do nekih probavnih smetnji ili u najgorem slučaju do trovanja hranom. Isto tako, postoji jedan spoj merkaptoetanol, koji se inače dodaje gradskom plinu kako bi ga mogli osjetiti osjetilom njuha, ako eventualno dođe do curenja plina. Kod starijih osoba se osjetljivost njuha za taj spoj smanjuje ili nestaje pa tu naravno dolazi do velike opasnosti od trovanja plinom takvih osoba ili do eksplozije plina. Ako je ta osoba sama, zaboravljiva, opasnost je mnogo veća .

Starije osobe se inače sve manje kreću te tako imamo smanjenje tjelesne

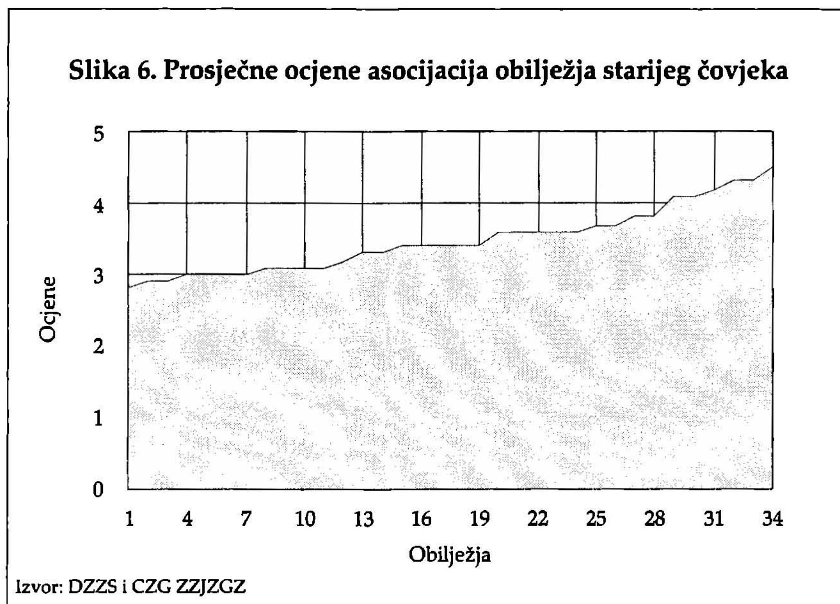
aktivnosti i općenito sniženje bazalnog metabolizma.

Iz tog razloga starija osoba ima smanjene energetske potrebe, dakle ona može i treba jesti manje hrane nego što je možda jela prije, otprilike do oko 1500 kalorija. To ne znači da ona ne treba i dalje uzimati puno vitamina i minerala, dapače čak i više jer često puta stariji organizam ne može više tako dobro apsorbirati vitamine i minerale koje je unio u organizam kao prije.

Sljedeća karakteristika starijih ljudi su problemi sa zubima, loše sanirano zubalo ili su oni potpuno bez zuba. To može dovesti do dodatnih probavnih smetnji ili do razvoja debljine. Inače, osjećaj sitosti nastaje na taj način što iz usta živčani signal odlazi do mozga i osoba tada ima osjećaj sitosti tj. nema više potrebe za daljom konzumacijom hrane. Ako ne možemo žvakati ili ako prebrzo i halapljivo gutamo hranu, u tom slučaju naša hrana dolazi prebrzo u želudac i naš mozak uopće ne zna koliko smo pojeli tj. ne dobiva informaciju da nam je dosta te onda mi puno, puno više jedemo nego što bi inače jeli da smo polagano žvakali hranu i duže je držali u ustima. To je jedan od razloga zašto može doći i do prekomjerne tjelesne težine, odnosno debljine. Preporučjue se žvakanje svakog zalogaja 30-40 puta..

Što se tiče zdrave prehrane za starije ljude preporučuje se zdrava mediteranska prehrana te je i izrađena specifična piramida za prehranu starijih osoba. Jedna specifičnost te piramide za starije ljude je to što se u bazi nalazi uzimanje tekućine, što ima veliku važnost za starije osobe. Oni moraju uzi-

Slika 6. Prosječne ocjene asocijacija obilježja starijeg čovjeka

Izvor: DZZS i CZG ZZJZGZ

mati najmanje 8 čaša vode dnevno. Stariji čovjek često puta i nema osjećaj žeđi te je zato sklon dehidraciji.. Zato je važno stalno poticanje starije osobe da uzima više tekućine.

Onima koji imaju problema s viškom težine u starijoj životnoj dobi se ne preporučuju nikakve drastične redukcione dijete, pogotovo ne one koje se reklamiraju u medijima. Te dijete su jako agresivne i mogu štetno djelovati na zdravlje starije osobe. Naš cilj je u starosti postići dobro stanje uhranjenosti uz održavanje idealne tjelesne težine i u dubokoj starosti.

Slijedeće što je veoma važno za starije ljude je važnost pravilnog disanja. U starijoj dobi, osobe teže udišu i izdišu zrak, radi toga što dolazi do smanjenja apsorcijske površine pluća, i smanjenja elastičnosti pluća. Ono što bi se preporučilo svakom čovjeku, u mlađoj dobi a naravno i u starijoj, je provedba vježbi disanja. Volonteri i svi oni koji rade sa starijim osobama bi trebali savladati tehniku pravilnog disanja, prije svega radi sebe samih, a onda radi toga kako bi tu vještinu mogli prenositi i na druge. Problem je u tome što, većina ljudi najčešće diše samo gornjim dijelom pluća, dakle donji dio pluća se rijetko kada koristi u potpunosti. Znači preporučuje se potpuno disanje i to s trbuhom i cijelim plućima. Kod udaha trebamo imati osjećaj napuhavanja trbuha, nakon toga se počinje dizati i napuhavati ovaj srednji dio prsnog koša i tek na kraju gornji dio. Izdah može biti i kroz usta. Pravilnim disanjem organizam dobiva energiju, a možemo utjecati na opće poboljšanje zdravstvenog stanja. Svjesnim učenjem produžavanja izdaha, možemo utjecati na sniženje visokog tlaka ukoliko imamo problema s hipertenzijom.

Zaključak

U rukama svakog profesionalca ili volontera koji skrbi o starijim osobama je moć za utjecanje i pozitivno mijenjanje ne samo svog zdravstvenog stanja nego i zdravlja drugih osoba. Uloga volontera za starije uključuje razvijanje pozitivnog zdravstvenog ponašanja kod sebe, odnosno kod starijih osoba o kojima skrbi. Kako bi to bilo moguće potrebno je kontinuirano ulagati u programe edukacije volontera iz područja gerontologije, odnosno svih onih disciplina koja daju znanja potrebna za kompetentan rad volontera sa starijim ljudima. Uz te organizirane edukacijske programe neophodna je i stalna samoedukacija i usavršavanje svih volontera.

Centar za gerontologiju ZZJGZ-a proveo je i testiranje prisutnih sudionika skupa u skrbi za starije Zaklade "Biskup Josip Lang" putem *testa ocjenji-*

Tablica 2. Interpretacija testa ocjenjivanja asocijacijskih obilježja za starijeg čvojeka (n=16)

OCJENA	1	2	3	4	5		PROSJEK
BOLESTAN		3	6	1		ZDRAV	2,8
DEBEO		1	9			MRŠAV	2,9
ZABORAVAN		2	7	1		DOBRO PAMTI	2,9
SIROMAŠAN		1	8	1		BOGAT	3
OVISAN O T.P.		2	6	2		NEOVISAN O T..P.	3
DEMENTAN		2	4	4		BISTAR	3
POGRBLJEN		1	6	3		USPRAVAN	3
NEPOKRETAN		1	7	2		POKRETAN	3,1
OSAMLJEN		3	3	4		DRUŠTVEN	3,1
UKOČEN		1	7	2		FLEKSIBILAN	3,1
TUŽAN		2	5	1	2	VESEO	3,1
NEUREDAN			8	2		UREDAN	3,2
NEPRIVLAČAN			7	3		PRIVLAČAN	3,3
NERVOZAN		1	3	6		SMIREN	3,3
GLUP			3	6	1	PAMETAN	3,4
P. NESAMOSTALAN			7	2	1	P.SAMOSTALAN	3,4
SMRDLJIV			7	2	1	MIRIŠLJIV	3,4
PASIVAN		1	4	5		AKTIVAN	3,4
NEVITALAN			7	2	1	VITALAN	3,4
DOSADAN		1	3	5	1	ZANIMLJIV	3,6
SPOR		6	2	2		BRZ	3,6
LIJEN		1	3	5	1	VRIJEDAN	3,6
NAPET			5	4	1	OPUŠTEN	3,6
MRZOVOLJAN			6	2	2	RASPOLOŽEN	3,6
RUŽAN			5	3	2	ZGODAN	3,7
ŠUTLJIV			4	5	1	PRIČLJIV	3,7
LOŠ			4	4	2	DOBAR	3,8
NEDUHOVIT			3	6	1	DUHOVIT	3,8
BESKORISTAN			2	5	3	KORISTAN	4,1
NEKREATIVAN			1	7	2	KREATIVAN	4,1
UMORAN			2	4	4	ODMORAN	4,2
NEKOMUNIKATIVAN			1	5	4	KOMUNIKATIVAN	4,3
MRZAK			1	5	4	DRAG	4,3
NEISKUSAN			1	2	7	ISKUSAN	4,5
UKUPNI PROSJEK							3,47

Izvor i obrada: CZG ZZJZGZ

vanja asocijacijskih obilježja za starijeg čovjeka , a koji je prezentirala **Marija Škes, vrt.** za starije osobe iz Centra za gerontologiju ZZJZGZ.-a.

U Centru za gerontologiju ZZJZGZ sustavno se provodi ispitivanje i praćenje stavova i uvjerenja o starijim osobama putem semantičkog diferencijala – Testa ocjenjivanja asocijacijskih obilježja za starijeg čovjeka (Izvor: Centar za gerontologiju ZZJZGZ – Referentni centar Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za zaštitu zdravlja starijih ljudi). U testu su navedena 34 asocijacijska obilježja (npr. uredan-neuredan, dosadan-zanimljiv, kreativan-nekreativan itd.) Ispitivana osoba zaokružuje ocjenu u rasponu od 1 do 5 za obilježje koje je, prema njegovom osobnom stavu, pojmovno najprihvatljivije za starijeg čovjeka. Potrebno je pažljivo i koncentrirano ispunjavanje testa jer kod svakog drugog obilježja ocjene su poredane obrnutim redoslijedom kako bi se spriječilo automatsko zaokruživanje brojeva. U daljnjem tekstu navesti ću dva primjera provedenog istraživanja putem semantičkog diferencijala u Centru za gerontologijju ZZJZGZ.

Tablica 3. Interpretacija testa ocjenjivanja asocijacijskih obilježja za starijeg čovjeka (n=123)

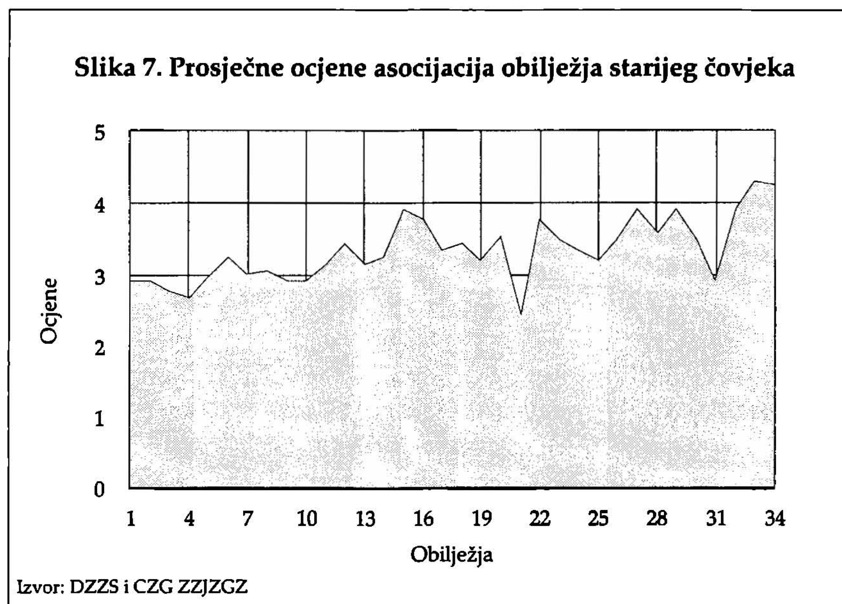
OCJENA	1	2	3	4	5		PROSJEK
BOLESTAN	5	26	59	18	4	ZDRAV	2,91
DEBEO	3	27	68	20	2	MRŠAV	2,93
ZABORAVAN	8	35	59	15	5	DOBRO PAMTI	2,79
SIROMAŠAN	9	36	65	7	5	BOGAT	2,70
OVISAN O T.P.	4	26	70	15	8	NEOVISAN O T..P.	2,98
DEMENTAN	1	17	56	30	9	BISTAR	3,26
POGRBLJEN	5	31	55	21	12	USPRAVAN	3,03
NEPOKRETAN	3	25	67	22	8	POKRETAN	3,06
OSAMLJEN	15	31	38	21	15	DRUŠTVEN	2,92
UKOČEN	5	29	63	18	7	FLEKSIBILAN	2,94
TUŽAN	3	23	56	32	9	VESEO	3,17
NEUREDAN	1	9	58	43	12	UREDAN	3,46
NEPRIVLAČAN	4	21	60	28	10	PRIVLAČAN	3,15
NERVOZAN	2	19	55	39	7	SMIREN	3,25
GLUP	2	1	33	57	30	PAMETAN	3,91
P. NESAMOSTALAN	1	7	31	41	23	P.SAMOSTALAN	3,76
SMRDLJIV	1	9	61	30	10	MIRIŠLJAV	3,35
PASIVAN	2	15	44	37	15	AKTIVAN	3,42
NEVITALAN	2	24	57	28	13	VITALAN	3,21
DOSADAN	2	10	53	30	20	ZANIMLJIV	3,52
SPOR	20	43	42	4	7	BRZ	2,44
LIJEN	4	3	37	52	26	VRIJEDAN	3,76
NAPET	1	7	61	41	13	OPUŠTEN	3,47
MRZOVOLJAN	2	13	63	32	13	RASPOLOŽEN	3,33
RUŽAN	1	22	63	26	11	ZGODAN	3,20
ŠUTLJIV	3	11	46	34	19	PRIČLJIV	3,49
LOŠ	1	0	40	50	31	DOBAR	3,90
NEDUHOVIT	0	3	58	39	14	DUHOVIT	3,56
BESKORISTAN	1	5	33	51	33	KORISTAN	3,89
NEKREATIVAN	1	14	49	42	17	KREATIVAN	3,49
UMORAN	5	37	50	28	4	ODMORAN	2,91
NEKOMUNIKATIVAN	0	3	34	46	30	KOMUNIKATIVAN	3,91
MRZAK			1	5	4	DRAG	4,30
NEISKUSAN	0	3	18	32	50	ISKUSAN	4,25
UKUPNI PROSJEK							3,34

U prvom primjeru – provedeno je ispitivanje putem semantičkog diferencijala kod studenata viših radnih terapeuta za starije (Visoka zdravstvena škole u Zagrebu). Nakon provedene edukacije iz gerontologije i gerijatrije, u okviru kolegija "Zdravstvena gerontologija", viši radni terapeuti za starije (3. godina studija) ispunili su u studenom 2003.g. Test asocijacijskih obilježja za starijeg čovjeka sa sljedećim rezultatima:

U slikovnom prikazu vidljiva je kontinuirana uzlazna linija krivulje prema ocjenama 4 i 5. koja je rezultat usvojenih novih saznanja o starosti i starenju te promijenjenim stavovima i uvjerenjima budućih viših radnih terapeuta koji će im uvelike pomoći u njihovom budućem radu sa starijim ljudima. Pozitivan stav višeg radnog terapeuta motivirajuće utječe na stariju osobu da mobilizira svoje potencijale.

U drugom slučaju, semantički diferencijal je proveden na I. hrvatskom kongresu preventivne medicine i unapređenja zdravlja, u okviru Gerontološke stvaraonice – mini simpozija o primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj prevenciji za starije ljude (studeni 2003.g). Test asocijacijskih obilježja starijeg čovjeka ispunila su 123 stručnjaka koji skrbe u zaštiti zdravlja starijih osoba. Posebno je to uočljivo u slikovnom prikazu oscilirajuće krivulje na temelju dobivenih rezultata, što upućuje na potrebu trajne edukacije iz gerontologije za interdisciplinarni sustav stručnjaka koji skrbi u zaštiti zdravlja starijeg hrvatskog pučanstva.

Slika 7. Prosječne ocjene asocijacija obilježja starijeg čovjeka

Izvor: DZZS i CZG ZZJZGZ

Osnovna literatura

Smjernice za zaštitu zdravlja starijih ljudi (ur. S. Tomek-Roksandić, a. Budak) Zagreb, 1999.

Medicina starije dobi (ur. Z. Duraković) Zagreb, 1990 i 2004. (u tijeku)

Primjena lijekova u starijoj dobi (ur. Z. Duraković) Zagreb, 1991.

Health Status und Use of Health Services by the Elderly in Zagreb,Tomek-Roksandić S, Budak A. Coatia. Croat Med J 1997;38(3): 183-188.

Gerontološki zdravstveno-statistički ljetopis za Hrvatsku 2001/2002. (II dopunjeno izdanje) (ur. S. Tomek-Roksandić, J. Čulig) Zagreb, 2003; str. 1-517.

The Merck Manual of Geriatrics (third edition) (ur. M.H. Beers, R. Berkow) West Point, 2000.

Adapting Principles of Marital, Group, and Family Therapy to the Needs of Older Patients. Kennedy G.J. Geriatric Mental Health Care. The Guilford Press. New York; 2000:155-175

Chekliste Geriatrie (Wettstein A, Conzelmann M, Heiß H.W.), Stuttgart, 2002.; str. 1-505.

Živjeti zdravo aktivno starenje – 3. knjižica uputa za očuvanje funkcionalne sposobnosti u dubokoj starosti. (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Radašević H, Škes M. Vorko-Jović A.), Zagreb, 2003; str. 1-33.

Gerontology (second edition) (Crandall C.R.), 1991; str. 1-618.

Epidemiology and Aging – An Interantional Perspecite, (Brody A. Jacob, Maddox L. George), New York, 1988; str. 1-233.

Menopause – Andropause (Fischl H. Franz, Huber C. Johannes), Gablitz, 2000; str. 1-309.

Gerontološki centri 2004. Zagrebački model uspješne prakse za starije ljude (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Puljak A, Radašević H, Škes M, Kurtović Lj, Tomić B, Despot Lučanin J, Šimunović D.) Zagreb; 2004; str. 1-203.

Gerontološki zdravstveno-statistički pokazatelji za Hrvatsku 2002./2003. godine (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Puljak A, Radašević H, Tomić B, Škes M, Kurtović Lj, Vračan S, Bach T.) Zagreb: 2004; str. 6-918.

Gerontološki centri 2004. Zagrebački model uspješne prakse za starije ljude – II. dopunjeno izdanje (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Puljak A, Radašević H, Škes M. et all), Zagreb; 2005; str. 1-204.

Gerontology & Geriatrics Education (Pearl M. Mosher-Ashley, PhD),

Binghampton NY; Vol. 25, Number 3.;2005; 1-97.
Das Alter (Helga und Horst Reimann), 3., neu bearbeite Auflage, Stuttgart 1994; 1-369.
Geriatrie – cheklisten Geriatrie (Wettstein A, Conzelmannm Heis H.W.), 2. Auflage, Stuttgart-New York; 2001; 1-501.
Izazovi i šanse razvoja hrvatskog gospodarstva u zaštiti zdravlja europskog staračkog pučanstva (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Radašević H, Čulig J) U: Ekonomska politika Hrvatske u 2004. – Zbornik radova XI. tradicionalnog savjetovanja Hrvatskog društva ekonomista, Inženjerski biro; Opatija, 2003: 306-331.
Hrvatski turizam za očuvanje zdravlja i funkcionalne sposobnosti hrvatskog i europskog staračkog pučanstva (Tomek-Roksandić S, Perko G, Radašević H, Mihok D, Čulig J, Đukanović Lj, Berdnik-Gortan K, Turek S.) U: Zdravstveni turizam i prirodni ljekoviti činitelji u Hrvatskoj. Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2003: 65-80.
Risikofaktoren des ungesunden Alternst (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Radašević H, Čulig J.). Acta Medica Austriaca. Springer Wien New York , 2003:8-9.
Prävention der Funktionstüchttigkeit älterer Menschen in der Andropause. (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Puljak A, Radašević H, Tomić B, Čulig J.) Journal für Menopause 2004; 4 (11):29.
Stanovništvo prema invalidnosti. Studije i analize. CROSTAT. 2004.
Program zdravstvenih mjera i postupaka u zaštiti zdravlja starijih ljudi (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Puljak A, Radašević H, Tomić B, Škes M, Kurtović Lj, Vračan S, Bach T.) U: Gerontološki zdravstveno-statistički pokazatelji za Hrvatsku 2002./2003. godine Zagreb: 2004; str.569-578.
Program primarne, sekundarne i tercijarne prevencije za starije ljude (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Puljak A, Radašević H, Tomić B, Škes M, Kurtović Lj, Vračan S, Bach T.) U: Gerontološki zdravstveno-statistički pokazatelji za Hrvatsku 2002./2003. godine Zagreb: 2004; str. 579-583.
Gospodarske međuovisne vrijednosti zapošljavanjem mladih u skrbi za starije osobe. Gerontološki poster. Centar za gerontologiju ZZJZGZ-a. Hrvatska, 2004.g.
Gerijatrijska skala depresije. U: Gerontološki centri 2004. Zagrebački model uspješne prakse za starije ljude – II. dopunjeno izdanje (Tomek-Roksandić S, Perko G, Mihok D, Puljak A, Radašević H, Škes

M. et all), Zagreb; 2005; str. 204.
Health Aspects of Aging. Compiled by David Haber, 2004.
Psychology of Aging. Compiled by Bert Hayslip, Jr., and Robert O. Hansson, 2004.
Public Policy and Aging. Compiled by Robert Hudson and Eric Kingson.
Research Methods in Aging. Compiled by Stephen J. Cutler and K. Warner Schaie, 2004.
Social Gerontology. Compiled by Frank Whittington and Linda M. Breytspraak, 2004.
Sexuality and Aging. Compiled by Shirley Weaver and J. Michael Cruz, 2004.
Technology and Aging. Compiled by David C. Burdick and Latona Murdoch, 2004.
Interdisciplinary Education and Teamwork in Gerontology and Geriatrics. Compiled by Phillip Clark and Theresa Drinka, 2004.
Law and Aging. Compiled by Marshall B. Kapp, 2004.
The Future of Old Age – Felix Austria? European Journal of Geriatrics. Vol. 7 (2005) No. 2, 93-148., 2005.

Nevenka Mišić

Rad "Kapi dobrote" kroz volonterstvo

Katolička udruga *Kap dobrote* osnovana je 1990. godine na poticaj p. Antuna Cveka, člana DI i osnivača Udruge. Hrvatska biskupska konferencija dekretom je potvrdila Udrugu kao privatno vjerničko društvo u crkvi. *Kap dobrote* katolička je udruga pa se i njeno djelovanje temelji na kršćanskom učenju – pomoći bližnjem u potrebi. Svoje ciljeve Udruga ostvaruje okupljanjem građana koji žele svjedočiti svoju vjeru ljubavlju prema bližnjem, neposredno pomažući ugroženoj osobi u konkretnim okolnostima u kojima živi. Pomoć se prvenstveno pruža osobama starije životne dobi, slabijeg imovinskog statusa, usamljenima i ostavljenima bez obiteljske podrške, a koliko mogućnosti dozvoljavaju i drugima koji se jave i zatraže pomoć. To podrazumijeva evidentiranje, obradu i posjećivanje ugrožene osobe i omogućavanje dostojanstvenijeg života raznim oblicima pomoći (živežne namirnice, ogrjevna drva, ortopedska pomagala, pelene i sve drugo što se iz donacija može pružiti). Udruga trenutno okuplja 143 člana – volonteri i 5 zaposlenika (2 socijalne radnice, suradnicu u socijalnoj službi, medicinsku sestru i djelatnicu u praonici rublja), koji realiziraju programske aktivnosti Udruge i brinu o 367 starijih osoba.

Članovi udruge su volonteri, a volonterstvo je najveća vrijednost koju njeguje naša udruga. Volonteri su ljudi dobre volje koji dio svojeg slobodnog vremena, a češće i dio materijalnih sredstava dijele s ljudima u potrebi. Svi oni koji žele postati volonteri Udruge, prvo prođu razgovor u savjetovalištu, upozna ih se sa radom udruge, a nakon toga preporuča im se dolazak na redovne tjedne sastanke i kad je osoba spremna, počinje redovito posjećivati nekoga od korisnika. Prvi posjet se organizira sa socijalnom radnicom koja upoznaje volontera sa osobom koju će posjećivati. Nakon toga, posjeti se obavljaju, najmanje jednom tjedno, ovisno o potrebi korisnika i mogućnosti volontera. Prema sadašnjim podacima o članovima može se zaključiti sljedeće: prosječna starost volontera je 52 godine, prema spolu 15% ima muškaraca, a 85% žena, po obrazovanju najviše ih je sa završenom srednjom školom, a zatim sa visokom i višom.

Djelatnost Udruge odvija se na tri lokacije:

1. Palmotićeva 31, župne prostorije, gdje se održavaju tjedni sastanci članova i sv. misa, jednom mjesečno;
2. IV. Stara Peščenica 3, prostorije koje je Udruga dobila na korištenje od Grada Zagreba za tajništvo, savjetovalište i druge potrebe Udruge, i
3. Račkoga 8, suteren, u vlasništvu Udruge, gdje se nalazi praonica rublja.

Programske aktivnosti su sufinacirane iz gradskog i državnog proračuna (putem natječaja), dobrovoljnih priloga građana i tvrtki.

Program rada Katoličke udruge "Kap dobrote" kroz volonterstvo

I. Obilazak i pomoć bolesnim, napuštenim i siromašnim osobama

U ovu djelatnost uključeno je 126 volontera. Oni obilaze i pomažu 97 starijih osoba u njihovim domovima. Pored riječi utjehe, pružaju im i određene usluge: odvode ih na pregled liječnicima, prate na pregled u bolnicu, nabavljaju potrebne lijekove i drugi sanitetski materijal, nabavljaju živežne namirnice po želji korisnika, plaćaju im račune, obavljaju sitne kućanske poslove, donose rublje na pranje, prate ih na sv. Misu, groblja te obavljaju i druge poslove. Članovi Udruge, liječnici raznih specijalnosti, posjećuju teže bolesne i nepokretne starije osobe te u suradnji s liječnicima opće prakse organiziraju potrebnu zdravstvenu njegu. Članovi Udruge, tehnički tim, zanatlije raznih struka, pomažu korisnicima u održavanju njihovih stanova i raznim sitnim popravcima. Članovi sa posebnim smislom za kreativnost izrađuju čestitke, rad na svili i drugo, i tako oplemenjuju sebe, a ujedno je korisno drugima.

II. Ostale posjete članova Udruge

Članovi posjećuju i 51 osobu u Domovima za starije i nemoćne osobe u gradu Zagrebu, uglavnom na stacionarnim odjelima. To su osobe koje nemaju bliže obitelji ili koje je obitelj napustila. Dva puta godišnje posjećuju djecu u Bolnici za kronične dječje bolesti u Gornjoj Bistri. Pred velike katoličke blagdane obilaze bolesnike u Bolnici za osobe lišene slobode. U korizmi volonteri sudjeluju u *Socijalnom križnom putu*, koji se provodi u socijalnim

ustanovama posjećujući najsiromašnije. Prigodom božićnih i uskrsnih blagdana posjećuju se svi korisnici, bez obzira koji oblik pomoći im se pruža i na taj način ukazuje im se da nisu ostavljeni i zaboravljeni.

III. Ostale aktivnosti članova Udruge

Radovite aktivnost članova su: sastancima ponedjeljkom u 17 sati, na kojima se razmjenjuju tekuće obavijesti i dogovaraju aktivnosti za slijedeći tjedan, tijekom sastanka potiče se volontere na razgovor, tražeći izvješća sa terena i na taj način pratimo njihov rad na dobrobit onih koje posjećuju. Koordinacijom volontera i korisnika pruža se podrška i sigurnost u dobro koje čine i stvara čvršća vezu između samih članova. Također velika većina aktivnih članova rado sudjeluje na duhovnim obnovama, stručnim putovanjima i hodočašćima. Već devetu godinu organizira se devetnica povodom međunarodnog Dana bolesnika, 11. veljače. Članovi, devet večeri uzastopce, u zagrebačkim župama mole s domaćinima sa nakanom unapređenja i poticanja karitativnog rada i upoznavanja javnosti sa problematikom starijih, bolesnih i nemoćnih osoba. Udruga surađuje s mnogim katoličkim i srodnim udrugama na čijim skupovima aktivno sudjeluju njeni volonteri. Posebno treba usku suradnju sa *Zakladom biskup Josip Lang*. Povezani u duhu preko p. Antun Cveka suradnja se provodi u djela.

Naši rezultati su dobrota, a dobrima je dobrota nagrada

Članovi Udruge, volonteri svojim radom i zalaganjem, posjećivanjem starih, bolesnih, nemoćnih i osamljenih osoba u njihovim domovima pomažu da svoju starost u svojim domovima žive kvalitetnije i zadovoljnije. Teško ekonomsko stanje svakodnevno povećava broj potrebnih, što predstavlja teškoće u radu Udruge, koja unatoč većem zalaganju volontera, bez većih materijalnih sredstava ne može zadovoljiti sve potrebe, ponekad osjećamo da smo samo kap u moru potreba. Solidarnost se ne smije ograničiti na nekoliko tjedana u godini, odnosno samo na božićno vrijeme već se treba proširiti i postati dio življenja svih, a posebno kršćana jer kršćanstva nema bez pomoći drugome. Potrebe su velike, samo u gradu Zagrebu, prema statističkim podacima je 16% starijih od 65 godina života. Mnoge obitelji, i uz najbolju volju, nisu u mogućnosti ispuniti svoju zadaću spram svojih starijih i oni su prepušteni sami sebi. Zato bi bilo dobro da tu ulogu preuzimaju raz-

ne udruge i ustanove koje u Crkvi djeluju na socijalnom području, njegujući volonterstvo i služeći potrebnima, kao što čini ova Udruga.

Razvojem raznih servisa i ugovorenim dugoročnim programima u skrbi za osobe starije životne dobi, Udruga će moći sustavno pomagati one najugroženije, također kroz tisak i druge medije nastoji se ukazati na teško stanje starijih osoba.

Razvoj volonterstva i humanitarnog djelovanja

Tijekom četrnaestogodišnjeg rada "Kapi dobrote" uočen je problem uključivanja volontera, koji žele svjedočiti svoju ljubav prema bližnjem. Problem je sve veći zbog otuđenosti, lošeg materijalnog stanja ljudi koji žele pomagati, a često i njima samima je pomoć potrebna. U proteklom razdoblju fluktuacija članstva volontera je bila visoka, mnogi su pokušali volontirati i odustali (neki zbog bolesti, starosti, zbog neispunjenih očekivanja ili dr. razloga). Zahvaljujući snažnom motivu koji vjernike potiče na svjedočenje činjenja dobra ljubavlju prema bližnjemu, uvijek se javljaju novi članovi, pa se broj aktivnih volontera održava oko spomenutih brojki. Kao doprinos razvoju volonterstva Udruga je prišla sistematskom odgajanju djece, mladeži i odraslih, sa svrhom razvijanja plemenitih osjećaja i pozitivnih stavova prema bližnjima u potrebi, posebno starijima, bolesnima i napuštenima.

Ovaj program predviđa dodatnu edukaciju na dvije razine:

1. *razvoj volonterstva i humanitarnog djelovanja za djecu i mladež:*
   Ovim programom je predviđeno senzibilizirati djecu i mlade spram starijih osoba, kroz humanitarno-kreativni rad odgajati ih i pružiti im mogućnost da pomažu ljudima u potrebi. Takvim djelovanjem djeca i mladi će se osjećati korisnima i realnije će promatrati svijet u kojem žive, ali i sami sebe. Program se realizira u 10 karitativnih grupa u osnovnim i srednjim školama, župnim zajednicama te u jednoj studentskoj grupi. U tu svrhu izdane su brošure *Moja Kap 1* i *Moja Kap* 2. Ovaj program je ocijenjen sa strane stručnjaka vrlo dobar i poticajan.

2. *razvoj volonterstva i humanitarnog djelovanja za odrasle:*
   Kao poticaj uključivanja volontera u rad Udruge izdaju se godišnje dva broja biltena *Kapi dobrote* u 1500 primjeraka, u kojem se obav-

ieštava o radu Udruge, a člancima se potiče čitaoce da sami započnu ili unaprijede svoj volonterski rad. Devetnicom za Dan bolesnika, 11. veljače, u zagrebačkim župama, sa okupljenim župljanima izmjenjuju se iskustva, razvija suradnja i jedni druge potiču na djelotvornu ljubav. Prikazom rada Udruge kroz sudjelovanje u raznim medijima također se propagira volontersko i humanitarno djelovanje. Ovaj program, razvoj volonterstva i humanitarnog djelovanja odraslih, osigurava Udruzi kontinuirano djelovanje. Samo humanost i ljubav mogu ublažiti mnoge nepravde koje nas okružuju, a plan se Udruge može ostvariti uz Božju pomoć.

Položaj osoba starije životne dobi

Položaj osoba starije životne dobi, sadašnjeg trenutka, dosta je težak. Stoga se mora intenzivnije raditi na podizanju kvalitete življenja, humanijih odnosa i međusobne solidarnosti. Starost sa sobom donosi i bolesti. Većina bolesnika u starijoj životnoj dobi boluje od kroničnih bolesti, tako su oni zaokupljeni svojom bolešću, nemoći i strahom, jer često ne mogu očekivati pomoć od svojih bližnjih. Zato se Udruga zalaže za razvoj izvaninstitucionalne skrbi, tj. stvaranje "mreže" za pomoć osobama starije životne dobi i nadamo se boljitku.

Kako osobe starije životne dobi učiniti sretnim

- Ne dopustite da osjete da su Vam teret.
- Dobro se skrbite o njima, ostarjet će s manje poteškoća.
- Upoznajte ih sa njihovim pravima.
- Posjećujte ih bez žurbe.
- Slušajte ih strpljivo.
- Budite ljubazni.
- Omogućite im korištenje potrebnih ortopedskih pomagala.
- Dopustite im što dulji ostanak u njhovu domu.
- Njegujte njihove kontakte s obitelji i s prijateljima.
- Pustite ih da uživaju u slobodnom vremenu i razonodi.

Zahvaljujemo Samostanu Družbe Isusove na podršci i korištenju prostorija za naše redovne sastanke. Također, zahvaljujemo čelnim ljudima Pog-

lavarstvo našega grada na dodjeli prostorija za rad udruge. Bez njihove podrške ne bi mogli činiti to što činimo. Na kraju, zahvaljujemo svima koji su svojim radom i svojom nazočnošću na bilo koji način sudjelovali i pripomogli napretku udruge. Bog im obilno uzvratio. Hvala!

s. Ruža Andlar

Psihosocijalni i duhovni vidik umiranja

Smrt možemo promatrati s različitih vidika:
- biološki
- psihološki
- sociološki
- teološki
- filozofski
- etički
- kulturno-kritički

Što je palijativna skrb?

Palijativni pristup smrti u svojoj praksi, palijativnoj skrbi, integrira svaki od gore navedenih vidika. To je pristup kojim se bolesnicima suočenim sa smrtonosnom bolešću i njihovim obiteljima unapređuje kvaliteta života, što se čini: sprečavanjem i olakšavanjem simptoma sredstvima ranog otkrivanja, procjene i liječenja boli, olakšavanjem psihičkih, psihosocijalnih problema i duhovnih problema (*Svjetska zdravstvena organizacija,* 2002). Razvoj palijativne skrbi započinje 50-tih godina 20. st., bila je to reakcija na proces otuđivanja umiranja koje se udaljilo iz kuća i obiteljske atmosfere i postao neuspjeli događaj liječnika i pacijenta.

Biskup Lang koji je živio i djelovao prije modernog razvoja palijativne skrbi i sam je u svom pastoralnom radu s ljudima uviđao njihove mnogostruke potrebe i sve ih nastojao uvažiti. Tako čitamo iz knjige *Naš veliki Lang* u kojoj je opisano i njegovo djelovanje kao duhovnika u Bolnici sestara milosrdnica u Zagrebu.

"Bolesnicima se sav posvetio. Bio je njihov pravi anđeo tješitelj. Neki su htjeli da se nad njima moli, neki su tražili savjeta, neki ispovijed, neki bolesničko pomazanje, stotinu raznih usluga... nosio je pojedinim bolesnicima štogod jela, voća..." (str. 32.)

Tu ga upoznajemo kao osobu koja čovjeku pristupa cjelovito – holistički. Nije se zadovoljio da ih samo ispovijedi ili da im podijeli bolesničko pomazanje, nego se zanimao za njihovo zdravstveno i opće dobro. Briga za umiruće do druge polovice 20. st. uglavnom se pružala kod kuće. U drugoj polovici 20. st. njega bolesnika pružana od obitelji i susjeda prebačena je na profesionalce. Na taj je način proces smrti (umiranja) uklonjen od svakodnevnog vjerskog, socijalnog i kulturnog zbivanja. Takvo umiranje postalo je privlačno za kulturu koja se boji smrti. U bolnicama je umiranje izolirano od moralnih i socijalnih elemenata. Posjete od sat vremena ili nekoliko više ukradenih sati, i to samo najbližih osoba, u točno određeno vrijeme, ne mogu bolesniku pružiti utjehu; onu željenu i očekivanu koju bi mogli svakodnevni socijalni kontakti. Razgovarati o raznim dilemama glede pojedinih beskorisnih tretmana i pregleda nitko ne želi. Stoga, umiranje u bolnici postaje tehnički proces koji je profesionalno i birokratski kontroliran. Izgubivši svoje značenje, u modernom kontekstu, smrt je postala i osobni i profesionalni neuspjeh. Zbog toga je i razgovor o smrti i umiranju prestao.

Ima li umirući potrebu razgovarati o umiranju i smrti?

"Tko nas sluša u čitavom svijetu? Ovdje sam – to sam ja u mojoj golotinji, s mojim ranama, moja tajna tuga, moj očaj, more razočaranje, moja bol koju ne mogu izraziti, moja panika, moja napuštenost... Oh, slušaj me jedan dan, jedan sat, jedan čas, dok ne izdahnem u mojoj strašnoj divljini, mojoj samotnoj tišini. Oh Bože, zar nikoga nema tko bi slušao?"

Tako je davno zapisao poznati filozof Seneka. I danas, mnogi kojima je dijagnosticirana neizlječiva bolest, razmišljaju o svojoj smrti i željeli bi svoje strahove i pitanja podijeliti s najbližima. No često, kad započnu razgovor, obitelj misli da mora pričati nešto pozitivno, izbjegava takve razgovore, okreće ih na šalu ili drugu temu, a bolesnik ostane osamljen poput filozofa koji kaže: "Zar nema nikoga tko bi slušao?"

Potrebe umirućeg čovjeka su različite, izviru iz područja života koja oblikuju njegovu osobnost, a to su: tjelesnost, socijalno okruženje, njegove društvene veze, rad i djelovanje, materijalna sigurnost i posjedovanje, te osobne vrijednosti, religija i duhovnost. U pristupu umirućem trebamo: otkriti koje promjene bolest donosi, koje su promjene u životu osobe nastale zbog bolesti i tko osobu trenutno podržava i za nju brine, razumjeti emocionalnu i psihološku reakciju bolesnika i obitelji u odnosu na bolest, te koje

posljedice zbog toga možemo očekivati, identificirati poslove i međusobne odnose koji nisu dovršeni, razumjeti vrednote, vjerovanja do kojih osoba drži, doznati kako osoba vidi svoju bolest u odnosu na Boga, je li to za njega kazna i otkriti kako se osoba u prošlosti nosila sa trenucima krize i kriznim razdobljima. Iz navedenoga, vidljivo nam je koliko toga trebamo imati u vidu dok nastojimo iz svoje profesionalne uloge ili osobnog odnosa pomoći ili biti podrška umirućem na putu prema vječnosti. Dr. Robert Buckman u svojoj knjizi *Ne znam što reći* kaže:

"Suočen s prijetnjom smrti, čovjek mora proći put od razmišljanja o sebi kao zdravoj osobi do razmišljanja o sebi kao osobi koja umire. Neovisno o tome kako se bolesnik osjeća u trenutku postavljanja dijagnoze, mora se suočiti s prijetnjom bliskog kraja i to ne kao s idejom ili nečim što se događa drugim ljudima nego kao s vjerojatnošću ili izvjesnošću."

To razdoblje on naziva prijelazno razdoblje i dijeli ga u tri stadija: početni stadij (kada se osoba sučeljava s prijetnjom smrti), stadij bolesti (kada se s tjelesnim propadanjem mijenja življenje i bolovanje) i posljednji stadij (kada se bolesnik suočava sa smrću). Suočavanje sa smrću koje traje od postavljanja dijagnoze, pa sve do kraja, izaziva različite emocije. One se javljaju različito kod različitih osoba. Mogu biti prikrivene, trajati nekoliko trenutaka, sati, dana ili tjedana. Važno ih je prepoznati i dopustiti da ih bolesnik sam prepozna i izrazi. U samom trenutku postavljanja dijagnoze postoji mogućnost da bolesnik dođe u stanje šoka. On može biti kratkotrajan ili može trajati do samog kraja. Različite osobe izrazit će ga na različite načine: od obamrlosti do potpune klonulosti, do otežanog pamćenja i gubitka koncentracije. Nakon toga osoba može ući u poricanje. Poricanje je sukob između znanja i vjerovanja. Znam da se to događa i znam da su nalazi loši, no uporno idem k liječniku i pitam ga što to piše i što to znači. Zbog poricanja koje može biti tako snažno da će bolesnik uporno govoriti kako mu liječnik nije ništa rekao, a koje se javlja kao jedan od obrambenih mehanizama koji štiti osobu od prevelike boli, postavlja se pitanje treba li bolesnik uopće znati istinu? Razmišljanja su različita i kreću se od onih koji misle da je apsolutno nužno bolesniku reći svu istinu, pa do onih koji apsolutno odbijaju reći istinu. Potrebno je prosuditi kako i kada reći istinu. Gnjev je također emocija koju umirući doživljava u toku svoga sučeljavanja sa smrću. Osoba može biti gnjevna na svijet, na sudbinu ili na osobe koje mu pomažu. Strah je normalna reakcija na sve što je nepoznato. Često možemo naići na bolesnika koji se ponaša kao da se ništa ne boji, a u rezgovoru negira bilo kakav strah. Razlog može biti i to što smo odgojeni tako da se bojimo bojati. Strahovi su

individualni i kod svake su osobe različiti. Neki od strahova umiruće osobe: strah od simptoma bolesti, strah od tereta drugima, strahovi vezani uz tjelesnu bol, egzistencijalni strahovi, duhovni strahovi i praktični strahovi.

Nada je sastavni dio života pa tako i života u umiranju. Dobro je podržavati nadu bolesnika, no svakako ne lažnu nadu. Lažne nade bolesniku su beskorisne. Očaj dolazi i prolazi ciklički, nitko ne zna zašto se to događa. Normalan je proces prilagodbe, depresija ili loše raspoloženje. Važno je prepoznati je li to tuga koja se javlja zbog žalovanja poradi skorog rastanka ili pak depresija koju treba liječiti. Krivnja proizlazi iz ideje o osobnoj odgovornosti kojoj je posljedica kazna. Važno je pomoći osobi koja boluje kako bi izrazila svoj osjećaj krivnje. Ona se često odnosi i na osobni odnos s Bogom. Često nas neke slike o Bogu kao sucu, koje nosimo još iz djetinjstva, mogu opteretiti na takav način da svoju bolest vidimo jedino kao Božju kaznu za sve što smo počinili. Tada strah od smrti i umiranje može biti težak jer nas čeka Bog koji će nas kazniti.

Uloga vjere

"Ja znadem dobro: moj izbavitelj živi i posljednji će on nad zemljom ustati. A kad se probudim sebi će me dići: iz svoje ću puti tad vidjeti Boga" (Job 19, 25-26). Job, a i mnogi drugi tekstovi iz Biblije, jasno nam govore o ulozi vjere u patnji i umiranju. Važno je ovdje napomenuti da, unatoč tome što osoba vjeruje, nije pošteđena većine od gore navedenih osjećaja. Duhovnu pomoć osobi koja umire može pružiti osoba koja je duhovno i psihološki zrela i koja je uspjela uspostaviti dobar odnos s umirućim. Osobe koje pružaju duhovnu pomoć i same moraju odgovoriti na neka pitanja: Dragi Bože, zašto ja? Što je za mene molitva i kakvu ulogu ima u mom životu? Mogu li prepoznati *dobru teologiju* (Bog me voli) od *loše teologije* (Bog me kažnjava)? Kako se ponašam prema onima koji se razlikuju u vjerovanju od mene? Potrebno je biti obziran, poštivati bolesnikov izbor, jednostavan i zatražiti pomoć ako zatreba i ako bolesnik to želi, ne treba se bojati o tome razgovarati.

Zaključak

Psihosocijalni i duhovni pristup umiranja je sastavni i neodvojivi dio holističkog pristupa smrti koji gleda cjelovitog čovjeka i ima za cilj poboljšati

kvalitetu života do trenutka smrti sa ciljem *dobre smrti*, što znači da je osoba koja umire pomirena sama sa sobom, svojom okolinom i Bogom. Palijativni pristup, palijativna skrb: otvara i pruža mogućnost svećeniku ili osobi osposobljenoj za duhovno vodstvo i praćenje timsku suradnju sa interdisciplinarnim timom u brizi za umirućeg, te stavlja pred nas zadatak razvijanja i organiziranja pastorala umirućeg koji uz sakramentalnu brigu uključuje i osobu koja će uz umirućeg imati vremena i pratiti ga u njegovim duhovnim potrebama do kraja. Riječima biskupa Langa:

> "Ta je služba teška, kad čovjek hoće da ne samo sakramente umirućih podijeli nego i umiruće pomaže na samom teškom koraku u vječnost. No takve se žrtve i lijepo nagrađuju onom neiskazanom radošću kad se pouzdajmo da smo dušu zaista otpratili u sretnu vječnost."
> (*Naš veliki Lang* str. 32.).

prof. dr. Drago Droždjek i suradnici

Model volonterske, zdravstvene i psihosocijalne skrbi o starijim osobama u lokalnoj zajednici

U cjelokupnoj zdravstvenoj i psihosocijalnoj skrbi za starije ljude osnovni je cilj socijalna reintegracija starije osobe u zajednici gdje živi, što prvenstveno znači kvalitetnije življenje. Glavna poruka o skrbi za starije ljude mora stoga biti: Ne dodavati više godina životu već prvenstveno više života godinama! Taj cilj postiže se i provedbom zdravstvenih mjera primarne, sekundarne i tercijarne prevencije kojima se sprječava ili barem usporava tijek kronično-degenerativnih procesa. Naglasak ne smije biti samo na sprječavanju pojave bolesti, već i na postizanju socijalne, psihološke i ekološke ravnoteže koja omogućuje aktivan život u starijoj dobi.

Primarna prevencija uključuje mjere koje onemogućuju pojavu bolesti (npr. cijepljenje protiv gripe i penumokoknim cjepivom protiv upale pluća). Isto tako bolest se sprječava kontrolom loših običaja i navika koje u velikoj mjeri doprinose pojavi bolesti, a to su: pušenje, neumjerenost u jelu i piću, pretilost, nedostatna fizička aktivnost, neprimjenjivanje tehnika za suzbijanje stresa itd. Preventivne mjere treba provoditi i u okviru zdravstvenog odgoja te savjetovanja o prevenciji bolesti.

Sekundarna prevencija je sprječavanje prekasnog utvrđivanja bolesti (detekcija i skrining asimptomatskih preventabilnih stanja), ali i sprječavanje lošeg liječenja, uključivši i birgu o pridržavanja režima liječenja, osobito kod kroničnih bolesti).

Tercijarna prevencija odgađa nastup invalidnosti (naročito rehabilitacijom) i ovisnosti o tuđoj pomoći u cilju što duljeg održavanja preostalih funkcija organizma i što bolje integracije starije osobe u socijalnu okolinu. Treba naglasiti da većina preventivnih mjera traži timski rad i partnerstvo s korisnicima usluga.

Raznovrsnost i opseg medicinskih i zdravstvenih zadataka i aktivnosti rapidno raste i s brojem kroničnih bolesti sve težih oblika kod sve starije po-

pulacije (svaki odrasli građanin ima ih 4 do 6). Kako se sav taj golemi posao ne može više apsolvirati isključivo na profesionalnoj osnovi, to je Svjetska zdravstvena organizacija zatražila da i svi građani moraju što izravnije sudjelovati u borbi za očuvanje svoga zdravlja, što je u nas prihvaćeno i ugrađeno u zakonske i druge propise.

Naši stariji građani nisu homogena skupina stanovništva, stoga ih, prema njihovim obilježjima i potrebama, možemo podijeliti u tri temeljne skupine: starije osobe sposobne za samostalni život u vlastitom domu, starije osobe kojima je potrebna privremena ili trajna društvena potpora za samostalni život u svom domu i starije osobe kojima treba trajni institucionalizirani oblik skrbi.

Od 80 do 85% starijih ljudi (prva skupina) ima očuvane fizičke i psihičke funkcije i takvi su dobro integrirani u svoju socijalnu sredinu. Za ovu skupinu naših građana valja provoditi mjere zadravstvene zaštite, na razini primarne i sekundarne prevencije. Došlo je, dakle, vrijeme da na drugačiji način, daleko više nego ranije razvijemo nove oblike suradnje između zdravstva i naših građana u borbi za očuvanje zdravlja, s posebnim naglaskom na kvantitetu.

Opisat ćemo samo neke od mogućnosti sekundarne prevencije koja se danas može provoditi. Tako npr. sekundarna prevencija povišenoga krvnog tlaka uključuje pravodobno otkrivanje osoba s povišenim tlakom i njihovo odgovarajuće liječenje. U tom cilju nužno je provoditi kontrolu tlaka u svim zdravstvenim ustanovama svima osobama koje tamo dolaze bez obzira na razlog posjete. Treba težiti osnivanju samozaštitnih jedinica – klubova hipertoničara te klubova za druge kronične bolesti (npr. za dijabetičare i druge bolesti). Tako i rano otkrivanje raka dojke tj. pravodobna dijagnoza spašava život žene. Uza samopregled dojke barem jednom na mjesec stručnjaci preporučuju da svaka žena nakon 25. godine jednom na godinu obavi ultrazvučni pregled, a prvu mamografiju nakon 40. godine. Rak dojke najčešći je maligni tumor žena, a rizik obolijevanja povećava se starošću. Žene najčešće obolijevaju između 55. i 70. godine – čak je 75% oboljelih žena starijih od 50 godina. Redoviti pak ginekološki pregledi žena uz uzimanje papanicolaou-testa od najveće je važnosti u sekundarnoj prevenciji raka vrata maternice. Ako se pojavi nepravilno krvaranje u menopauzi treba isključiti malignu bolest. Za rano otkrivanje raka debeloga crijeva u osoba bez simptoma i s prosječnim rizikom potrebno je učiniti digitorektalni pregled jednom godišnje nakon četrdesete godine života, a poslije pedesete godine i testiranje okultnog krvarenja. Za osobe s posebnim rizikom predlaže se i sigmoidos-

kopski pregled svakih nekoliko godina. Kod osoba koje su češće izložene suncu i onima koje imaju pozitivnu obiteljsku anamnezu na zloćudne tumore kože, potrebno je sustavno vršiti preglede kože tijela. Pretrage kolesterola i glukoze u krvi, rana detekcija osteoporoze i dr., te pregled vida i sluha, također ulaze u kalendar zaštitnih mjera starije populacije. Pregledi ultrazvukom isto mogu znatno pomoći u ranom otkrivanju bolesti. Molekularna biologija u razvoju genskih markera za pojedine bolesti omogućit će rano otkrivanje skupina osoba s povećanim rizikom.

Potrebe druge skupine starijih ljudi kojima je nužna potpora za samostalni život u vlastitom domu, mnogo su veće. U najnepovoljnijem su položaju u ovoj skupini starijih ljudi koji žive potpuno sami ili u staračkim kućanstvima. Ovu bi skupinu starijih ljudi valjalo što bolje integrirati u njihovu socijalnu sredinu i osigurati im povremenu ili stalnu društvenu potporu. U odnosu na psihofizičke mogućnosti starijih osoba potrebno je razvijati sustav pomoći primjeren njihovim teškoćama:

1. Poboljšati i održavati uvjete kvalitete stanovanja

Teškoće nastaju kod onih osoba koje žive same, na visokim katovima bez dizala ili koje nemaju dovoljno sredstava za plaćanje režija i sl. Jedno od rješenja mogla bi biti i zamjena stana za odgovarajući njihovoj dobi i zdravstvenom stanju.

2. Unaprijediti pomoć u kući

Usluge pomoći u kući, osim članova obitelji, susjeda i prijatelja (dragovoljci), mogle bi pružati i razne privatne agencije. Kvaliteta življenja starijih ljudi bila bi znatno bolja kada bi se ovakva pomoć, uz podršku društva i obitelji, učinila još dostupnijom.

3. Povećati oblike pomoći u prehrani

Najčešći su oblici ove pomoći prehrana u pučkim kuhinjama i dostava u kuću pripremljene hrane ili namirnica. Naši ispitanici su npr. isticali teškoće koje nastaju kad je u pitanju dijetalna prehrana. Unapređenjem ovakvih servisa pomoglo bi se osobama lošijeg materijalnog stanja i onima koji zbog fizičke nemoći ne mogu nabavljati i pripremati hranu. Dostave hrane ili namirnica u kuću mogli bi uspješno obavljati i *umirovljenici – umirovljenicima,* kao i mladi starima.

4. Koristiti nove oblike pomoći u komunikaciji s okolinom:

U brojnim i sada nedostatno korištenim društvima (klubovima), organiziranom rekreacijom, organiziranom uspostavom telefonskih komunikacija s potrebitima, organiziranim posjetima prijatelja, organiziranom dobrosusjedskom pomoći i pokretom *starijih za starije* i osnivanjem ustanova za dnevni boravak i većom dostupnosti domova za starije osobe i dr.

Danas postoje i brojne tehnološke mogućnosti koje olakšavaju međusobnu komunikaciju liječnika s pacijentom i obrnuto. U svijetu se razvijaju informacijski i telemedicinski sustav podržani računalnim mrežama koji približavaju starijim ljudima kako zdravstenu službu tako i druge institucije. Među ostalima, postoji i sustav za alarm koji, uz pomoć telefona i računala, omogućuje obavještavanje u slučaju incidentnoga stanja i upozorava na propisane vremenske razmake uzimanja terapije i dr. Komunikacija s liječnikom dobiva nove dimenzije elektronskom poštom u prijenosu i izmjeni pisanih dokumenata, nalaza, slika i sl. Nove mogućnosti nastale su razvojem interneta, pa se npr. na web-stranicama mogu naći sadržaji o problemima zdravlja, upute o prevenciji i liječenju bolesti, o zdravstvenom odgoju i drugom.

Za ovu skupinu starijih ljudi, oko 10 do 15% njih (tzv. druga skupina), prijeko je potrebno osigurati zdravstvenu zaštitu i u njihovu domu (kućno liječenje, njegu i rehabilitaciju). S obzirom na tijek bolesti i utvrđenu funkcionalnu sposobnost bolesnika kućno liječenje može biti primarno (bez prethodnog boravka u bolnici), sekundarno (nakon boravka u bolnici) ili povremeno (kraće vrijeme) ili stalno (dok traje bolest, sve do smrti).

Liječenje, njega i rehabilitacija starije bolesne osobe u njezinu domu integralni je dio primarne zdravstvene zaštite i kao takav mora biti sastavni dio djelatnosti tima obiteljske medicine. Međutim u svakodnevnom provođenju liječenja u kući liječnik – voditelj tima obiteljske medicine nailazi na mnoge probleme: od nedostatka okvirnih stručnih kriterija za provođenje odgovarajućih zdravstenih usluga i nedostatka educiranih zdravstvenih djelatnika do nemogućnosti stručne suradnje sa specijalističkim i stacionarnim ustanovama. Taj rad još uvijek nije stručno priznat i odgovarajuće vrednovan. U provedbi takvoga vida liječenja treba koristiti medicinske, socijalne, psihosocijalne i ekonomske metode i postupke ovisno o prirodi bolesti, obiteljskim prilikama, stambenim uvjetima i okolini bolesnika. Ono se oranizira u ekipnom radu (liječnik, medicinska sestra, njegovateljica, socijalni radnik). U slučaju potrebe u tim se uključuju i drugi zdravstveni djelat-

nici: fizioterapeuti, laboranti, specijalisti-konzultanti i dr. Sastavni dio ovakvoga liječenja svakako je i njega i pomoć u kući. Nju mogu provoditi ukućani sami ili susjedi te pomoćni djelatnici u zdravstvu (kućna geronto-domaćica i njegovateljica). Na žalost, još uvijek nema jasno definiranih programa, standarda i normativa poslova za zdravstvenu njegu u kući bolesnika prema medicinskoj indikaciji, stoga ih je prijeko potrebno izraditi, prihvatiti i dosljedno provoditi. Treba također uskladiti kadrovske standarde i normative ne samo s brojem zastupljenosti starijih osiguranika nego i sa zastupljenošću njihovih bolesti te različitih funkcionalnih sposobnosti. U skladu sa *Zakonom o zdravstvenoj zaštiti* potrebno je specificirati zdravstvene mjere koje su nužne određenim kategorijama bolesnih starijih ljudi – npr. palijativna skrb i zdravstvena njega u kući. Kako se radi o specifičnosti liječenja i rehabilitaciji gerijatrijskih bolesnika, potrebna je kontinuirana edukacija, prvenstveno obiteljskih liječnika. Ovakvu edukaciju, kao jednu od svojih djelatnosti, provodi Centar za gerontologiju Zavoda za javno zdravstvo grada Zagreba (*Gerontološke tribine* od 1985. godine do danas). Inače osnovna djelatnost ovoga Centra je praćenje, utvrđivanje i proučavanje zdravstvenih potreba starijih ljudi u svrhu izrade programa zdravstvenih mjera za osobe ove dobi. Osim zagrebačkoga ovakvu djelatnost provode i splitski i riječki zavodi za javno zdravstvo. U cilju humanijeg pristupa pomoći našim starijim sugrađanima, uz značajno povećanje kvalitete sadržaja života, Ured za zdravstvo i socijalnu skrb i Centar za gerontologiju Zavoda za javno zdravstvo grada Zagreba – Referentni centar Ministarstva zdravstva Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih ljudi, osnovali su 1. kolovoza 2004. godine gerontološke centre pri domovima za stare i nemoćne. Ako je zbog privremene nesposobnosti nemoguće provoditi skrb o starijim ljudima u njihovom domu, treba im osigurati smještaj u jedinicama za njegu starijih i oboljelih osoba gdje bi boravili do osposobljavanja za samostalni život. Ove jedinice mogle bi se organizirati u okviru postojećih bolnica ili domova umirovljenika.

Za oko 3 do 4% osoba starije dobi (treća skupina) koje zbog nemoći nisu u mogućnosti živjeti same, prijeko je potrebno osigurati trajnu skrb u domovima za starije osobe. Međutim treba naglasiti da se svima objektivno potrebitima ne može osigurati dom umirovljenika, stoga bi dobra kompenzacija za dom mogla biti i dostupna otvorena socijalna zaštita ako ne postoje dobri ili dovoljno dobri odnosi između starije osobe i djece, odnosno drugih članova bliže obitelji.

I na kraju ovog izlaganja treba istaknuti i vrlo uspješan primjer

pružanja cjelovite volonterske skrbi, kao što je to bila volonterska skrb za gospodina N.N., samca, koji je bio na kućnoj volonterskoj skrbi i njezi zbog stanja nakon operacija karcinoma bubrega i crijeva te metastaza karcinoma u jetri. Naime, pater Cvek je svojim autoritetom i stalnim prisustvom u timu volontera *Kapi dobrote* okupio i profesionalne zdravstvene volontere koji su pod vodstvom koordinatora djelovali homogeno i svrsishodno. U aktivnostima oko brige za rješavanje svih tegoba bolesnika uključeni su bili obiteljski liječnik, liječnik volonter SUH.-a, te specijalisti bolnica i poliklinika, stručnjak za palijativnu skrb, medicinske sestre i fizioterapeut. Osim njih pomoć i njegu u kući pružale su mu i volonterke Kapi dobrote tijekom cijelog dana, pa i noći, zbog njegovog iznimno tečkog zdravstvenog stanja. Pored pomoći u održavanju osobne higijene, one su održavale kako higijenu postelje, tako i čistoću stana. Donosile su i gotove obroke iz domova umirovljenika, a i pripremale hranu u stanu. Medicinske sestre su uz njegu provodile i terapiju po preporuci liječnika (davanje i.v. vitamina, glukoze i dr.). Kako čovjeku nije dostatna samo briga za fizički integritet i u ovom se slučaju mislilo i na duhovnu komponentu. Upravo u ovakvim teškim trenucima za pojedinca, treba se maksimalno založiti kako bi bile zadovoljene i njegove duhovne potrebe. Čovjeku je dovoljno da ne bude sam i da osjeti brigu i pažnju drugih ljudi, pa makar oni bili i nepoznati. Tako su gotovo uvijek kod pacijenta N.N. bile prisutne ne profesionalne volonterke, ali osobe s mnogo ljubavi za bližnjega. Pored molitve, one su mu bile i duhovna potpora u tim teškim trenucima. Ideja zajedništva i ljubavi za čovjeka u potrebi, ovoga je puta maksimalno realizirana radom obiteljskog liječnika, liječnika specijalista volontera SUH-a i liječnika specijalista u bolnicama, liječnika specijalista u palijativnoj skrbi i medicinskih sestara, te volontera obučenih za pružanje njege i pomoći u kući. U ovom radu nezaobilazna je bila stalna prisutnost patera Cveka. Osamljene i bolesne osobe uvijek mogu računati na dobrotu i ljubav upravo svih ovih volontera i profesionalaca koji su spremni pružati ovakvu volontersku cjelovitu brigu i skrb.

Ivan Novosel

Vjesnik biskupa Langa

Nadbiskupijsko bogoslovno sjemenište preuzelo je obvezu da će kroz list "Vjesnik biskupa Langa" promicati lik i djelo biskupa Langa, prvi puta 1971.godine, kada je izašao prvi broj *Vjesnika biskupa Langa,* do danas izdano je 107 brojeva, bilo kao dvobroja ili čak trobroja. Kao i sa svakim listom, tako je i sa ovim, tijekom povijesti bilo raznih problema, no, ipak se održao do danas. *Vjesnik biskupa Langa* se od početka promijenio: format lista i broj stranica, od 1971. do 1975. imao je svega 16 stranica, da bi se tijekom godina taj broj postupno povećavo od 28 pa čak do 44 stranice (1999. godine). Zadnje četiri godine taj se broj ipak stabilizirao na 32 stranice. Sa promjenom broja stranica u uskoj je povezanosti i promjena količine sadržaja. Na sadržaj lista su naravno utjecale potrebe, kao i mogućnosti Nadbiskupijskog bogoslovnog sjemeništa. Tako je list u početku, gotovo u potpunosti bio posvećen liku i djelu biskupa Langa, a tijekom razvoja sadržaj posvećen biskupu Langu polako se smanjivao. To nikako nije zbog nemarnosti bogoslovije, već zbog potreba za svojim listom koje su svakim danom bile sve veće, a možemo reći da još uvijek rastu, i koje su očito zahtijevale više prostora u listu.

Bogoslovi su uvijek s posebnim žarom pisali i uređivali stranice posvećene biskupu Langu. To je vidljivo iz mnogih članaka, a ovdje ću navesti samo neke. Tako bogoslovi o biskupu Langu u 32. broju iz 1982. godine pišu: "Nema smisla tajiti, prikrivati istinu. Bio je Lang svet čovjek, svetac. Oni koji su s njim živjeli, promatrali su ga od jutra do mraka, iz dana u dan, nisu mogli na njemu otkriti pogreške. Niti jedne." Mnogo je sličnih riječi pohvale napisano u prijašnjim brojevima lista. Od prvog broja ustalile su se rubrike kao što su: *Langov život,* u kojoj je u svakom broju opisano nekoliko svjedočanstava o životu biskupa, od djetinjstva pa sve do posljednja tri dana života, kada je ustanovljeno da biskup boluje od upale pluća, zbog čega je i preminuo; zatim rubrika pod nazivom *Duhovna ostavština,* u kojoj se pisalo o neizmjernom duhovnom bogatstvu koje je blagopokojni biskup Lang ostavio iza sebe, kao i o duhovnosti koju je zaista živio; imali smo i rubriku *Svjedočanstva,* gdje su mnogi Langovi istovremenici svjedočili o njegovu kultu,

od kardinala dr. Franje Šepera, pa do onih kojima je biskup Lang bio posebno privržen, siromašnih i bolesnih. Svi su oni, iako različitim pričama, svjedočili isto ono što su i bogoslovi o njemu napisali u jednom broju: "Lang je bio svet čovjek, anđeo u ljudskom obliku". Podijelit ću s vama još svjedočanstvo Jerka Bauera, nećaka nadbiskupa Bauera, koje je 1981. godine uredniku napisao: "Onih ratnih godina učinio je biskup Lang mojem ocu neprocjenjivu uslugu, jer mu je izmolio kod mjerodavnog komandanta oprost od poziva u vojsku tj. odlaska na ratište. On je to postigao velikom skromnošću i poniznošću i neočekivanim za ratne prilike, reklo bi se, naivnim argumentom: 'Što će biti od drage dječice, ako ostanu bez oca?' A nadbiskup svojim ugledom nije mogao za svoga brata postići oprost od vojske." Ovdje se vidi koliku je vjeru posjedovao Lang, nije se oslanajo ni na što drugo osim na Krista Isusa koji mu je u svemu bio uzor i čiji je bio nasljedovatelj. U starijim brojevima imali smo i rubriku pod nazivom *Uslišanja-zahvale-darovi* u kojoj su također izneseni mnogi primjeri primljene milosti po zagovoru biskupa Langa. Uvjeren sam da će tako i list, koji već više od trideset godina bilježi razna svjedočanstva o biskupu Langu, doprinijeti njegovoj beatifikaciji, te odmah mogu reći da je bogoslovija spremna sve stare listove, kao i ostalu građu iz arhiva koji posjeduje dati postulaturi kako bi pomogla u procesu beatifikacije.

Jedan od problema s kojim se *Vjesnik biskupa Langa* suočavao bilo je i samo uredništvo. Naime, uredništvo čine bogoslovi koji nakon završene formacije napuštaju bogosloviju i više ne mogu uređivati list, te se zbog toga uredništvo formira od novih bogoslova, kojima opet treba određeno vrijeme da se uhodaju. I tako svake druge ili najviše treće godine. Danas je gotovo nemoguće zamisliti župnu zajednicu koja nema svoj list, pa tako ni bogosloviju. Stoga mislim, da djelo biskupa Langa zaslužuje veću pozornost, pa možda čak i poseban list. Bogoslovija želi i dalje kroz svoj list pisati o biskupu Langu, ali ukoliko beatifikacija dođe u puni zamah, što ovisi isključivo o odluci nadležnih koji bi trebali što prije imenovati postulatora, trebat će više pozornosti posvetiti cijelom procesu, a to može samo netko tko će neprestano biti u tijeku. Bogoslovija nažalost to neće moći zbog konstantne promjene članova uredništva, kako samo već spomenuli. Moj prijedlog stoga jest, a ujedno i prijedlog poglavara Nadbiskupijskog bogoslovnog sjemeništa, da se imenuje netko tko će uređivati list biskupa Langa, u kojem će se biskupu Langu posvetiti sva zaslužena pozornost. Mi ćemo do formirnaja novog lista i dalje rado pisati o biskupu Langu u svom listu, i spremni smo mu posvetiti više pozornosti već u idućem broju koji bi trebao izaći prije Božića.

Na kraju, pokušat ću odgovoriti na pitanje koje je u 16. broju iz 1977. godine, tadašnjem predsjedniku postulature dr. Josipu Lachu postavio jedan čitatelj lista: "Kada će Lang biti proglašen blaženim?" Teško je dati precizan odgovor, no uvjeren sam da svatko od nas može dati svoj doprinos. To u prvom redu mogu učiniti biskupi, na koje i sada apeliramo da što prije imenuju postulatora koji bi vodio cijeli proces. A mi ostali možemo ponajprije moliti i ukoliko znamo svjedočanstvo, zagovor, uslišanje ili bilo što iz života biskupa Josipa Langa, javiti uredništvu *Vjesnika biskupa Langa,* koje će to vrlo rado objaviti u nekom od svojih narednih brojeva, te tako cijelokupnoj javnosti još više približiti *anđela u ljudskom obliku* biskupa Josipa Langa.

p. Mijo Nikić, SJ

Psihološko-duhovni profil biskupa Josipa Langa

Sažetak

U članku se analizira osobnost biskupa Josipa Langa i promatra njegova zrelost na tjelesnoj, emocionalnoj, društvenoj i duhovnoj razini osobnosti. Na svim spomenutim razinama Lang je pokazao veliki stupanj zrelosti. U drugom dijelu članka donesene su kreposti biskupa Josipa Langa, njegova vjera, nada i ljubav, te njegova poniznost i spremnost da strpljivo prihvati i nosi svoj križ. Doneseno je više primjera nesebične ljubavi i milosrđa dobrog i svetog pomoćnog zagrebačkog biskupa Josipa Langa.

1. Uvod

Opisati vjerodostojno nečiju osobnost na psihološko-duhovnoj razini, znači proniknuti u dušu dotične osobe, a to u potpunosti može samo Bog. Imajući na pameti ovu istinu, postaje jasno da će i ovaj moj pokušaj ocrtavanja ličnosti biskupa Josipa Langa, biti poprilično ograničen. Ono po čemu se najviše pamti ovaj Božji čovjek jest njegova velika vjera, te ljubav prema Bogu i ljubav prema siromasima, napuštenima, zaboravljenima koji su upravo u njemu nalazili utjehu i ohrabrenje. Kao visoko rangirani službenik Crkve i kao čovjek znanosti i kulture vraćao je dostojanstvo malenim i poniženim ljudima tako što je s njima razgovarao, pristupao im kao prijatelj i velikodušno im materijalno i duhovno pomagao. Jednom riječju, biskup Josip Lang bio je dobar čovjek i kao takvog i danas ga se sjećamo i Bogu zahvaljujemo što smo ga imali u svojoj Crkvi i svome narodu. Nadamo se da ćemo ga uskoro imati i na našim oltarima, što je svojom vjerom i dobrotom i zaslužio.

2. Josip Lang – zrela i integrirana ličnost

Izgrađena, a to znači zrela i integrirana ličnost je osoba koja ne zanemaruje, nego prihvaća i zrelo integrira sve razine svoje osobnosti, a to su: tjelesna, psihološka (emocionalna), socijalna i duhovna dimenzija ljudske osobnosti. Iz spisa i konkretnih djela ljubavi i milosrđa biskupa Langa, očito je da je on bio zrela i integrirana ličnost. Govorio je ljudima o Bogu, naviještao im je Kraljevstvo nebesko, ali se itekako brinuo da se oni dobro osjećaju i ovdje na zemlji. Gladne je hranio, žalosne tješio, osamljene posjećivao, bolesnicima ublaživao njihove jade i sve njih vodio Bogu, kojega je znao navijestiti kao dobrog i milosrdnog Oca koji ljubi svoju djecu.

Život i djela milosrđa svjedoče da se radi o velikanu duha, čovjeku velikog srca i jake vjere u Božju ljubav i providnost. Iako je proživljavao teške unutarnje krize, ipak je znao uz milost Božju sačuvati mir duše i prisebnost u svom djelovanju, što su sve oznake jakog karaktera i zrele i izgrađene ličnosti. U knjizi službenih izvješća o pitomcima u rimskom zavodu Germanicumu, uz ime Josipa Langa bilo je napisano: "Mladić izvanredno nevin, pobožan, čedan, nema na njemu ništa što bi bilo vrijedno prijekora".[1]

2.1. Zrela integracija tjelesne razine osobnosti

Čovjek kao osoba posjeduje četiri razine svoje osobnosti. To su: tjelesna, psihološka (afektivna), socijalna i duhovna. Zrelost neke osobe vidi se po uspješnosti integriranja spomenutih razina u svome cjelokupnom životu. Osoba je zrela u onoj mjeri u kojoj se da voditi od razumsko duhovne dimenzije svoje osobnosti ne zanemarujući ostale spomenute dimenzije. Zrelost osobe na tjelesnoj razini vidi se po tome koliko ona uspijeva imati u vlasti svoje tijelo, koliko je uspješna u kontroliranju nagonskih impulsa svoje naravi integrirajući ih u cjelokupnu svoju osobnost.

Biskup Josip Lang kao razborita osoba bio je svjestan činjenice kako je čovjek u sebi podijeljen, kako ga s jedne strane privlače vrijednosti i ideali, ali ga u isto vrijeme uznemiruju nagonske iracionalne sile prisutne u svakom čovjeku. Da bi mogao ostati čovjek, sačuvati svoj moralni integritet, čovjek mora imati kontrolu nad nagonskim silama u sebi. Biskup Lang je toga bio posve svjestan i zato je preporučivao i tražio od sebe, svojih bogoslo-

1 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, FTI, Zagreb, 1970., str. 87.

va i svećenika, kao i od vjernika da ozbiljno shvate Isusov savjet i opomenu: "Bdijte i molite da ne padnete u napast! Duh je spreman, ali je tijelo slabo" (Mt 26,41). U svojim pastoralnim pohodima i propovijedima biskup Lang je naglašavao potrebu molitve i bdjenja kako bismo ostali ljudi po Božjoj volji. On sam je u tome davao primjer vlastitog života. Redovito je činio dnevni ispit savjesti, vježbao se u sabranosti, cijenio i vježbao samokontrolu, te se odlučno borio protiv duhovne lijenosti i drugih neurednih sklonosti kojima smo podložni zbog ranjenosti istočnim grijehom. Sam biskup Lang je živio pokorničkim životom, a kao pravi pastir, više je na ovom polju tražio od sebe nego od svojih vjernika.

Ovdje treba napomenuti činjenicu kako je Josip Lang, još kao mladi bogoslov u Rimu u papinskom zavodu Germanicumu, gdje je boravio dok je studirao filozofiju i teologiju, pretjerivao u svojim pokorama i duhovnim vježbama. To je bio glavni razlog zašto je praktički otpušten iz toga zavoda, budući da mu je zdravlje bilo vrlo ugroženo, a približavao se čas njegova svcćeničkog ređenja. U otpusnom pismu, rektor zavoda je za Josipa Langa napisao: "Gospodin Josip Lang, klerik, živio je uzorno gotovo šest godina u ovom našem rimskom Germaničko-hunaričkom kolegiju. Prema svojim umnim sposobnostima i tjelesnim snagama veoma je marljivo i s lijepim uspjehom studirao filozofske i teološke nauke. Sada se pak vraća u domovinu da oporavi psihičke sile koje je previše napeo neumjerenim naprezanjem".[2] Ovaj čin Langovih poglavara pogodio je veoma mladog bogoslova, ali ga nije slomio. U domovini, točnije u svojoj rodnoj župi dobro se oporavio i samo mjesec dana nakon otpuštanja iz rimskog kolegija zaređen je za svećenika. Za razliku od onoga otpusnog pisma, u novom koje je došlo u Zagreb koji dan prije njegova ređenja pisalo je sljedeće: "Svjedočimo da je gospodin Josip Lang ovdje bio šest godina i da je od toga tri godine tako izvrsno studirao filozofske nauke te je zaslužio da bude uzdignut na čast doktorata; isto tako je tri godine na sveučilištu Gregoriani najmarljivije slušao teološke discipline; dogmu, moral, dušobrižništvo, crkvenu povijest i sveto govorništvo te je izvrsno položio ispite iz tih predmeta, a bio bi i ostale bez sumnje sjajno dovršio da ga nije spriječilo slabo zdravlje, pa se po savjetu liječnika i po našem savjetu morao vratiti u domovinu. U vjeri jak, bogoljuban, krepostan i pobožan, bio je i nama vazda vrlo drag i drugovima je dao mnogo primjera kreposti...".[3]

2 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, FTI, Zagreb, 1970., str., 81.
3 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, FTI, Zagreb, 1970., str., 87.

2.2. Afektivna zrelost Langove osobnosti

Afektivna zrelost je sposobnost osobe da svoje osjećaje i sve impulse emocionalne naravi ne potiskuje, da ih se ne boji, nego prihvati i razborito živi i izražava dajući se pri tome voditi svojim razumom koji poštuje istinu i želi živjeti objektivne vrednote ne zanemarujući zadovoljenje legitimnih emocionalnih potreba ljudske naravi. Afektivno zrela osoba je ona koja je uspjela na zreo način ujediniti svoju pamet i svoju srce. Drugim riječima, to je osoba koja ima mudro srce. Biblija na više mjesta svjedoči kako se istinski susret s Bogom događa u ljudskom srcu. Ukoliko je to srce čisto i Bogu poslušno, ono će susresti Boga i doživjeti mir koji samo Bog može dati. Ukoliko je nutrina čovjeka, odnosno njegovo srce sebično, oholo i tvrdoglavo, ono će biti najveća zapreka da se dogodi istinski susret s Bogom. Iz neobraćenoga srca, prema riječima samog Isusa, izvire sve zlo koje onečisti čovjeka: "Ono što izlazi iz čovjeka, to onečisti čovjeka" (Mk 7,20-23). Svoje srce čovjek može sakriti od drugih, ali nikada od Boga koji vidi ono što je u srcu (1Sam 16,7), koji dobro poznaje ljudsko srce (Dj 1,24), koji ga proniče i ispituje (Jer 11,20; Sir 42,18).

Na području ljudske afektivnosti događa se istinski susret ili ranjavanje druge osobe, grubo manipuliranje ili nesebična ljubav izražena kroz velikodušno služenje. Imajući na pameti takvu ulogu i značenje ljudske afektivnosti za cjelokupni život osobe, očito je da onaj koji želi u svom životu nešto veliko postići, mora najprije dozreti u svojoj afektivnosti. Kako se to događa? Jednostavno, a opet vrlo teško. Ono se ostvaruje kroz vlastito umiranje. Ono se postiže žrtvom i odricanjem koje je prihvaćeno u ljubavi i slobodi. Naime, jedino kroz odricanje od infantilnih, sebičnih želja (što se doživljava kao vlastito umiranje), osoba raste u svojoj sposobnosti da percipira i dotakne stvarnost onakvu kakva jest, drugim riječima, afektivno dozrijevanje koje se postiže kroz žrtvu i odricanje pomaže osobi da živi u istini, a to je ujedno najbolji način da se učini prikladnom za milost. Tko, naime, živi u istini, on ne gleda najprije sebe i svoje interese, ne ravna se po principu užitka koji traži da čovjek čini samo ono što mu se sviđa nego se ravna po principu istine, tj. odlučuje se za ono što mu koristi da postigne svoj konačni cilj za koji je stvoren, a to je susret s Bogom.

Lang je vodio veliku borbu na području svoje afektivnosti kako bi sačuvao slobodu duše i ostao vjeran Bogu u svemu. A nije mu bilo lako. U njegovu životopisu čitamo da su u njemu divljali najniži nagoni. "Oko njega i u njemu urlali su vihori pobješnjelih strasti. Vitlale su njime strasti kao vje-

tar pljevom na gumnu. Bezdan iz kojeg su navirale tutnjio je pod njim, tresao čitavim njegovim bitkom, spremao se da ga proguta, proždere. A on u toj borbi sam, bez razumijevanja okoline, ostavljen, izručen na milost i nemilost svojoj iscrpljenosti, malaksalosti, bolesti. Ostavljen od svega i od svakoga, tako mu se barem činilo. Lang je bio veoma osjetljive savjesti, a težio je za visokim idealima. U svom nastojanju da što prije stigne do savršenstva dosta je patio od skrupula. Tako u svom *Duhovnom dnevniku* Lang piše: "Skrupuli me napadali, napadale me dvojbe kako što da činim, te me je gonilo pod obligacijom grijeha da moram ići k patru spiritualu, a jer sam toliko puta bio kod njega, nisam htio ići, zbog toga mi se činilo da sam pripravan sagriješiti smrtno... Poradi skrupula nisam mogao jesti, bojim se čitati knjige; ne mogu skrupule svladati pred sv. Pričešću, pa kao da se svetogrdno pričešćujem" (travanj 1883, *Duhovni dnevnik*, str. 60). Lang se na razne načine borio protiv skrupula, Evo što je o tome zapisao u svome duhovnom dnevniku: "Te misli, da sam možda sagriješio, imam se otresti, niti je imam reći u ispovijedi, jer inače, na to mislim u ispitivanju savjesti, na to u ispovijedi, te mi se sve jače utiskuje u fantaziju, pa tako nikada se ne mogu tih misli otresti i miran biti" (u ožujku 1882., str. 30 iz *Duhovnog dnevnika*). U ovim Langovim riječima otkrivamo njegovu dobru psihološku intuiciju o tome kako se preveliko bavljenje mislima u želji da ih nadvladamo, može pretvoriti u ono što ne bismo željeli, mogu se, naime te misli još više urezati u našu fantaziju, tj. u našu afektivnu memoriju. Iz Langovih bilježaka koje čitamo u njegovu *Duhovnom dnevniku*, može se zaključiti da je on imao simptome opsesivno-kompulzivne neuroze. Opsijedale su ga prisilne misli i velike dvojbe. "Tražio je razjašnjenja i odrješenja svaki dan od više svećenika. Uzalud su ga oni uvjeravali da u svemu tome nema njegove promišljene volje, pa prema tome ni grijeha, on se dalje grizao", napisao je o Langu o. Vrbanek.[4]

Bog je dopustio da Lang prođe ove velike duševne muke kako bi mogao što bolje razumjeti duše koje mu budu dolazile i tražile od njega pomoć. Još kao mladomisnik, Josip Lang se pokazao kao izvrstan propovjednik i ispovjednik. "Premda mlad, njegova pouka dirnula bi duboko u dušu svakog pokornika. Otići od Langove ispovjedaonice značilo je osjetiti se preporođenim, oduševljenim na novi, bolji, kršćanski život".[5] Karakteristična je priča jedne pjevačice koja je doživjela Božje milosrđe kroz svoju ispovijed kod biskupa Langa. "Biskup Lang me je u ispovjedaonici priveo Bogu i od-

4 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, FTI, Zagreb, 1970., str. 77.
5 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, FTI, Zagreb, 1970., str. 98.

gajao za kršćanku. U ono vrijeme mnogi su svećenici bili veoma strogi i vikali su za vrijeme ispovijedi. Pred Langom ste se mogli u ispovijedi isplakati do mile volje, dati oduška svojoj boli, tražiti razumijevanje, olakšanje, utjehu, pomoć, a on je patio i plakao zajedno s vama, tješio, pridizao i pomagao koliko je mogao i više nego je mogao, jer je po njemu tješio, pridizao i pomagao sam Bog".[6] Josip Lang, nakon što je sam proživio velike muke sa skrupulima i velike tjeskobe kad je išao na ispovijed, nakon dubinskog pročišćenja postao je veliki tješitelj tjeskobnih duša koje su kod njega tražile i nalazile mir svojoj duši.

2.3. Socijalna dimenzija Langove ličnosti

Biblija već u svojoj prvoj knjizi kaže kako nije dobro da čovjek bude sam. Sve druge znanosti, pa tako i psihologija potvrđuju ovu biblijsku istinu. Čovjek je po svojoj naravi društveno biće. On ima urođenu potrebu da živi zajedno s drugima, da uspostavlja normalne društvene odnose. Svima su potrebni drugi, druge osobe, kako bi se mogli ostvariti kao društvena bića.

Najveća moguća zrelost u ovoj socijalnoj ili društvenoj dimenziji ima ona osoba koja svakome pristupa bratski i prijateljski gledajući u drugima samoga Isusa. Josip Lang i prije nego je postao biskup, odlikovao se nesebičnom ljubavi koja služi bližnjemu koji je u potrebi. Langova ljubav prema siromasima i svima koji su trpjeli bila je strpljiva, dobrostiva, dosjetljiva i nije poznavala granica. Onima koji su zamjerali Langu na prevelikoj dobroti i držali ga naivčinom koga su izrabljivali lopovi, odgovorio je kanonik Pećnjak koji je Langa dobro poznavao: "Nije bio naivan te ne bi znao da ga mnogi siromasi izrabljuju, ali je rekao da voli udijeliti mnogima i nepotrebnima nego uskratiti jednome potrebnome".[7] "Ljubav je strpljiva i dobrostiva", kaže sveti Pavao (1 Kor 13, 4).

Lang je uvijek i rado pomagao siromasima jer je u njima gledao samoga Isusa. Jedna starica iz Vinogradske ulice ispričala je jednom svećeniku događaj koji je vidjela svojim očima. "Svećenik Lang išao je prema bolnici. Padala je kiša sa snijegom, bljuzgavica. Nekoliko desetaka metara pred bolnicom susreo se s prosjakom u potpuno poderanim cipelama, đonovi su visje-

6 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, preradila Marija Cvitanović, izd. Zaklada «Biskup Josip Lang», Zagreb, 2004., str. 94.

7 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, str. 72.

li. Lang je s njime otišao u vežu najbliže kuće. Tu je izuo cipele i dao ih prosjaku. Prema bolnici je otišao u čarapama".[8]

Biskup Josip Lang je u svom životu ostvarivao načelo prave kršćanske ljubavi koje je postavio sv. Pavao apostol kad je rekao: "Plačite sa zaplakanima i radujte se s onima koji se raduju" Evo konkretnog primjera koji potvrđuje da se Lang veoma približio ovome idealu. "Jednu svoju ispovijed kod Langa nikada neću zaboraviti. Pripovijedala sm mu o tragičnu udesu svoje obitelji. 'Koliko je vas djece bilo u obitelji?' 'Desetero', odgovorila sam. 'Što ste posjedovali?' 'Ništa'!... Baš ništa. Zemlje ni pedlja. Imali smo samo kolibicu u kojoj smo stanovali.' 'Što je mama bila po zanimanju?' 'Prosjakinja'. 'A otac?' 'Otac je samo pio i pio i psovao'. Šutnja. A onda sam čula prvi jecaj. Sveti biskup je zaplakao. Izvadio je rupčić i brisao suze. Ramena bi mu se lagano zatresla. Šutjeli smo. Božji svetac, pun Božje ljubavi prema ljudima, plakao je nad teškom sudbinom mojom i moje obitelji. I ja sam plakala. Možda zbog drugog razloga. Tog trenutka osjetila sam da Bog ipak ljubi mene i moju obitelj bez obzira na bijedni položaj u koji je dopustio da dođemo. Bog nas ipak ljubi. To sam u ovom trenutku jasno razumjela, u to sam bila duboko uvjerena. Zašto? Jer se Bog nalazi u onom svetom biskupu. U njegovoj duši. Bog mi preko ovog čovjeka govori. Bog plače nad mojom bijedom. Bog me ljubi".[9]

2.4. Duhovna razina Langove osobnosti

Čovjek je po svojoj naravi razumsko i duhovno biće. U čovjeku postoji nešto što je različito od materijalne stvarnosti, nešto što nema dimenzija koje se mogu mjeriti, što je različito od tijela, a što samom tijelu daje život. Po toj duhovnoj dimenziji čovjeku se otkrivaju horizonti vrednota. Zahvaljujući toj dimenziji, čovjek može uspostaviti odnos s Apsolutnim, s Bogom. Jer je duhovno biće, čovjek slobodan i on može čuti glas Božji u svojoj savjesti. Ova razina osobe uvodi čovjeka u nevidljivi svijet duha, ljubavi, istine i dobrote. Na toj razini čovjek spoznaje da je on nekome odgovoran za svoj život. Sloboda koja se doživljava na ovoj razini uključuje u sebi odgovornost prema svijetu, prema drugim osobama, prema svojoj savjesti i prema Bogu.

8 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, str. 72.
9 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, str. 94-95..

3. Josip Lang – krepostan čovjek

Reći za nekoga da je krepostan čovjek znači potvrditi njegovu ljudsku, psihološku i duhovnu zrelost. "Ljudske kreposti (vrline) jesu: čvrsti stavovi, stalna raspoloženja, trajne savršenosti razuma i volje koje ravnaju našim činima, zapovijedaju našim strastima i upravljaju našim vladanjem po razumu i vjeri. One daju lakoću, gospodstvo nad sobom i radost za moralno dobar život" (KKC, 1804).

Svojim uzornim kršćanskim životom i djelima nesebične ljubavi koja služi bližnjemu, Lang je dokazao da je krepostan čovjek. On je imao gospodstvo i nazor nad svojim činima koje je upravljao na proslavu Boga i dobro čovjeka. U tome se i sastoji bit kreposna života. U svojoj izjavi zašto je tražio od Pape da Langa imenuje biskupom, nadbiskup Antun Bauer je izjavio: "Što sam odabrao za posvećenog biskupa pomoćnika, osim njegove znanstvene spreme, potakao me poglavito njego sveti i kreposni život, te sam držao da će postavljen na visoko mjesto još jače i čednije djelovati primjer njegova svetog život i pridobivati vjernike za Boga".[10]

Promotrimo sada bogoslovne kreposti vjeru, ufanje i ljubav koje oblikuju i oživljavaju sve moralne kreposti i omogućuju osobi da ima udjela u božanskoj naravi.

Vjerom "čovjek svega sebe slobodno Bogu predaje" (usp. 1 Kor 13,13). Svojom vjerom priznajemo se Božjim pred ljudima uvjereni da će i Bog nas priznati svojima u svome Kraljevstvu. Josip Lang je, bez sumnje bio veliki vjernik. Vjerovao je u ljubav Božju nama pokazanu i dokazanu u Isusu Kristu. Na više mjesta u Langovom životu i njegovim govorima nalazimo izraze duboke vjere i pobožnosti, napose prema Isusu u euharistiji i prema Mariji o čemu je znao tako lijepo i poticajno govoriti.[11]

"Ufanje (nada) je bogoslovna krepost po kojoj čeznemo za nebeskim kraljevstvom i vječnim životom kao za svojom srećom, stavljajući svoje pouzdanje u Kristova obećanja i oslanjajući se ne na svoje sile, nego na pomoć milosti Duha Svetoga" (KKC, 1817). Ufanje u Boga i njegovu providnost nosila je i osmišljavala Langov život. Nikada nije gubio nadu u Boga i bolju budućnost. Pa i onda kad je bio otpušten iz rimskog zavoda, duboko u svojoj

10 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang,* 2.preuređeno izdanje, str. 57.

11 "Langov duhovni život ne možemo zamisliti bez Marije i euharistije. Bez toga ne možemo zamisliti ni njegovo duhovno vodstvo". (Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang,* 2.preuređeno izdanje, str. 41).

duši nikada nije posumnjao u svoje zvanje i Božju moć da sve okrene na dobro. To što je Lang vjerovao, to se i ostvarilo. Iako je bio otpušten iz bogoslovije u Rimu, on je bio prvi zaređen za svećenika.

"Ljubav je bogoslovna krepost kojom Boga ljubimo iznad svega radi njega samoga, a svoga bližnjega kao same sebe iz ljubavi prema Bogu" (KKC, 18229. Ljubav je viša od svih kreposti. Ona oživljava i nadahnjuje vježbanje u svim krepostima. Ona je sveza savršenstva i forma svih kreposti. Ljubav prema Bogu i bližnjemu jest ono što najviše resi Langovu dušu. "Ta Langova ljubav, dobrota i poniznost sve su osvajali. Svi su ga poštivali i to poštivanje iskazivali na različite načine. No u jednom su svi bili jednaki: držali su ga svecem. Bio je svetac jer je njime vladala samo ljubav. Samo je ljubav ravnala njegovim životom. Spoznao je taj jedini smisao života i uspio ga ostvariti".[12]

Osim spomenutih bogoslovnih kreposti, Lang je imao i ostale kreposti ostvarene u velikom stupnju.

Apostolski radnik: dok je bio duhovnik u bolnici, nitko nije u bolnici umro bez svetih sakramenata. Dobar odgojitelj: poštivao je slobodu svake osobe i odgajao je ljude za slobodu. "Nije volio nametati silom ni ideje ni disciplinu niti sankcionirati oštrim kaznama, kako je to u ono vrijeme bilo uobičajeno. Svejedno je svojim autoritetom i te kako znao održati u sjemeništu red i dobar duh. Bio je svjestan da dobro već samo po sebi privlači. Jedan je njegov suvremenik napisao: 'Lang je mlade razumio; razumio ih je jer je disao duhom Isusa pedagoga koji ljubi duše, koji se prilagođuje, koji dobrotom privlači, blagošću trpi...".[13] Lang – čovjek naprednih ideja i progresivnih pogleda. "Nastojao je da svaki bogoslov nađe polje djelatnosti koje najviše odgovara njegovim sposobnostima, na kojemu će moći najjače izgraditi svoju osobnost. Da bi se to postiglo, bila je potrebna solidna naobrazba koju je razvijao u dubinu i širinu. Zato je sebi postavio vrlo konkretan cilj: Produbiti i osuvremeniti naobrazbu. To je i ostvario. Produbio je izučavanje dogmatike služeći se uglavnom isusovačkim metodama. Uveden je i novi predmet, sociologija. Bilo je to vrlo važno zbog novih socijalnih ideja".[14]

Lang je uz spomenute kreposti bio veoma ponizan, skroman, pravedan, blag, milosrdan. Bio je čovjek reda, rada i discipline. Strog prema sebi, a veoma blag i milosrdan prema drugima. Jedna od bitnih oznaka zrele iz-

12 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, str. 78.
13 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, str. 43-44.
14 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, str. 45.

građene ličnosti jest njezina sposobnost i spremnost da prihvaća svakodnevne izazove, patnju, tjeskobu, jednom riječju svakodnevne križeve koje život svakome donosi htio on to ili ne. Infantilne, nezrele osobe bune se i ne mogu prihvatiti stvarnost i tuže se što je ona takva kakva jest, a ne onakva kakvu bi je oni željeli vidjeti i imati.

Lang je bio svjestan da se u životu mora i trpjeti. U svojoj patnji nije želio davati do znanja drugima da i oni pate. Bio je velikodušan i u svojoj patnji. Lang je bio čovjek molitve. Satima je ostajao u kapelici gdje se klanjao Isusu prisutnom u presvetom oltarskom Sakramentu.

Zaključak

Biskup Josip Lang po kojemu nosi ime i naša Zaklada koja se brine za stare, nemoćne i napuštene osobe, bio je dobar čovjek. Poput svoga učitelja Isusa, i on je prošao ovom zemljom čineći dobro. Ljubio je Boga iznad svega, čvrsto vjerovao u Boga i njegovu ljubav, a Bog ga je svojim Duhom jačao i osposobljavao da ljubi bližnjega, da ima puno ljubavi i milosrđa prema svojoj braći u nevolji.

Kad je nadbiskup Bauer zatražio od cara Franje Josipa dopuštenje da može Svetoj Stolici predložiti za pomoćnog biskupa Josipa Langa, dao je tada o njemu ovo svjedočanstvo: "...muž kojega svatko voli i svatko hvali zbog svetosti života i zbog neograničene ljubavi prema siromasima".[15] Lang je uistinu bio takav. Međutim, on se takav nije rodio, nego je takav uz milost Božju i ozbiljni rad na sebi, postao. Objektivne okolnosti nisu mu išle u prilog. Izgubio je oca kad je imao sedam godina. To je psihotrauma prvog stupnja za dijete njegove dobi. Živio je s majkom koja je bila s njime veoma stroga. Zbog toga je najvjerojatnije razvio sklonost skrupuloznosti s čime se dugo mučio. Kao bogoslov, pred samo ređenje biva otpušten iz kolegija u Rimu i poslan natrag u Hrvatsku.

Sve ove nabrojene činjenice išle su protiv Josipa Langa. Gledajući ljudski trebao je razviti dosta jaku reaktivnu depresiju ili barem solidnu opsesivno kompulzivnu neurozu. Međutim, on je razvio svetost, on je postigao visoki stupanj svetog života služeći bližnjima iz nesebične ljubavi. Kao takav on i nama danas može biti uzor i poticaj za nasljedovanje. Dao je najbolji

15 Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, 2.preuređeno izdanje, str. 56.

primjer kako osmisliti svoj život, kako ostvariti plan koji Bog ima s nama, dao je primjer kako istinski biti sretan čovjek. Neka ga dobri Bog što prije digne na čast oltara, a nama pomogne da slijedimo njegov primjer i tako postignemo maksimalno ostvarenje svoje osobnosti, Bogu na slavu i na spas naših duša.

Mons. Josip Mrzljak

Mons. Josip Mrzljak je 6. studenoga 2004. za vrijeme sv. Mise u Crkvi sv. Marije na Dolcu održao vrlo nadahnutu propovijed. Na osnovi audio zapisa preuredili su je urednici Zbornika.

Propovijed

Braćo i sestre!

Smatra se da je sadašnji papa, Sveti Otac Ivan Pavao II., proglasio više blaženika i svetaca nego svi njegovi predhodnici. Možemo se slobodno upitati što to uopće treba, zašto treba nekoga proglasiti blaženim ili svetim, ako smo ga već prihvatili kao takvoga. Biskupa Josipa Langa, koji je umro prije osamdeset godina i čiju uspomenu ne zaboravljamo, mnogi su još za života smatrali svetim. Napose su ga smatrali svetim nakon smrti, jer nakon života kojim je on živio, ne može slijediti ništa drugo nego proslava u Nebo. On je, dakle, među svetima. Svi mi, ovdje prisutni, sigurno u to i čvrsto vjerujemo. Kome je onda potreban proces proglašenja blaženim, koji dugo traje i dosta košta? Njemu nije potreban, ali je potreban nama. Potreban je svima nama koji želimo nešto naučiti iz života svetaca, odnosno promatrati kako su to oni živjeli da bismo ih mogli u nečemu nasljedovati. Zbog toga Crkva službeno proglašava blažene i svete. Nažalost, moramo priznati i neke svoje propuste, jer smo zanemarili taj put proglašenja blaženim sluge Božjega Josipa Langa. Na tom je putu gorjela vatra, zatim tinjala, a onda je na žeravicu pao pepeo. Sada nam valja zgrnuti pepeo ispod kojeg je sigurno još vruća žeravica, koja nas može ugrijati u našem kršćanskom životu.

U čemu nam to Josip Lang može biti primjer?

Njegov životopisac kaže da je imao četiri velike ljubavi.

Prva ljubav bila je Euharistija.

Upravo sada, kada je Sveti Otac opet proglasio Godinu Euharistije, trebamo osjetiti što je to Josip Lang zavolio u Euharistiji. Volio je Sv. Misu, adoraciju, propovijedi u Euharistiji; jednostavno bio je čovjek Euharistije. Kada je Sveti Otac proglasio Godinu Euharistije sigurno je želio ponovno naglasiti njezino značenje i važnost u životu kršćanina. Možda je i osjetio da smo je zanemarili i ne prepoznajemo dovoljno tu temeljnu vrijednost naše kršćan-

ske vjere; upravo u Euharistiji Isus je prisutan s nama. Dakle, Josip Lang je čovjek Euharistije.

Druga ljubav bila je Marija.

Čitav Langov duhovni život odvijao se s Marijom, pobožnost prema Njoj označila je čitav njegov život. Sin Božji, Isus Krist, došao nam je po Mariji. Preko Marije idemo Kristu, a s Kristom prema Ocu.

Treća njegova ljubav bila je Crkva.

Ljubio je Crkvu. Zato ga je Otac nebeski i pozvao u svećenički poziv u kojem je prošao sve službe od kapelana do biskupa. Sve je službe u Crkvi prihvaćao iz poniznosti i poslušnosti jer je želio biti onaj koji služi i sluša. Svojom poslušnošću želio je učvršćivati Crkvu kao instituciju koja je vidljivi znak Isusove prisutnosti među nama.

Četvrta Langova ljubav bili su siromasi.

U svakom čovjeku, napose siromahu i patniku, prepoznavao je Isusa. U potpunosti je shvatio i živio Evanđelje: *Što god ste učinili jednom od moje najmanje braće, meni ste učinili* (Mt 25, 40). Možda ni biskup Lang ne bi mogao u bližnjima prepoznavati Krista da nije bilo svega onoga što sam prethodno naglasio, tj. duboke vjere i Euharistije kojoj je svaki dan posvećivao najviše vremena, pobožnosti prema Majci Božjoj i poslušnosti prema Crkvi.

Biskup Josip Lang je bio poznat u Zagrebu kao otac sirotinje, pa nije čudo da upravo ova Zaklada, koja također pomaže siromasima, nosi njegovo ime. Naravno, osim primjera i nadahnuća životom Josipa Langa, stoji Riječ Božja. Upravo zato su za ovu priliku predviđena čitanja u kojima sv. Pavao piše Filipljanima. Bio je u potrebi i oni su mu pomogli. On im zahvaljuje i naglašava da je najvažnije što su prepoznali da on treba pomoć, a on sam je navikao i obilovati i oskudijevati. Možda je još interesantnija rečenica iz Evanđelja koja kaže da treba steći prijatelje od nepoštena bogatstva. Kako? Neki tumači Sv. Pisma kažu da je zapravo svako bogatstvo nepošteno. To ne znači da je nezakonito, ali ako smo svi mi Božja djeca i pred Njim jednaka, onda je zaista nepošteno da neki obiluju a drugi oskudijevaju. Oni koji obiluju trebaju se služiti time što imaju da bi stekli prijatelje za vječnost. Znači da su dužni naučiti upravljati onim što posjeduju. Oni su očito sposobni pa su nešto i stekli, ali na kraju to nije njihovo jer to ne nose sobom u vječnost. Zemlja je dana čovjeku da je obrađuje i da se služi njezinim bogatstvom. Čovjek samo upravlja a nije gospodar dobara. Za čovjeka je vrlo važno kakav je upravitelj jer time stječe dobra za vječnost. Svaki pravi upravitelj mora vidjeti ljude pokraj sebe, koji možda nisu sposobni kao on, koji možda nemaju prilike kao on ili su u nečemu prikraćeni.

Ovo je smisao riječi Sv. Evanđelja.

Karitativne udruge rade upravo na ovim osnovama; podsjećaju i potiču one koji imaju da vide i pomažu one koji nemaju. To je vječna vrijednost. Vječna jer se temelji na Božjoj Riječi, koja je uvijek moderna; uvijek sada, uvijek danas. To je jedna od vrijednosti na kojoj su temeljili svoj život blaženici i sveci. Ovo je vrijednost za koju se zalagao i živio Josip Lang. Dužni smo ove vječne vrijednosti prenositi dalje, govoriti o njima. Ne znam koliko u tome možemo očekivati podršku medija, ali je naša zadaća da to ipak činimo i da uvijek budemo svjesni da nismo sami jer je Bog uvijek s nama. Ne smijemo zaboraviti one četiri ljubavi koje su Josipa Langa nosile i poticale u životu: Euharistija kao temelj, pobožnost prema Majci Božjoj, privrženost Crkvi i ljubav prema bližnjima. Ljubav će nam pomoći da u svakom siromahu i patniku prepoznamo Krista, a s dobrima koja posjedujemo i njima pravilno i pošteno upravljamo nađemo put u sretnu Vječnost. Ljubav pretpostavlja dobro i susretljivo srce, na svjetlo je osjetljiva, snalažljiva je... dobro zna kada i na koji način prići čovjeku. Ne moramo samo materijalno pomagati. Može to biti samo susret s čovjekom, lijepa riječ koju uvijek možemo reći jedni drugima, prihvaćanje i slušanje drugih. To je dobrota, koja je temelj našeg kršćanskog života koju želimo uz Božju pomoć širiti i živjeti u našem svakidašnjem životu. Amen.

Molitva

Ti si dao, Gospodine,
milost svome sluzi Josipu Langu,
da se odlikuje ljubavlju prema Presvetoj Euharistiji i
pobožnosti prema Tvojoj Prečistoj Majci.
On je želio proslaviti Tebe i
pomažući siromasima svjedočiti Tvoju ljubav.
Daj, Gospodine, da nam njegov život
bude uzor i svjetlo, da ga nasljedujemo,
a njega uzdigni na čast oltara,
da nam bude zagovornik na putu prema Tebi.
Amen.

(Mons. Marko Culej, varaždinski biskup)

Dr. Vitković, mons. Mrzljak i mons. Labaš predvode molitvu za beatifikaciju biskupa Langa na njegovu grobu

Župnik mons. Danijel Labaš najavljuje svečanu Sv. misu

P. Mijo Nikić pokazuje sličicu s likom biskupa Langa i preporučuje vjernicima molitvu za njegovu beatifikaciju

Svećana Sv. misa u crkvi Sv. Marije na Dolcu

Dr. Stanislav Vitković, mons. Josip Mrzljak i dr. Mijo Nikić za vrijeme svečane Sv. mise

Zbor mladih crkve Sv. Marije sjedinjen u molitvi i pjesmi

Mons. Josip Mrzljak
podjeljuje svoj biskupski blagoslov
okupljenim vjernicima

Gđa. Cvitanović, p. Nikić, gđa. Andlar i p. Cvek za vrijeme izlaganja p. Nikića

P. Cvek i prim. dr. S. Tomek-Roksandić sa suradnicima

zbjl zaklada biskup josip lang
za stare, bolesne i nemoćne osobe

" Bijah bolestan, i pohodiste me" (Mt 25,36)

Palmotićeva 33, 10000 Zagreb, Hrvatska, tel/fax: 00385/ 01/ 48 03 043
www.zaklada-biskup-josip-lang.com.hr E-mail: info@zaklada-biskup-josip-lang.com.hr

ISBN 953-99832-4-X

